

Kostotoimenpiteitä, välinpitämättömyyttä ja sotarikoksia

Sotarikokset ensimmäisessä Tsetsenian sodassa

1994–1996

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Pro gradu

19.10.2021

Juuso Fränti

Sisällys

Johdanto	4
1. Aseelliset sotarikokset	21
Sotarikosten määrät	21
Sodan alku	22
Pommitukset	25
Helikopterit ja maataistelukoneet	33
Aseet, tapot ja murhat	36
2. Aseettomat sotarikokset	46
2.1. Kidutus	47
2.2. Ryöstöt	59
2.3. Raiskaukset	63
2.4. Panttivangit ja ihmiskilvet	66
2.5. Sodan luonne	72
Loppulause	76
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	80
(Opinnäytetyön julkaisusopimus.....)	85)

Tiivistelmä

Tämä tutkimus käsittelee ensimmäisen Tsetsenian sodan aikana tapahtuneita sotarikoksia vuosina 1994–1996. Tutkimuksen päätavoitteena oli selvittää, millaisia sotarikoksia tehtiin ensimmäisen Tsetsenian sodan aikana sekä miksi sotarikoksia tehtiin. Lisäkysymyksinä pohdin sotarikosten muuttumista sodan aikana sekä sotarikosten kohdistumista tiettyihin ihmisryhmiin.

Tutkimuksen päälähteenä oli Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestön (UNCHR) koostama aineisto, joka koostui tarkkailijoiden, toimittajien ja avustustyöntekijöiden tekemistä haastatteluista ja havainnoista Tsetseniassa. Raporteissa haastatellaan siviilejä, pakolaisia ja työläisiä, jotka ovat joutuneet sotarikosten kohteeksi tai ovat todistaneeet niitä. Haastatteluja ja havaintoja on kerätty ympäri Tsetseniaa ja myös naapurivaltioista, mihin sota levisi. Aineistoa YK:lle olivat keränneet Human Rights Watch (HRW), Amnesty, Lääkärit ilman rajoja -järjestö ja useita muita ihmisoikeus- tai avustusjärjestöjä.

Tutkimuksen keskeisinä tuloksina voi todeta, että sotarikoksia esiintyi tasaisesti koko Tsetsenian sodan ajan. Sodan alussa ryöstely ja siviilikohteiden pommitus olivat yleisimmät sotarikokset, jotka kuitenkin loppuivat lähes täysin sodan loppua kohden. Kidutus ja pahoinpitelyt esiintyivät tasaisesti koko sodan ajan. Sotarikosten taustalla oli useita syitä, joista keskeisimmiksi nousivat huono moraalit, päihteidenkäyttö ja yleinen piittaamattomuus. Sotarikokset muuttuivat paljon sodan aikana; etenkin, kun hyökkäysvaihe oli ohi, sotarikokset lisääntyivät. Sotarikokset eivät kohdistuneet tiettyihin ihmisryhmiin, vaan sotarikoksia kohdistettiin niin etnisiin venäläisiin kuin tsetseeneihin.

Tutkimus tuotti uutta tietoa ensimmäisen Tsetsenian sodan aikana tapahtuneista sotarikoksista, sillä aiempi tutkimus ei ollut keskittynyt sotarikoksiin. YK:n aineistoa ei ole käsitelty aiemmissä tutkimuksissa, eikä silminnäkiähavaintoja ole laajasti huomioitu.

Johdanto

Neuvostoliiton hajottua vuonna 1991 oli Venäjän talous huonossa tilassa, eikä sotilaallinen voima ollut lähelläkään puna-armeijan mahtia. Boris Jeltsinin ilmoitettua sotilasoperaatioiden alkamisesta Tsetseniaa vastaan kenelläkään ei ollut epäilyksiä siitä, etteikö Venäjä saisi kapinoivaa kansaa nopeasti kuriin. Voimasuhteet sodan osapuolten välillä olivat massiiviset, mutta lopulta tsetseenit kuitenkin voittivat sodan, kaikkien hämmästykseksi.

Venäjä oli taloudellisesti ja sotilaallisesti huonossa asemassa, mutta vielä Venäjää huonommin meni Tsetseniällä. Tsetsenian talous oli romahtanut, sillä ammattitaitoinen venäläistaustainen työvoima oli pitkälti paennut maasta, ja Venäjä katkaisi taloudellisen avun vuonna 1993.¹ Tsetsenian ratkaisevana etuna sodassa oli taistelutahto ja se, että taisteluita käytiin heille tutussa maastossa.

Tsetseeneillä on satoja vuosia pitkät perinteet vastarinnasta ja sissisodasta, eikä Kaukasus alueena ole vuoristojensa johdosta kovinkaan hyvää hyökkäysmaastoa. Tsetsenia on taistellut Venäjää vastaan 300 vuotta tekemättä yhtään rauhansopimusta.² Lopulta Venäjän teknologinen ja varusteellinen etu ei osoittautunut riittävän suureksi eduksi, kun vastassa oli maastoa hyödyntävä ja erittäin motivoitunut vihollinen.

Venäjän asevoimien suurin ongelma oli erittäin huono moraalitilanne, joka johtui useista tekijöistä, kuten myöhässä olevista palkoista, huonoista varusteista, epäpätevistä johtajista ja siitä, että asevoimat oli kyllästynyt hoitamaan poliitikkojen käskyjä ja ottamaan vastuun tapahtumista kannettavakseen samalla, kun poliitikot välttivät vastuun käskyistään. Venäjä paikkasi asevoimien ongelmia sillä, että Tsetseniaan lähetettiin paljon varusmiehiä, jotka eivät soveltuneet vähäisen koulutuksensa vuoksi kovinkaan hyvin sodan vaatimuksiin.

Tarkoitukseni on tutkia ensimmäisessä Tsetsenian sodassa tapahtuneita sotarikoksia, joita suorittivat kummatkin sodan osapuolet. Ensimmäinen

---

¹ Lieven Anatol. *Chechnya Tombstone of Russian Power*. 1998, 74.

² Sailas Anne, Susiluoto Ilmari, Valkonen Martti, *Venäjä – jättiläinen tuuliajolla*. 1996, 148.

Tsetsenian sota on kiinnostava tapahtuma, koska Venäjän häviö oli sille valtava arvovaltatappio. Sodan julmuudet myös osoittivat sen, että Venäjä ei ollut muuttunut valtiona, vaikka EU:ssa ja YK:ssa oli vakaa usko siihen. Sodan tapahtumat ovat myös kiintoisia, sillä venäläiset ja tsetseenit suorittivat hyvin julmia tekoja, vaikka sota olikin käytännössä sisäinen kiista ja vastapuolet olivat saman maan asukkaita.

Tutkimustehtävä

Tutkimustehtäväni ovat:

1. Millaisia sotarikoksia tehtiin ensimmäisen Tsetsenian sodan aikana?
2. Miksi sotarikoksia tehtiin?

Lisäksi olen ottanut apukysymyksiksi:

Muuttuivatko sotarikokset sodan aikana?

Kohdistuivatko sotarikokset erityisesti johonkin tiettyyn ihmisryhmään?

Apukysymykset auttavat täydentämään tutkimuskysymyksiäni, koska ne pyrkivät antamaan kuvaa sotarikosten luonteesta. Sotarikosten kohdistuminen eri ihmisryhmiin avaa mahdollisia motiiveja sotarikosten taustalla.

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani ensimmäisen Tsetsenian sodan aikana tapahtuneita sotarikoksia. Pyrin kiinnittämään huomiota sotarikosten laatuun ja määrään sekä pohtimaan, miksi sotarikoksia ylipäänsä tehtiin. Käyn läpi venäläisten ja tsetsenialaisten sotarikoksia ja pohdin, mitkä seikat johtivat osapuolet sotarikoksiin. Lisäksi pohdin sitä, tapahtuiko sodassa jokin käännekohta, jonka jälkeen sotarikoksia alkoi esiintymään enemmän. Pyrin saamaan selville asioita, jotka lopulta johtivat sotarikosten tekemiseen, sekä sitä, olivatko sotarikokset hetken mielijohteesta tehtyjä vai tulivatko käskyt sotarikoksiin ylempää.

Keskeiset käsitteet

Tärkein käsite tutkimukseni kannalta on *sotarikos*. Geneven sopimukset määrittelevät sotarikokset vuoden 1949 sopimuksen lisäpöytäkirjoissa vuodelta 1977. Tutkimukseni kannalta keskeisin on pöytäkirja 2 vuodelta 1977, joka keskittyy sisäisiin konflikteihin. Sotarikokseksi katsotaan kaikki 82/1980 artikla 85/pöytäkirja 2/1977 nimetyt kohdat. En lainaa koko Geneven sopimusten lisäpöytäkirjojen kohtia, vaan ainoastaan tutkimukselleni keskeiset osat. Jätän kertomatta kaikista sotarikoksiksi luokiteltavista teoista ja tuon esille vain ensimmäisessä Tsetsenian sodassa ilmenneet sotarikokset.

2. Yleissopimuksen törkeiksi rikoksiksi katsotut rikokset ovat myös törkeitä rikoksia tätä pöytäkirjaa vastaan, jos ne on tehty tämän pöytäkirjan 44 (sotavangit), 45 (sotavangit) ja 73 (valtiottomat tai pakolaiset) artiklan mukaista suojelua nauttivia, vastapuolen vallassa olevia henkilöitä vastaan, tämän pöytäkirjan mukaista suojelua nauttivia vastapuolen haavoittuneita, sairaita tai haaksirikkoutuneita vastaan tai vastapuolen hallinnassa olevaa, tämän pöytäkirjan mukaista suojelua nauttivaa lääkintä- tai hengellistä henkilöstöä, lääkintäyksikköä tai lääkintäkulkuneuvoja vastaan.

3. Tämän pöytäkirjan 11 artiklassa (lääkinnälliset toimenpiteet) määriteltyjen törkeiden rikosten lisäksi seuraavat teot on katsottava törkeiksi rikoksiksi tätä pöytäkirjaa vastaan, milloin ne ovat tahallisia, tämän pöytäkirjan asianomaisten määräysten vastaisia ja ovat tuottaneet kuoleman tai vakavan vamman ruumiille tai terveydelle:

- a) siviiliväestöön tai yksityiseen siviilihenkilöön kohdistettu aseellinen toiminta
- b) umpimähkäinen siviiliväestöön ja -kohteisiin vaikuttava aseellinen toiminta tietäen sen aiheuttavan kohtuuttomia ihmishengen menetyksiä ja haavoittumisia siviiliväestön keskuudessa tai vahinkoa siviilikohteille, niin kuin 57 artiklan 2 kappaleen a kohdan alakohdassa iii määritellään (pidättäydyttävä aloittamasta aseellista toimintaa, jonka voidaan olettaa aiheuttavan satumanvaraisia ihmishengen menetyksiä tai haavoittumisia siviiliväestön keskuudessa, vahinkoa siviilikohteille taikka useita tällaisia seurauksia kohtuuttomassa määrin verrattuna odotettavissa olevaan todelliseen ja välittömään sotilaalliseen hyötyyn);
- c) aseellinen toiminta vaarana olevia voimia sisältävää laitosta tai rakennelmaa vastaan tietäen hyökkäyksen aiheuttavan kohtuuttomia ihmishengen menetyksiä ja haavoittumisia siviiliväestön keskuudessa tai vahinkoa siviilikohteille, niin kuin 57 artiklan 2 kappaleen a kohdan alakohdassa iii määritellään;
- d) aseellinen toiminta puolustamatonta paikkakuntaa vastaan tai demilitarisoidulle alueelle;

e) aseellinen toiminta henkilöä vastaan, tietoisena siitä, että hän on taistelukyvytön (hors de combat);

f) 37 artiklan vastainen käyttö. (1. Vastakkaisen osapuolen tappaminen, haavoittaminen tai vangitseminen petollisin keinoin on kielletty. Seuraavat teot ovat esimerkkejä petollisuudesta:

a) (...)

c) tekeytyä siviilihenkilöksi, jolla ei ole taistelijan asemaa

4. Edellisissä kappaleissa sekä yleissopimuksissa määriteltyjen törkeiden rikosten lisäksi seuraavat teot katsotaan törkeiksi rikoksiksi tätä pöytäkirjaa vastaan, milloin ne ovat tahallisia ja yleissopimusten tai tämän pöytäkirjan vastaisia:

a) (...)

b) oikeudeton viivyttely sotavankien tai siviilihenkilöiden kotiuttamisessa;

c) (...)

d) aseellinen toiminta selvästi tunnistettuja historiallisia muistomerkkejä, taideteoksia tai uskonnonharjoituspaikkoja vastaan, jotka muodostavat kansojen sivistyksellisen tai henkisen perinnön ja joille erityisjärjestelyin esimerkiksi toimivaltaisten kansainvälisten järjestöjen puitteissa on myönnetty erityinen suojeleminen, toiminnan aiheuttaessa niille huomattavia vaurioita, vaikka ei ole mitään todistetta siitä, että vastapuoli olisi rikkonut 53 artiklan b kohdan määräyksiä vastaan, eivätkä kyseiset historialliset muistomerkit, taideteokset ja uskonnonharjoituspaikat ole sotilaskohteiden välittömässä läheisyydessä;

e) oikeuden kieltäminen puolueettomaan ja säännönmukaiseen oikeudenkäyntiin yleissopimusten perusteella suojeltavalta tai tämän artiklan 2 kappaleessa tarkoitettulta henkilöltä.

5. Vaikuttamatta yleissopimusten ja tämän pöytäkirjan soveltamiseen, näissä asiakirjoissa tarkoitetut törkeät rikokset katsotaan sotarikoksiksi.³

Toinen keskeinen käsite tutkimuksessani on *suodatusleiri*. Suodatusleirejä oli väliaikaisina Groznyissä, mutta pitkäaikaisin suodatusleiri Mozdok sijaitti Pohjois-Ossetiassa. Ajatuksena suodatusleireillä oli saada tietoon pidätettyjen ihmisten henkilöllisyys ja osallistumiset sotatoimiin, minkä jälkeen henkilö voitaisiin vapauttaa tai siirtää tutkintavankiloihin Pjatigorskiin ja Stavropoliin Venäjän puolelle. Todellisuudessa suodatusleirit sisälsivät pääsääntöisesti syyttömiä siviileitä, joita koitettiin kidutuksen ja pahoinpitelyiden avulla

³ Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja II/artikla 85.

saada tunnustamaan olevansa Dudajevin taistelijoita, ja vankeja käytettiin vankeinvaihtoon tsetseenien kanssa.

Venäjän asevoimiin Tsetseniassa kuului armeijan henkilöstöä, tiedustelupalvelu FSK (KGB:n seuraaja), MVD:n joukkoja (sisäministeriö) ja OMONin joukkoja (poliisin ja miliisin erikoisjoukot, mitkä olivat sisäministeriön alaisuudessa). Eri joukkojen määrittelemine on tärkeää, sillä tietyt joukko-osastot nousevat muita enemmän esille sotarikoksien tekemisessä. Eri joukoilla oli erilaiset roolinsa sodassa, koska armeijan on tarkoitus hoitaa taistelut ja vallata alueet, minkä jälkeen sisäministeriön joukot tulevat paikalle rauhoittamaan tilanteen ja suorittamaan erikoisoperaatioita. Sisäministeriön ja tiedustelupalvelun jäsenet suorittivat kuulusteluita ja olivat pitkälti vastuussa sotavangeista.

Venäjän armeijan kalustoon kuuluivat miehistönkuljetusvaunut BTR, maataistelukoneet SU-25 ja helikoptereita. BTR-ajoneuvoja käytettiin jatkuvasti siviiliomaisuuden tuhoamiseen ja muutaman raportin mukaan ihmisten päältä ajamiseen. Maataistelukoneet ja helikopterit näyttelivät myös suurta roolia raketti-iskujen suorittamisessa siviilikohteisiin. Matalalla lentävillä aluksilla on kyetty näkemään kohde ennen sen tuhoamista. Epäsuoran tulen, tykistön ja kranaatinheittimien, haasteena on osumatarkkuus, joka ei kuitenkaan oikeuta siviilikohteiden tuhoamiseen. Raketit ammuttiin suora-ammunnalla nähtävään kohteeseen laserohjauksella, joten raketti-iskuissa kohde tiedettiin ja sitä kohden päätettiin ampua.

Doktriini⁴ kuvaa valtion ylimmän tason sotilaallisen voimankäytön periaatteita. Doktriinit voivat osaltaan selittää sen, miksi Venäjä soti Tsetseniassa juuri niin kuin soti. Doktriinit antavat osaltaan vastauksen kysymykseen, miksi sotarikoksia tehtiin. Doktriinit määrittävät armeijan toimintaa ja toimintamalleja.

---

⁴ Doktriineista puhuttaessa tarkoitan sotilasdoktriineja.

Tutkimustilanne

Ensimmäistä Tsetsenian sotaa on tutkittu monipuolisesti sodan jälkeen, joskaan aivan uusinta tutkimusta aiheesta ei ole tehty. Itse sota jäi melko vähälle huomiolle aikanaan, koska sotaa pidettiin paikallisena konfliktina ja maailman huomio oli kiinnittynyt Jugoslavian tapahtumiin ja Ruandan kansanmurhan jälkipyykkiin. Sodasta on kirjoitettu molempien osapuolten näkökulmasta sekä yleisesti. Siviilien kärsimys oli ainoa asia sodassa, mikä sai huomiota osakseen, joten myös sitä on käsitelty eri teoksissa. Sotarikoksista ei kuitenkaan ole kirjoitettu pelkästään, vaikka niitäkin on käsitelty muissakin teoksissa.

Anatol Lieven – Chechnya Tombstone of Russian Power on hyvä yleisteos. Kirja on jaettu kolmeen eri osaan, joista ensimmäinen käsittelee sodan syitä ja itse sotaa. Toinen ja kolmas osa keskittyvät Venäjän ja Tsetsenian sosiaaliseen sekä taloudelliseen aspektiin. Kirja luo kattavan kuvan sodan tapahtumista ja syistä, miksi jotain tapahtui tai jäi tapahtumatta. Lieven toimi itse toimittajana sodan aikana, ja kirja koostuu pitkälti haastatteluista ja kirjoittajan omista havainnoista. Lieven oli sodan aikana Groznyissä useasti ja onnistui ystävystymään kummankin osapuolen joukkojen kanssa, joten sotaajan kuvaus on kattava molemmilta puolilta. Lievenin havainnot ja haastattelut sota-alueilta antavat kuvan molempien osapuolten arjesta ja tuntemuksista konfliktia kohtaan. Eri toimijoiden motiivit ja syyt tulevat hyvin esille.

Stasys Knezys – The war in Chechnya keskittyy nimensä mukaisesti pelkästään sotaan ja onkin ehdottomasti kattavin kirja pelkästä sodasta. Budjonnovskin panttivankikriisistä kirjoitetaan pitkästi ja kattavasti. Myös Pervomaiskojen panttivankikriisistä kirjoitetaan kattavasti, joten kirjassa on käyty hyvin kattavasti kummatkin terrorioperaatiot läpi.

The war in Chechnya jakaa sodan kolmeen eri vaiheeseen ja käy myös vuoden 1996 tapahtumia läpi. Useimmissa kirjoissa ei paneuduta kovin tarkasti vuoden 1996 sotatoimiin, vaikka sota oli edelleen käynnissä. Sodan tapahtumista kertominen tuo uuden näkökulman sotarikoksiin, sillä primäärimateriaalini ei

välttämättä tarjoa aina kattavaa kuvaa tapahtumista. Uudet näkökulmat ovat hyödyllisiä, kun pyrin luomaan kattavan kuvan sotarikosten tekemisestä.

John Dunlop – Russia Confronts Chechnya kertoo konfliktin taustoista ja tsetsenialaisten historiasta alkaen ensimmäisistä paimentolaista 4000 eKr. ja päättyen vuoden 1994 loppuun. Kirja kuvaa Tsetsenian historiaa viidessä eri luvussa, joista ensimmäisessä kahdessa käydään läpi sorretun kansan historia Neuvostoliiton hajoamiseen asti, seuraavassa kahdessa kehitys Dudajevin valtaannoususta itsenäisyysvaiveisiin ja viimeisessä kappaleessa tarkastellaan yritystä saavuttaa tavoitteet itsenäisyydestä rauhanomaisesti. Kirja päättyy sodan alkamiseen ja sisältää paljon spekulointia, mutta antaa monipuolisen kuvan Tsetsenian valtiosta ennen sotaa.

Svante Cornell – Small nations and great powers: a study of ethno-political conflict in the Caucasus antaa hyvän käsityksen Kaukasuksen eri kansoista ja maanosan historiasta. Tsetsenian osuus alkaa kansanmurhaan rinnastettavissa olevalla pakkosiirrolla Kazakstaniin ja Kirgistaniin ja siirtyy nopeasti sodan tapahtumiin, joita kuvataan napakasti. Kirjassa on näkökulmana enemmänkin tsetseenien näkökulma sodan tapahtumiin, joten kirja eroaa Lievenin teoksesta siinä mielessä. Useimmissa kirjoissa tsetseenien näkökulma ei pääse erityisen laajasti esille, koska Venäjä on toimijana ollut ymmärrettävästi merkityksellisempi. Tsetseenien näkökulmat ja mielipiteet venäläisiä kohtaan antoivat osaltaan syyn Tsetsenian joukkojen suorittamille sotarikoksille.

War Crimes and Politics of Terror in Chechnya 1994–2004 MSF⁵ on Lääkärit ilman rajoja -järjestön kertomus Tsetsenian sodista. Kertomuksessa on haastatteluita, muistelmia ja uutiskatkelmia sotien aikana paikan päällä työskennelleiltä ihmisiltä. Kertomus avaa sodan arkea ja haastateltavat kertovat havaitsemistaan epäkohdista. Lääkäreiden ja avustustyöntekijöiden havaitsemat sotarikokset nousevat kertomuksen eittämättä kiintoisimmaksi sisällöksi. Lääkärit ilman rajoja keskittyy hoitamiseen ja avustamiseen, joten vain räikeimmät väärinkäytökset ovat nousseet esille heidän kertomuksissaan.

Anne Sailas. Ilmari Susiluoto. Martti Valkonen - Venäjä – jättiläinen tuuliajolla on hyvä yleisteos Venäjän historiasta ja siinä kerrotaan myös

---

⁵ MSF eli Mediciens Sans Frontieres on Lääkärit ilman rajoja -järjestön virallinen nimi.

Tsetsenian tapahtumista. Kirja avaa Venäjän sisäistä tilannetta ja tapahtumia sisäpolitiikassa, mitkä ovat vaikuttaneet päätökseen hyökätä Tsetseniaan. Sotarikoksia ei olisi syntynyt, jos sotaa ei olisi julistettu. Myös Venäjän pelko arvovaltatappiosta Tsetsenian suhteen pitkitti sotaa, vaikka ymmärrettiinkin sodan tulevan kestävämpään pitkään ja sotilaallisen ratkaisun mahdollisuuden olevan epätodennäköinen.

Mikko Kostiaisen pro gradu -työ Epäsymmetrinen sodankäynti Tsetseniassa vuosina 1994–1996 ja 1999–2000 antaa hyvän kuvan venäläisten sotadoktriineista, joissa tulenkäyttö on käytännössä rajoittamatonta. Liberaali epäsuoran tulen käyttäminen on ollut Neuvostoliiton asevoimien doktriini alusta saakka, mutta Venäjä päivitti niitä hieman.

Lähteet ja metodit

Lähdeaineistoni on Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestön (UNCHR) koostama aineisto, joka koostuu tarkkailijoiden, toimittajien ja avustustyöntekijöiden tekemistä haastatteluista ja havainnoista Tsetseniassa sekä rajanaapurista Ingusiasta. Raporteissa haastatellaan siviilejä, pakolaisia ja työläisiä, jotka ovat joutuneet sotarikosten kohteeksi tai ovat todistaneet niitä. Haastatteluja ja havaintoja on kerätty ympäri Tsetseniaa ja myös naapurivaltioista, mihin sota levisi. Aineistoa YK:lle on kerännyt Human Rights Watch (HRW), Amnesty, Lääkärit ilman rajoja ja useita muita ihmisoikeus- tai avustusjärjestöjä. Viitataan lähteisiin noudattamalla aineistonmuodostajan viittaussuosituksista.

Hyödynnän Ulkoministeriön Poliittisen osaston asiakirjoja tutkimuksessani. Ulkoministeriön asiakirjoissa on kirjeenvaihtoa ja koosteita eri poliittisten toimijoiden tapaamisista. Erityisen kiinnostavia ovat eri maiden ulkoministeriöiden kertomukset matkoistaan Tsetseniaan sodan aikana ja heidän kuvauksensa sodan raakuuksista.

Käytän tutkimuksessani metodina laadullista analyysiä keskittyen tekstin- ja sisällön analyysiin sekä hyödynnän historiallista lähdekritiikkiä analyysin

täydentämiseen. Minulla ei ole syytä epäillä HRW:n, Amnestyn tai YK:n olevan puolueellisia materiaalin suhteen, mutta silminnäkijähavaintoihin pitää suhtautua aina hieman skeptisesti. Luotettavuutta silminnäkijöiden suhteen lisää, että lähes kaikki haastateltavat ovat esiintyneet omalla nimellään, minkä voi olettaa vähentävän epärehellisyyttä. Lähes aina tapahtumille on löydetty useampia todistajia tai samat toimenpiteet toistuvat lähes kaikkien haastateltavien kertomuksissa, vaikka haastateltavat ovat olleet toisistaan riippumattomia.

HRW, Amnesty ja muut aineiston koostajat ovat varmasti suorittaneet omaa lähdekritiikkiään, jolloin kaikkea haastatteluilla kerättyä materiaalia ei ole julkaistu. Osa silminnäkijähavainnoista on jätetty tietoisesti julkaisematta mahdollisesti epäselvien ja -uskottavien kuvausten takia. Eri tapahtumille on yleensä vain yksi tai muutama silminnäkijä, vaikka kylissä ja kaupungeissa on ollut mahdollisesti tuhansia ihmisiä. Todennäköisesti järjestöt ovat valinneet julkaista parhaiten tai laajimmin asiat muistaneen ihmisen kertomuksen.

Laadullisessa analyysissä aineistoa tarkastellessani kiinnitän huomiota vain siihen, mikä on teoreettisen viitekehyksen ja kysymyksenasettelun kannalta olennaista. Lähdekritiikin keinoin etsin kertomusversioille yhteisiä piirteitä. Jos useat toisistaan riippumattomat lähteet antavat saman lähdetiedon, sitä voi yleensä pitää luotettavana. Lopuksi teen saatujen havaintojen, aiemman tutkimuksen ja kirjallisuuden avulla merkitystulkinnan tutkittavasta ilmiöstä.⁶

Sivuroolissa hyödynnän metodina määrällistä analyysiä sotarikoksiin, sillä sotarikosten määrät kertovat sotatilanteen muuttumisesta ja myös mahdollisesta sotarikosten kehittymisestä sodan kuluessa. Määrällinen analyysi mahdollistaa myös sotarikosten lajittelun ja eri lajien määrien vertaamisen keskenään, mikä antaa paremman kuvan sotarikosten syistä. Eri sotarikosten määrät muuttuivat sodan edetessä ja alkoi näyttää siltä, että sotarikokset olivat koston motivoimia.

Muistitiedon kohdalla pelkkä ulkoinen lähdekritiikki ei riitä, jotta voitaisiin analysoida lähteen sisäistä lähdekritiikkiä. Tärkeämpi kysymys on, miksi informantti muistaa siten kuin muistaa ja kertoo kuin kertoo. Mitä ja miksi

---

⁶ Alasuutari Pertti, Laadullinen tutkimus 2.0, 2011. 39–44.

informantti pitää muistamisen arvoisena ja miksi hän kertoi juuri niin. Varmaa tietoa on mahdotonta saada muistitiedon kautta, koska muistitietoon sisältyy todennäköisesti jälkiviisautta ja kaunistelua.⁷ Muistitiedosta on kuitenkin hyötyä tapahtumien analysoinnissa, sillä jos muistitiedolla saadut tapahtumankuvaukset tukevat muita lähteitä, silloin kuvauksesta tulee kattavampi.

Muistitieto on toinen sivuroolissa oleva analyysin keino, koska ihmisen muisti ei ole erehtymätön. Haastattelut on tehty yleensä hyvin pian tapahtumien jälkeen, mutta osa haastatteluista tehtiin vasta kuukausien päästä, jolloin muistikuvat ovat saattaneet heikentyä tiettyjen asioiden suhteen.

Rakenne

Tutkimukseni rakentuu kahdelle pääluvulle. Ensimmäisessä pääluvussa keskityn aseilla tehtyihin sotarikoksiin: pommituksiin, käsiaseisiin, panssariajoneuvoihin, lentokoneisiin, helikoptereihin ja miinoihin. Toinen pääluke käsittelee aseettomat sotarikokset, kuten kidutukset, ryöstelyt, raiskaukset, panttivankien ottamiset ja siviilien käytön kilpenä. Analyysi jakautuu kahteen päälukeeseen.

Kappaleet on rakennettu kronologis-temaattisesti eli käsittelen jokaisen sotarikostyyppin sodan alusta sodan loppuun saakka. Jossain tapauksissa käsittelen eri sotarikostyyppisiä samanaikaisesti, koska osassa tapauksista esiintyy useampia sotarikoksia yhtäaikaaisesti.

Historiallinen konteksti

1700-luvun lopulla Katariina Suuri aikoi pakottaa vuoristokansat Venäjän vallan alaisuuteen ja ensimmäistä kertaa Pohjois-Kaukasukselle tuli vakituinen sotilaiden läsnäolo. Vuonna 1785 vuoristokansat nousivat kapinaan

---

⁷ Fingerroos Outi, Haanpää Riina, Heimo Anne, Peltonen Ulla-Maija. Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä. 2006. 75–76.

venäläisiä vastaan, mutta kuuden vuoden taisteluiden jälkeen kapina oli kukistettu. Vuoristojen kansat tekivät jatkuvia ryöstöretkiä, joten Kaukasus oli rauhatonta aluetta. Lopulta vuonna 1816 venäläiset päättivät pysäyttää ryöstelyn ja vakauttaa Kaukasuksen lähettämällä Kenraali Alexei Yermolovin alueelle. Yermolov käytti hyvin brutaaleja keinoja kansojen rauhoittamiseen. Hänen kollegansa pitivät Yermolovia ainakin yhtä raakana kuin paikalliset kansat.⁸

Tsetseenit nousivat kapinaan vuonna 1824, ja vuonna 1829 koko Kaukasuksen alue nousi taisteluun miehittäjää vastaan. Edelleen tsetseenit muistelevat Yermolovia palavalla vihalla, sillä hän oli kommentoinut, että ainoa hyvä tsetseeni on kuollut tsetseeni. Julmuudet jatkuivat molemminpuolisina: tsetseenit teloittivat saamansa venäläisvangit ja venäläiset puolestaan tuhosivat kyliä ja raikasivat väestöä.⁹

Tärkein hahmo Tsetsenian nationalisteille on edelleen legendaarinen Samil. Samil nousi tsetsenialaisten ja dagestanilaisten joukkojen komentajaksi 1830-luvulla koko Kaukasuksen ollessa sodassa venäläisiä vastaan. Kahdesti Samil oli lähellä kuolemaa vuosina 1832 ja 1839, kun venäläiset hyökkäsivät hänen tukikohtaansa, mutta molemmilla kerroilla Samil pääsi pakenemaan haavoittuneena ja taistelun hävinneenä. Imaamiksi kohonnut Samil ei kuitenkaan luovuttanut häviöiden takia, vaan jatkoi taistelemista 30 vuotta. Viimein vuonna 1859 Samil antautui venäläisille, kun hänen seuraajansa jättivät hänet ja venäläiset piirittivät hänen joukkojensa rippeitä. Samilin maine oli niin suuri, että jopa vankina häntä kohdeltiin hyvin ja hänet päästettiin tekemään pyhiinvaellus Mekkaan. Samil myös toi ensimmäisenä instituutiot Tsetseniin ja totutti kansan hallintoon. Samil loi myytin tsetseenien taistelutahdosta, jossa sotaa voidaan käydä 30 vuotta ylivoimaista vihollista vastaan ja silti ylläpitää vastarintaa kaikkia todennäköisyyksiä vastaan.¹⁰

1860-luvulla Venäjä sai vihdoinkin Kaukasuksen valtaansa. Vastarinta ei kuitenkaan loppunut ja tsetseenit nousivat useita kertoja kansannousuihin. Etenkin vuosina 1877–1878 käyty Venäjän ja Ottomaanien välinen sota sai aikaan

---

⁸ Lieven 1998, 304.

⁹ Lieven, 1998, 305–306.

¹⁰ Lieven 1998, 308.

isoja kansannousuja Tsetseniassa ja Dagestanissa, mitkä kuitenkin lopetettiin voimalla. Venäjän tapahtumat vuonna 1905 saivat tsetseenit kapinoimaan jälleen ja vuosien 1917–1921 välinen sisällissota sai jälleen aikaan uuden kansannousun, jonka puna-armeija lopulta kukisti vuonna 1925.¹¹

Vuonna 1929 levottomuudet jatkuivat pienessä mittakaavassa, mutta vaativat silti kymmeniä tuhansia sotilaita turvaamaan tilanteen. Levottomuudet jatkuivat vuoteen 1935 ja alkoivat uudestaan vuonna 1937, kun sisäasiainministeriö (NKVD) pidätti ja teloitti tuhansia Tsetsenian oppositioon kuuluvia. Toisen maailmansodan aikana tsetseenit aloittivat kansannousun saksalaisten edessä kohti Kaukasusta, mutta saksalaisten eteneminen pysähtyi Groznyin länsipuolelle.¹²

Kaikki Tsetsenian asukkaat lastattiin 23.2.1944 karjavaunuihin ja siirrettiin Kazakstaniin ja Kirgisiaan; pienempiä asutuskeskuksia syntyi myös Siperiaan ja Uzbekistaniin. 387 000:n Tsetseenin siirtäminen oli haastavaa, mutta puna-armeija hujjasi ihmiset kokoontumaan haluttuihin paikkoihin ja siirsi tsetseenit yli 12 000 odottavaan junavaunuun. Ihmisiä ruokittiin vain kerran viikon mittaisella matkalla, ihmisiä kuoli kylmyyteen ja aliravitsemukseen. Osa tsetseeneistä kuljetettiin autoilla, mutta vuorilla matkustus autoilla osoittautui haastavaksi, joten matkaa jouduttiin jatkamaan jalan. Vanhat, sairaat ja muuten kävelykyvyttömät katsottiin NKVD:n puolesta siirtokyvyyttömiksi ja heidät poltettiin elävältä läheisessä tallissa.¹³

Matkalle lähteneistä jopa 60 prosentin arvellaan pahimmissa ryhmissä kuolleen matkan aikana kylmyyteen ja aliravitsemukseen. Viiden vuoden aikana jopa 25 prosenttia jäljelle jääneistä tsetseeneistä kuoli. Tsetseenien saavuttua Kazakstaniin heille ei ollut annettu tarpeellisia ruokavarantoja tai muita elämiselle tärkeitä tarvikkeita, joten etenkin lapsia kuoli paljon sairauksiin ja aliravitsemukseen.¹⁴

---

¹¹Lieven 1998, 309.

¹² Lieven 1998, 316–318.

¹³ Cornell Svante, *Small nations and great powers a study of ethno-political conflict in the Caucasus*. 2001. 186.

¹⁴ Cornell 2001, 187.

Asuntojen puute oli paha ongelma ja monet karkotetut tsetseenit asuivat vuosia korsiissa. Karkotuksessa kuoli lopulta yli 100 000 tsetseeniä eli vähän alle kolmannes koko asukasluvusta. Syyksi karkotukselle sanottiin, että tsetseenit olivat tehneet yhteistyötä Saksan armeijan kanssa, mutta todellisuudessa saksalaiset eivät koskaan edes päässeet Tsetseniaan saakka.¹⁵

Stalinin kuoleman jälkeen rajoituksia alettiin hiljalleen poistamaan. Karkotetut saivat poistua yli kolmen kilometrin päähän asutuksestaan ja saivat alkaa perustamaan omia sanomalehtiä ja radiokanavia. Neuvostoliitto yritti turhaan saada tsetseenit pysymään Kazakstanissa, mutta vaikka valtionjohto yritti mitään, tsetseenit alkoivat yhä suurenevissa määrin palaamaan koteihinsa. Yhdistävä tekijä tsetseeneille oli viha venäläisiä kohtaan, sillä Kaukasian sodan ja karkotusten muistot eivät olleet kadonneet. Viha teki tsetseeneistä avoimia vahvalla, karismaattiselle ja venäläisvastaiselle johtajalle.¹⁶

Vuonna 1990 kommunistinen puolue alkoi vähentämään lehdistösensuuria ja kokoontumisien estämistä, joten poliittisia ryhmittymiä rupesi muodostumaan. Kansalliskongressi muodostui kattojärjestöksi kaikille nationalistisille ryhmille. Kongressi piti avajaisistuntonsa 25.11.1990, jossa paikalla oli lähes tuntematon ilmavoimien kenraali Johar Musayevich Dudajev. Dudajev oli suurimmalle osalle tuntematon, eikä hänellä ollut juurikaan kytköksiä Tsetseniaan, mutta hänen pitämänsä vaikuttava puhe ja se, että hän oli ensimmäinen tsetsenialainen kenraali, johtivat hänet kongressin johtoon. Tsetseniassa on perinteisesti arvostettu voimaa ja valtaa, joten kenraalin arvo oli suuri meriitti tsetseeneille. Dudajevin etuna oli myös, että hän kuului vähäpätöiseen tsetseeniklaaniin. Suuresta klaanista johtajan valitseminen olisi tarkoittanut sitä, että klaanien välinen tasapaino järkkäytyisi. Dudajevilla ei ollut mitään tarkoituslähettä ilmavoimista, eikä hänellä ollut suoranaisesti nationalistisia ajatuksia. Kun Dudajevin olisi pitänyt käyttää asevoimia murskaamaan Viron itsenäisyysliike, hän kieltäytyi siitä, erosi ilmavoimista ja palasi Tsetseniaan.¹⁷

---

¹⁵ Cornell 2001, 187.

¹⁶ Cornell 2001, 189–190 ja 193.

¹⁷ Cornell 2001, 194–195.

Groznyissä Dudajev otti kansallisliikkeen hallintaansa. Tsetsenian kommunistijohtaja Zavgajev oli Moskovassa 19.8.1991, eikä hän ollut vallankumousyritystä vastaan, mutta Dudajev ilmoitti välittömästi seisovansa Jeltsinin takana kaappausyrityksen kieltämisessä. Zavgajev palasi Groznyihin, ja Dudajev masinoi mielenosoituksen vaatimaan Zavgajevin eroa, vallan uudelleenjakoa ja presidentinvaaleja. Jeltsin piti Zavgajevia petturina, eikä antanut hänelle lupaa julistaa hätätilaa mielenosoituksen hajottamiseksi.¹⁸

Kuluvina viikkoina mielenosoitukset muuttuivat väkivaltaisimmiksi, ja kongressi muodosti oman lainsäädäntöelimensä. Aseistautuneet miehet valtasivat 6.9.1991 hallintorakennuksia ja kommunikaatiokeskuksia sekä hajottivat voimaa käyttäen kommunistisen puolueen kokouksen, minkä jälkeen Zavgajev erosi. Dudajev otti nopeasti vallan, ja 15.9.1991 julistettiin presidentinvaalit ja parlamenttivaalit pidettäväksi 19. ja 27.10.1991.¹⁹

Uudet vaalit järjestettiin lokakuun lopussa, hätätilan alaisuudessa. Dudajev sai yli 85 prosenttia äänistä nousten Tsetsenian presidentiksi ja voittaen myös parlamentin ylivoimaisesti. Dudajev muodosti Tsetseeni-Ingusian tasavallan, josta Ingusia irtaantui 1993 ja pysyi osana Venäjää. Dudajev julisti Tsetsenian itsenäiseksi Venäjästä, mitä Venäjä ei hyväksynyt. Jeltsin yritti palauttaa järjestyksen sisäministeriön sotilaspoliiseilla, mutta joukot saarrettiin jo lentokentälle. Tsetsenian itsenäisyyttä ei kukaan iso maa tunnustanut, joten Tsetsenia oli käytännössä poliittisesti täysin yksin.²⁰

Dudajevin poliittiset viholliset ja Venäjän tiedustelupalvelu yrittivät useasti saada aikaan vallanvaihdon tai Dudajevin kuoleman, mutta yritykset epäonnistuivat aina. Elokuussa 1994 opposition joukot Venäjän valtion salaisesti tukemana hyökkäsivät Dudajevin joukkojen kimppuun. Opposition joukot valtasivat pääkaupunki Groznyin lähes verettömästi 15.10.1994, mutta Venäjän johto käski kapinallisia poistumaan pääkaupungista, jolloin Dudajevin joukot saivat pääkaupungin takaisin.²¹

---

¹⁸ Cornell 2001, 195.

¹⁹ Cornell 2001, 196–197.

²⁰ Dunlop John B. Russian Confronts Chechnya. 1998. 114.

²¹ Dunlop 1998, 161–163.

26.11.1994 opposition joukot koittivat uudestaan ottaa Groznyin venäläisten joukkojen tukemana, mutta hyökkäys epäonnistui pahasti. Tsetseenit saivat 21 venäläistä sotavankia ja 31 venäläistä katosi operaation aikana. Hyökkäys pyrittiin tekemään salassa, joten Venäjän tiedustelupalvelu FSK rekrytoi palkkasotureita asevoimista osallistumaan taisteluun ja Venäjän armeija lainasi kapinallisille helikoptereita tukemaan hyökkäystä.²²

Venäjän turvallisuusneuvosto kokoontui 28.11.1994 keskustelemaan Tsetseenian tilanteesta. Seuraavana päivänä Jeltsin antoi uhkauksen Tsetsenialle. Sitä vaadittiin kuluvan 48 tunnin aikana riisumaan kaikki joukot aseista, hajottamaan kaikki muodostetut joukot, vapauttamaan kaikki sotavangit ja tulitauon tulevan voimaan, muuten Venäjä julistaisi hätätilan Tsetseniaan. Venäjän armeijan ja sisäministeriön joukot hyökkäsivät 11.12.1994 Ingusiasta, Pohjois-Ossetiasta ja Dagestanista, tarkoituksenaan liikkua kolmena osastona kohti Groznyitä ja rauhoittaa tilanne Tsetseniassa.

Hyökkäys Groznyihin alkoi uudenvuoden aattona, ja helmikuun alussa pääkaupunki oli vallattu.²³ Sota laajeni Groznyistä etelään, eivätkä venäläiset suostuneet keskusteluihin sodan lopettamisesta, vaan vaatimuksena oli antautuminen.²⁴ Sota ei tuntenut suoranaisia rintamalinjoja, taistelut keskittyivät yksittäisiin kaupunkeihin ja kyliin Groznyin ympärillä; tsetseenien sissisota tarkoitti sitä, ettei suoriin taisteluihin ryhdytty. Venäläiset eivät suoranaisesti hallinneet mitään, tsetseenit tulivat öisin, hyökkäsivät ja olivat kadonneet aamulla. Usein tsetseenit valtasivat vallatun asuinalueen myöhemmin takaisin. Tietyistä kylistä ja kaupungeista taisteltiin useita kertoja uudestaan. Sodan käännekohta oli Budjonnovskin panttivankikriisi 14.6.1995, jossa tsetseenit ottivat venäläisessä kaupungissa 1200 panttivankia. Lopulta Venäjä nöyrtyi ja suostui aselepoon ja rauhanneuvotteluihin ja päästi tsetseenit poistumaan.²⁵

Panttivankikriisi oli käännekohta sodassa. Ensimmäistä kertaa taistelut siirtyivät Venäjän alueelle, mikä vaikutti venäläisten siviilien mielipiteeseen

---

²² Dunlop 1998, 204–205.

²³ Knezys Stasys. The war in Chechnya. 1999. 116.

²⁴ Knezys 1999, 117–118.

²⁵ Knezys 1999, 161 ja 170.

sodasta. Kreml joutui pohtimaan strategiaansa uudestaan ja oli pakotettu siirtymään neuvottelupöytään. Venäjä oli jo käytännössä voittanut sodan, mutta panttivankien ottaminen toi tsetseeneille lisää aikaa saada joukkonsa koottua raskaiden taisteluiden jälkeen ja osoitti maailmalle, kuinka pitkälle tsetseenit olivat valmiita sodassa menemään.

Elokuussa lopussa näennäinen rauha saatiin solmittua, tosin samana yönä kahdeksan venäläisssotilasta kuoli taisteluissa eli rauhaa ei todellisuudessa noudatettu.²⁶ Tsetseenit yrittivät lokakuun alussa murhata Venäjän joukkojen komentajan, joka oli ainoa rauhan puolesta puhunut kenraali. Näin sotatoimien jatkamiselle saatiin pätevä syy.²⁷

Sotiminen jatkui kunnolla 13.12.1995 Tsetsenian toiseksi suurimmassa kaupungissa Gudermeksessa, jossa venäläiset menettivät ensimmäisen päivän aikana arviolta yli 50 kuolleina ja vähintään yhtä paljon haavoittuneina.²⁸ Gudermeksen hyökkäys osoitti, etteivät Venäjän asevoimat olleet valmiita laajemmalla joukolla tehtyihin yllätyshyökkäyksiin ja aloitekyky oli siirtymässä Tsetsenialle ensimmäistä kertaa sodassa. Tsetseenit toistivat 9.1.1996 Budjonnovskin operaation Dagestanin puolella olevassa Kizljarin kaupungissa ja ottivat tuhansia panttivankeja sairaalaan.²⁹

Toisella panttivankikriisillä ei haettu rauhaa, vaan hyökkäys oli enemmänkin terroriteko. Maaliskuun alussa tsetseenit hyökkäsivät voimalla Groznyihin ja aiheuttivat tuntuvat tappiot venäläisille. He saivat kaupungin lähes haltuunsa ja poistuivat kolmen päivän jälkeen hyvin pienillä tappioilla.³⁰ Dudajev tapettiin 21.4.1996 ohjusiskulla, mutta vaikutukset olivat vähäiset, koska Dudajevilla ei todellisuudessa ollut juurikaan kontrollia maansa joukkojen suhteen.³¹ Sota jatkui pieninä taisteluina, joissa tsetseenit aiheuttivat tappioita ja poistuivat nopeasti paikalta. Myös rauhanneuvotteluja käytiin koko ajan ilman tulosta.

---

²⁶ Knezys 1999, 202.

²⁷ Knezys 1999, 208.

²⁸ Knezys 1999, 228.

²⁹ Knezys 1999, 235.

³⁰ Knezys 1999, 260.

³¹ Knezys 1999, 267.

Tsetseenit hyökkäsivät 6.8.1996 yhtäaikaaisesti Groznyihin, Gudermekseen ja Arguniin tarkoituksenaan pakottaa venäläiset rauhaan ottamalla maansa kolme suurinta kaupunkia haltuun. Argun ja suurin osa Gudermesta saatiin helposti haltuun, sillä kaupungeissa ei ollut vastarintaa juuri ollenkaan. Kolmen päivän taisteluiden jälkeen tsetseenit hallitsivat 80 prosenttia Groznyistä ja heidän joukkojensa määrä oli 3000 pääkaupungissa.³²

Venäläiset menettivät viikossa yli 1000 sotilasta kaatuneina, ja lopulta Kremlin tajusi, ettei sodasta päästäisi eroon. Venäjällä oli kaksi vaihtoehtoa, joko hyökätä suurimpiin kaupunkeihin uudestaan ja käytännössä aloittaa sota alusta tai solmia rauha. Lopulta 31.8.1996 solmittiin Hasavyurtin sopimus, joka lopetti sotatoimet ja lykkäsi Tsetsenian poliittisen statuksen päätöstä viidellä vuodella. Käytännössä sota laitettiin viiden vuoden tauolle.³³

---

³² Knezys 1999, 288.

³³ Knezys 1999, 289–298.

1. Aseelliset sotarikokset

Sotarikosten määrät

Sotarikosten määrälliseen laskemiseen olen käyttänyt tutkimusaineistoani, mutta on oletettavaa lukujen olevan vain suuntaa antavia. Kyseiset luvut ovat ainoastaan raportoituja tapauksia; todelliset määrät ja sotarikosten uhriluvut ovat todennäköisesti huomattavasti suurempia. Ainoa mahdollisuus laskea sotarikosten määriä oli aineiston ja tutkimuskirjallisuuden kautta, joten luvut eivät luultavasti ole lähelläkään todellisia määriä.

Mikäli jonkun sotarikostyyppin esiintyvyys alkaa dokumenteissa kasvamaan, niiden esiintyvyyden voidaan olettaa lisääntyneen. Pommitukset ja ryöstöt katoavat kokonaan tai vähentyvät huomattavasti seuraavana vuonna, luultavasti siksi, että kaikki on jo ryöstetty tai pommitettu hajalle, joten mitään uutta kerrottavaa ei siviileillä ole.

Pommitukset ja lentohyökkäykset	Siviiliväestön tai -omaisuuden ampuminen	Miinojen käyttö siviileitä vastaan	Kidutukset, pahoinpitelyt ja raiskaukset	Ryöstöt	Murhat ja tapot
42	16	1	107	15	184

Asetelma 1. Vuoden 1995 sotarikokset

Vuoden 1996 dokumentoidut sotarikokset eroavat huomattavasti edellisen vuoden tilastoista, sillä tapot ja ryöstöt ovat kadonneet kokonaan ilmoitetuista tapahtumista. Yksi selittävä tekijä näille tilastoille on, että vuonna 1996 venäläiset eivät tehneet uusia hyökkäyksiä, vaan pyrkivät pitämään hallussaan vallatut kaupungit ja kylät. Koska uusia asutuskeskuksia ei vallattu, siviiliväestö oli pitkälti venäläisten kontrollissa. Kaikki halutut ryöstöt oli ehditty tehdä jo edellisenä vuonna.

Pommitukset ja lentohyökkäykset	Siviiliväestön tai -omaisuuden ampuminen	Murhat	Kidutukset, raiskaukset ja pahoinpitelyt
5	2	5	165

Asetelma 2. Vuoden 1996 sotarikokset

Vuoden 1996 dokumentoidut sotarikokset eroavat huomattavasti edellisen vuoden tilastoista, sillä tapot ja ryöstöt ovat kadonneet kokonaan ilmoitetuista tapahtumista. Yksi selittävä tekijä näille tilastoille on, että vuonna 1996 venäläiset eivät tehneet uusia hyökkäyksiä, vaan pyrkivät pitämään hallussaan vallatut kaupungit ja kylät. Koska uusia asutuskeskuksia ei vallattu, siviiliväestö oli pitkälti venäläisten kontrollissa. Kaikki halutut ryöstöt oli ehditty tehdä jo edellisenä vuonna.

Vuosi 1996 oli rauhallisempi kuin vuosi 1995, sillä ainoastaan tsetseenit pyrkivät hyökkäämään. Heidän hyökkäyksensä olivat nopeita ja lyhyitä ja he pyrkivät pakenemaan nopeasti yllätyshyökkäyksensä jälkeen. Venäläisten hallitessa suurinta osaa asutuskeskuksista, heillä ei ollut tarvetta pommittaa hallussaan olevia kaupunkeja ja kyliä. Pommituksia tosin käytettiin silti kostamiseen ja epäiltyjen taistelijoiden pommittamiseen.

Sodan alku

”Minulla ei ole vihkivettä, joka nostaisi panssarit lasten ja naisten yli”³⁴

Sota alkoi 11.12.1994, mutta presidentti Jeltsin ilmoitti sodasta julkisesti vasta 28.12.1994. Armeija sai käskyn ajaa kolmena kolonnana kohti Groznyitä ilman virallisia käskyjä, koska Jeltsin oli Sveitsissä nenäleikkauksessa sodan alkamisen aikaan. Ainoastaan yksi kolonnoista pääsi tavoitteeseensa Groznyin laidalle, kun itäinen kolonna jäi väijytykseen Dagestanin puolella ylittämättä edes rajaa Tsetseniaan ja läntinen kolonna pysäytettiin matkalla Groznyihin siviilien toimesta, eikä kolonnan komentaja kenraali Babitshev suostunut ajamaan siviilien yli.³⁵

Armeijalle oli jäänyt katkeria muistoja sisäpolitiikan hoitamisesta Neuvostoliiton loppuaikoina. Käskyt olivat olleet mielenosoitusten hajottamista väkivallalla, mistä seurannut jälkipyykki jäi aina armeijan hoidettavaksi. Armeijan saamat käskyt olivat aina suoria ja ne annettiin puhelimen välityksellä, jottei

³⁴ Helsingin Sanomat 2.2.1995, Kenraali Ivan Babitshev.

³⁵ Lieven 1998, 103.

mitään todisteita jäänyt politbyroota vastaan. Poliitikot välttelivät vastuuta ja jättivät armeijan ottamaan syyn tapahtumista itselleen, sillä mitään todisteita käskyjen antamisesta ei ollut. Armeija oli päättänyt, ettei samanlainen vastuun siirtäminen poliitikoilta saa enää toistua.³⁶

Hiljaisuus Venäjän valtionjohdolta johti siihen, että armeija jäi jälleen ilman selkeitä ohjeita. Ainut ohje oli ajaa suoraan Groznyihin. Jopa Suomen ulko-ministeriössä todettiin sodan alusta 15.12.1994: ”Missä on johtajuus? Brezhneviläiseen ja stalinistiseen malliin kukaan ei ota vastuuta”.³⁷ Tilannetta ei helpottanut se, että yksiköt olivat vajaavahvuisia ja yksiköt muodostettiin yhdistämällä eri osastoja keskenään niin, että sotilaat eivät olleet välttämättä tavanneet toisiaan ennen sotaa.³⁸

Sotilaiden palkat olivat myöhässä, koulutustaso oli heikkoa, armeija oli huonosti varusteltu ja yksiköiden miesvahvuutta pyrittiin täyttämään asevelvollisilla. Johtajuus oli epäpätevää, sillä useat eliittiyksiköiden upseerit ovat lähteneet armeijasta huonojen olojen ja matalien palkkojen vuoksi. Vain 27 prosenttia asevelvollisista kävi armeijan ja heistä vain 40 prosenttia oli käynyt kouluja kahdeksannen luokan jälkeen.³⁹ Armeijassa oli ollut myös hyvin vakava simputusongelma: kansalaisjärjestöt arvioivat 4000–5000 varusmiehen kuolevan vuosittain pahoinpitelyihin, onnettomuuksiin ja itsemurhiin. Puolustusministeriö sen sijaan sanoi luvun olevan 518 kuolemaa vuodessa.⁴⁰

Armeijan ongelma palkanmaksujen kanssa ei helpottunut sodan aikana, sillä 141 merivoimien upseeria yritti vuonna 1996 itsemurhaa myöhässä olleiden palkkojen vuoksi.⁴¹ Syksyllä 1995 jopa FSK:n palkat olivat myöhässä, ja kesään 1997 mennessä armeijan palkoista oli jäänyt 8,1 biljoonaa ruplaa maksamatta eli noin 1,4 miljardia dollaria. Elokuussa 1996 Venäjän puolustusministeriö ja Moskovan sotilaspiiri haastoivat valtionvarainministeriön oikeuteen tavoitteenaan pakottaa heidät maksamaan rästissä olleet palkat.⁴²

---

³⁶ Lieven 1998, 103–104.

³⁷ Ulkoministeriö/MOSB 379/16.12.1994.

³⁸ Lieven 1998, 105.

³⁹ Human Rights Watch/1.2.1995/D706.

⁴⁰ Human Rights Watch/World Report 1995 – Russia/1.1.1995.

⁴¹ Lieven 1998, 2

⁴² Lieven 1998, 284.

Alle kuukausi ennen sodan alkamista Venäjän puolustusministeri Grachev totesi, ettei armeija ollut valmis taisteluun. Suurimmaksi ongelmaksi nähtiin upseerien heikko ymmärrys heidän vastuustaan sekä sotilaiden heikko koulutustaso ja osaaminen aseiden suhteen. Myöskään rikollisuutta ja simputusta ei ollut saatu kitkettyä pois asevoimista. Raportin lopussa vielä todettiin, että itsemurhat palveluksen aikana ovat huolestuttavassa nousussa.⁴³ Ennen sodan alkamista sekä FSK että sotilastiedustelu GRU olivat jyrkästi sotilastoimia vastaan, sillä heidän mielestään armeija ei ollut valmis sotaan.⁴⁴

Venäjän armeijan moraalitilanne oli ennen sotaa. Moraali ei nouse itsestään, vaan moraalitilannetta tulisi yrittää parantaa aktiivisesti. Jo sodan alkuhetket osoittavat, että sotaan ei ollut varauduttu suunnitelmallisesti tai varusteiden suhteen, vaan pikemminkin sotaan lähdettiin nopeasti Tsetsenian opposition hyökkäyksen epäonnistuttua.

Huono moraalitilanne johtaa kurittomuuteen ja kurittomat sotilaat ovat puolestaan alttiimpia toimimaan omin päin, mikä ilmenee mielivaltaisena toimintana ja sotarikoksina. Huonosti varusteltu armeija ja matalat palkat johtavat puolestaan siihen, että sotilaat hankkivat ruokansa tai rahansa omatoimisesti. Tämä puolestaan näyttäytyy kiristyksinä, ryöstelynä ja aseiden myymisenä vastapuolelle.

Sodan kaava kulki Venäjän osalta pitkälti samanlaisena alusta saakka eli asevelvollisilla ei ollut halua kuolla federaation alueellisen integriteetin puolesta, eikä liioin upseereilla, jotka keskittyivät pikemminkin alkoholin ja huumausaineiden nauttimiseen.⁴⁵ Armeijan alkoholiongelma alkoi olemaan sodan aikana niin paha, että epätoivoiset sotilaat vaihtoivat aseensa ja ammuksensa vodkaan tsetseenien kanssa. Eräät upseerit myivät tankin tsetseeneille humalassa.⁴⁶

Koko sotaan lähdettiin liian kiireellä, eikä tarpeellisia valmisteluja ollut tehty. Johtajille annettiin 1:100 000 kartat Groznyistä, eikä heillä ollut käsitystä kaupungin pohjapiirustuksesta. Groznyin hyökkäystä edeltäneenä iltana eräs

---

⁴³ German 2003, 136.

⁴⁴ Lieven 1998, 88.

⁴⁵ Sailas, Susiluoto, Valkonen 1996, 159.

⁴⁶ German Tracey C. Russia's Chechen war. 2003. 137.

yksikkö saapui kaupungin laidalle ja joutui taisteluun sisäministeriön joukkojen kanssa, jolloin omat yksiköt kokivat kommunikaatio-ongelmien takia koivia menetyksiä.⁴⁷

Varusmiehet olivat psykologisesti niin valmistautumattomia sotaan, etteivät he osanneet mieltää olevansa sodassa. Eräs tankin ajaja eksyi hyökkäyksessä Groznyihin ja pysähtyi kysymään paikalliselta taistelijalta, mistä saisi ostettua tupakkaa. Tähän taistelija vastasi ampumalla hänet.⁴⁸

Venäjän asevoimien menettelysäännöt sodalle olivat: vain aseistettuja ihmisiä vastaan saa taistella, vain sotilaskohteita saa tulittaa, siviileitä tulee säästää ja voimaa saa käyttää vain tehtävän vaativan määrän.⁴⁹ Ohjeistus asevoimille ei eroa mitenkään Geneven sopimusten säännöistä, joten rajoitukset sotilaalliselle voimankäytölle olivat ainakin paperilla lailliset.

Pommitukset

Tykistön rooli sotatantereella on ollut sirpaleammuksien keksimisestä saakka keskeinen, sillä kohteeseen on voitu vaikuttaa kaukaa ja ilman omia tappioita. Lentokoneista tiputetuilla pommeilla on tykistön kanssa sama rooli eli tuhota kohteita kaukaa ja pienillä riskeillä itselleen. Neuvostoliiton sotilasdoktriinin tärkeimmäksi tavoitteeksi määriteltiin vihollisen tuhoaminen ja tämän sodankäyntikyvyn pysyvä lamauttaminen, käyden taisteluja mielellään vihollisen alueella.

Täsmäaseiden kokonaistuhovoima kasvoi kylmän sodan myötä niin suureksi, että tulivalmistelun katsottiin voivan määrittää voittajan ja häviäjän. Tavoitteena tulivalmistelulla oli tuhota tai lamauttaa vihollisen kriittiset kohteet ennen maajoukkojen taisteluun ryhtymistä. Neuvostoliiton hajottua Venäjä julkaisi uuden sotilasdoktriininsa vuonna 1993. Siinä keskityttiin puolustukseen ja pyrittiin toteuttamaan sotatoimet kansainvälisten sitoumusten mukaan.⁵⁰

---

⁴⁷ Knezys 1999, 104.

⁴⁸ Knezys 1999, 105.

⁴⁹ Human Rights Watch/1.2.1995/D706.

⁵⁰ Kostiainen Mikko. Epäsymmetrinen sodankäynti Tsetseniassa vuosina 1994–1996 ja 1999–2000. 2009 15–16.

Sotilasdoktriini ei kuitenkaan muutu hetkessä: jos komentava upseeri on harjoitellut kymmeniä vuosia aiempaa doktriinia, vuodessa ei uutta sisäistetä riittävän hyvin. Sotatilanne oli kaoottinen ja silloin on luonnollista toimia parhaiten sisäistettyjen oppien mukaan. Neuvostoliiton sotilasdoktriini on suunnattu suurvalta-armeijoita vastaan avoimessa maastossa, eikä asutuskeskuksissa oman maan kansalaisia vastaan. Venäjän haasteena oli myös se, että asutuskeskustaistelun opit oli unohdettu ja siihen erikoistunut joukko oli lakkautettu helmikuussa 1994.⁵¹

Neuvostoliiton doktriini ei antanut juurikaan arvoa siviiliuhreille tai siviiliomaisuuden säästämiseksi, vaan vihollinen oli tuhottava kaikilla mahdollisilla keinoilla riippumatta sen seurauksista. Voidaan olettaa vanhan doktriinin iskostuneen Venäjän joukkojen komentajiin heidän pitkän uransa aikana, joten ei ole yllättävää, että tykistön käyttö sodassa oli laajamittaista.

Neuvostoliiton doktriinin tärkein ydin oli kuitenkin väkivalta, jonka katsottiin määrittävän koko sodankäynnin. Tärkein ydin oli siinä, että vaikka sodankäynti voi muuttua, väkivalta on silti kaiken keskiössä.⁵² Jos väkivalta nostetaan sodankäynnin tärkeimmäksi arvoksi, siviiliuhreilla ei silloin ole juurikaan väliä kokonaiskuvan kannalta.

Pommitusten haasteena oli osumatarkkuus ja tuhovoima, koska ei-älykkäillä pommeilla ei kyetä tekemään täsmäiskuja, vaan ammuksentule leviävät isommalle alueelle. Siviiliväestöön kohdistettu aseellinen toiminta ja siviilikohteiden vahingoittaminen ovat sotarikoksia, joten Neuvostoliiton sotilasdoktriinilla saatiin aikaan paljon tuhoa siviileille ja heidän omaisuudelleen sekä syyllistettiin sotarikoksiin.

Neuvostoliiton aikana suurin osa Tsetsenian teollisuudesta oli etnisten venäläisten rakentamaa, jotka asuivat yleensä kaupungeissa. Tsetseenit asuivat useimmiten kaupunkien ulkopuolella ja työskentelivät maanviljelyn parissa. Sodan alettua kaupungeissa asuneet tsetseenit pakenivat sukulaistensa luokse

---

⁵¹ Kostianen 2009, 17.

⁵² Oscar Jonsson. *The Russian Understanding of War: Blurring the Lines Between War and Peace*. 2019. 30.

kaupunkien ulkopuolelle, joten iso osa kaupunkien siviileistä oli venäläisiä, joilla ei ollut samanlaista turvaverkkoa saatavillaan.⁵³

Määrällisesti on täysin mahdotonta saada tarkkuutta siviilikohteiden pommituksista, sillä tykistöä käytettiin oletettavasti jokaisena sodan päivänä ja osa ammuksista osui myös sotilaskohteisiin. Pommitukset olivat usein jatkuvia ja samaa aluetta saatettiin ampua päiviä tai viikkoja putkeen. Lähden tarkastelemaan siviilikohteiden pommituksia operatiivisessa mielessä, koska kohdealueen infrastruktuurin tuhoamiselle on oltava jokin syy, kuten alueen vihollisjoukkojen lamauttaminen tai tuhoaminen sekä vihollisen suojan ottaminen pois heiltä. Venäläisten tavoitteena oli vallata Groznyistä presidentin palatsi, tärkeimmät hallintorakennukset sekä televisio- ja radiomastot.⁵⁴

Venäläiset aloittivat Groznyin pommituksen 17.12.1994, kun he olivat vihdoinkin saapuneet aseisiin pääkaupungin ulkopuolelle. Useimmat siviilit kertoivat talonsa ja naapurustonsa kärsineen pahasti pommituksista. Yksi siviili epäili kohteen olleen Groznyin televisioasema, joka sijaitsi 600 metrin päässä hänen naapurustostaan. Yksi siviili kertoi, että hänen asuinalueellaan ei ollut ollut minkäänlaista sotilaallista toimintaa, ei aseita näkyvillä, eikä ammuntaa ollut kuulunut läheltä, mutta silti heidän talonsa tuhoutui pommin osuttua pihalle.

Myös läheiset kylät joutuivat pommitusten kohteeksi samoihin aikoihin, kuten Kirovin kylä, jossa ei ollut ollenkaan sotilaskalustoa. Shalin kylässä Groznyin eteläpuolella venäläiset suorittivat pommituslennon, joka kohdistui kylän toriin ja sairaalaan tappaen 20 siviiliä ja haavoittaen noin sataa. Lääkärit ilman rajoja -järjestön lääkäri kertoi Shalin pommituksen olleen tarkoituksellinen ja osa yleistä terrorikampanjaa Tsetseniassa. Groznyihin palattuaan lääkäri kertoi pääkaupungin jokaisen sairaalan tuhoutuneen ja hänen mukaansa venäläisten doktriinina on poltetun maan taktiikka, kuten Afganistanissa.⁵⁵

Ingusian puolella rajalla oleva Arshtyn kylä joutui pommitusten kohteeksi. Kuusi siviiliä kuoli ja seitsemän haavoittui iskussa, jonka motiivina sanotaan

---

⁵³ German 2003, 135.

⁵⁴ Kostianen 2009, 22.

⁵⁵ MSF. War Crimes and Politics of Terror in Chechnya. 2014. 22.

olleen kosto siitä, että kylässä oli yöpynyt edellisenä päivänä joukko vapaaehtoisia matkalla Groznyihin. Venäläiset sotilaat takavarikoivat video- ja ääninauhat hyökkäyksestä.⁵⁶

Venäläisten lentäjien pommitustarkkuus ei ollut hyvä, sillä lentäjiä ei ollut koulutettu osumaan pieniin kohteisiin. Suurin osa pommeista osui pääsääntöisesti siviiliasutukseen. Lentotunteihin oli varattu keskimäärin 15 tuntia vuodessa, mistä suurin osa meni nousemiseen ja laskeutumiseen, joten aikaa ei ollut harjoitella ilmapommituksia.⁵⁷

Lentäjien heikko koulutustaso huomioiden on uskottavaa, että televisioasemaan ei osuttu ja pommit menivät 600 metriä ohi kohteestaan siviiliasutukseen. Pommitusten määrä oli valtava. Jopa Venäjän ihmisoikeusvaltuutettu Sergei Kovaljov totesi asevoimien suorittaneen valtavia määriä ihmisoikeusrikkomuksia.⁵⁸

Huomionarvoista on niiden naapurustojen ja kylien tuhoamiset, missä ei ollut sotilaallista toimintaa: joko tiedustelu oli epäonnistunut tehtävässään tai kohteita oli pommitettu tarkoituksellisesti. Sairaala on etenkin sellainen kohde, jota tulisi välttää kaikin mahdollisin keinoin. Ingusian puolella tapahtunut kostoisku oli ainoa selkeästi motivoitunut pommitustapahtuma sodan ensimmäisten viikkojen aikana. Miksi muuten sotilaat olisivat takavarikoineet videotisteet hyökkäyksestä, ellei salatakseen tapahtuman suurelta yleisöltä.

Helmikuun lopussa 1995 sota alkoi leviämään Groznyin ulkopuolelle, ja pääkaupunki alkoi olla venäläisten kontrollissa. Ihmisoikeusvaltuutettu Kovaljovin tilaaman tutkimuksen mukaan 25.12.1994–25.1.1995 olisi Groznyissä kuollut noin 25 000 ihmistä 25 prosentin virhemarginaalilla. Uhimäärään kuuluivat sotatoimissa kaatuneet, mutta silti siviileitä oli kuollut paljon. Venäläiset olivat alkaneet suunnitella muiden kaupunkien valtaamista Groznyin jälkeen ja kaupunkien taistelijoille oli annettu uhkaasi aseiden laskemisesta tai muuten kaupunkeihin alettaisiin tekemään voimakkaita pommituksia. Eräs

---

⁵⁶ Human Rights Watch /1.1.1995/D701.

⁵⁷ Knezys 1999, 64.

⁵⁸ U.S Department of State Country Report on Human Rights Practices 1994 – Russia, 30.1.1995.

tsetseenitaistelija oli kommentoinut, että vaikka Groznyi vallattaisiin, sota jatkuisi silti, koska tsetseenit etsisivät uuden paikan missä taistella.⁵⁹

Groznyi oli tuhottu lähes totaalaisesti. Eräs Lääkärit ilman rajoja -työntekijä kertoi järkyttyneensä Jugoslavian tapahtumien väkivaltaisuudesta, mutta Tsetsenia oli hänen mielestään vielä paljon pahempi paikka. Toinen työntekijä kertoi käyneensä Kabulissa, mutta Groznyi oli paljon huonommassa kunnossa: kuin kaupunki olisi hautautunut 1,5 metrin kerrokseen kivimurskaa.⁶⁰

Venäläiset julkaisivat Tsetsenian opposition nimissä monisteita, joissa kerrottiin heidän kyvystään havaita helposti taistelijat ja heidän tukikohtansa. Shalin kylään tuotiin myös monisteita, joissa uhattiin koko kylän pommittamisella, jos kylästä ammutaan yksikin laukaus venäläisiä kohti. Shalin monisteessa myös muistutettiin edellisistä pommituksista, joissa monisteen mukaan kuoli kymmeniä viattomia ihmisiä yhden ilmatorjuntatykin vuoksi.⁶¹

Siviiliväestön pelottelemine ja demoralisointi on yksi perinteisistä taktiikoista hyökkäävällä osapuolella, joka pyrkii saamaan siviiliväestön puolelensa tai saamaan siviiliväestön yhteistyön kapinallisten kanssa loppumaan. Venäjällä oli myös strateginen intressi saada siviiliväestö puolelensa, sillä siviilit auttoivat taistelijoita.

Samashkin kylää Tsetsenian rajalla oli pommitettu viikkoja, ja 1.2.1995 venäläiset ampuivat edellisten päivien aikana kuolleiden hautajaisia kranaatinheitimillä. Tulta johdettiin läheiseltä kukkulalta suoraan hautajaisiin kerääntyneitä ihmisiä kohti ja useita ihmisiä kuoli. Kun haavoittuneita vietiin ulos kylästä, paikalliset kysyivät tarkastuspisteen sotilailta syytä iskuun. Sotilaat kertoivat iskun olleen kostotoimenpide kylässä olevien taistelijoiden vuoksi. Sotilaat kysyivät siviileiltä, mitä he tekivät silloin, kun heidän BTR:nsä paloivat kylässä.⁶²

Argunin kaupunki 12 kilometriä Groznyistä itään oli ollut raskaiden taisteluiden kohteena sodan alusta saakka ja taistelut olivat kiihtyneet venäläisten siirrettyä joukkoja vallatusta Groznyistä. Paikallinen nainen kertoi 8.2.1995

⁵⁹ Human Rights Watch/1.2.1995/D706.

⁶⁰ MSF 2014, 23–24.

⁶¹ Human Rights Watch/1.2.1995/D706.

⁶² Human Rights Watch/1.2.1995/D706.

kaupungin kokemista pommituksista, joiden piti kohdistua vain sotilaskohteisiin. Kuitenkin kaupungin sairaala ja lastentarha pommitettiin sekä kahteen eri kouluun iskettiin naulapommeilla.⁶³

Venäläiset olivat myös alkaneet hiljattain käyttämään palopommeja kaupunkia vastaan, minkä takia taloja syttyi palamaan. Paikallinen insinööri kommentoi 9.2.1995 kylän pommituksia sanoen, että hänen mielestään ne ovat turhia, koska taistelijat eivät seiso aukealla, vaan piilottelevat ja pommit vain tuhoavat asuntoja.⁶⁴

Helmikuun alussa 1995 Groznyin sairaalaa kohti ammuttiin sirpalekranaatteja samaan aikaan, kun siellä oli Sotilaiden äidit -järjestön kokoontuminen. Järjestön jäsenet kertoivat sotilaiden aloittaneen ampumisen heitä kohti heti, kun he olivat saapuneet Groznyihin. Venäläiset sanoivat sairaalan olevan tsetseenien tukikohta ja sen vuoksi pommitusten kohde, mutta silminnäkijä ei itse nähnyt sairaalassa mitään sotilastoimiin viittaavaa.⁶⁵

Pommitukset jatkuivat raskaina, vaikka Grozny alkoi olemaan venäläisten hallinnassa. Pommitukset alkoivat leviämään Groznyin ympärillä oleviin kyliin ja kaupunkeihin. Verrattuna Arshtyn tapahtumiin Samashkin kylän pommitukset saivat vielä selkeämmän motiivin silminnäkijähavaintojen perusteella. Samashkissa oli taisteltu kiivaasti ja sotilaat nähtävästi pommittivat kylää kosto motiivinaan, koska kylän taistelijat olivat aiheuttaneet venäläisille aiemmin tappioita.

Pommitukset olivat kehittyneet sodan alusta, sillä uusia pommityyppejä käytettiin Argunissa. Naulapommien käyttämiselle ei ole muuta syytä kuin uhrien määrän maksimoiminen, sillä sirpalevaikutus on hyvin tehokas ihmisiä vastaan. Lääkärit ilman rajoja kertoi hirvittävimmän asian olevan, että naulapommeja on alettu käyttämään, koska ne oli kielletty Geneven sopimuksissa.⁶⁶

Palopommeilla on mahdollista pakottaa esimerkiksi pommisuojoissa piileskelevät taistelijat ulos rakennuksesta, mutta palopommit ovat vaarallisia siviiliomaisuudelle tulipalon leviämiskäteen vuoksi. Jos opposition nimissä tehtyä

⁶³ Human Rights Watch/1.2.1995/D706.

⁶⁴ Human Rights Watch/1.2.1995/D706.

⁶⁵ Human Rights Watch/1.2.1995/D706.

⁶⁶ MSF 2014, 28.

propagandaa haluaa uskoa, komentokeskusten haarukoiminen kylästä voi olla mahdollista, joten massapommitusten rooli komentokeskusten tuhoamisessa tuntuu ylimitoitetulta, kun täsmäaseita on olemassa.

Venäläiset lentäjät ottivat tavakseen pudottaa pommituslennoilta jääneet pommit Shalin kylään. 21.3.1995 pommit osuivat kylän torille tappaen 120 siviiliä. 27.3.1995 venäläiset pommittivat kahta pakolaisleiriä.⁶⁷ Ylijääneiden pommiin tiputtaminen paluumatkalla olevaan kylään tuskin oli alkuperäisen suunnitelman mukaista, vaan lentäjien oma päätös.

Venäjän armeija oli jo hetken aikaa rajoittanut toimintaansa vain yhteen taktiikkaan: asutuskeskuksen pommittaminen tykistöllä piittaamatta siviiliväestöstä. Asutuskeskukset voitiin sitten vallata, kun ne olivat kokonaan tuhoutuneet tai kukaan ei ollut enää hengissä. Syynä tähän taktiikkaan oli sotilaiden huono koulutus ja pelko haavoittumisesta tai kuolemasta, jos asutuskeskuksessa olisi vielä taistelijoita jäljellä. Venäjän asevoimien tykistökomentaja myönsi avoimesti toimittajille heidän hyödyntävän poltetun maan taktiikkaa, jossa viholliselle ei jätetä mitään hyödynnettävää jäljelle.⁶⁸

Sodan tähän asti pahimmat dokumentoidut pommitukset tapahtuivat 12.-24.12.1995 Gudermeksen kaupungissa noin 30 kilometrin päässä Groznyistä. Gudermes on Tsetsenian toiseksi suurin kaupunki, jonka venäläiset valloittivat ilman taistelua maaliskuun lopussa. Venäläisten pitämät parlamenttivaalit ja Tsetsenian presidentinvaalit aiheuttivat Tsetseenien hyökkäyksiä useissa venäläisten hallitsemisissa kaupungeissa ympäri maata.⁶⁹

Tsetseenitaistelijoita alkoi saapumaan pienissä ryhmissä Gudermeukseen 10.12. ja avoin taistelu alkoi 14. päivän aamuna. Venäläiset aloittivat kaupungin pommittamisen, kun kaupunki oli täynnä siviileitä, jotka eivät olleet paenneet kaupungista, sillä kaupunki vallattiin aiemmin ilman taistelua. Aluksi venäläiset pidättäytyivät ilmapommituksista, mutta 17.12. pommitukset alkoivat illalla heti, kun äänestämisaika oli päättynyt.⁷⁰

⁶⁷ Leitzinger Antero. *Caucasus and an unholy alliance*. 1997. 254.

⁶⁸ Knezys 1999, 152–153.

⁶⁹ Human Rights Watch/1.3.1996/D803.

⁷⁰ Human Rights Watch/1.3.1996/D803.

Pommitukset eivät kohdistuneet vain tiedossa olleisiin sotilaskohteisiin, vaan kohteisiin osui ympäri kaupunkia, eikä useimmissa kohteissa ollut minkäänlaista sotilaallista toimintaa. Siviiliuhrien määrään vaikutti tiedonpuute, sillä siviileitä ei informoitu pommitusten aloittamisesta tai siitä, että kaupungissa olisi ollut siviileille käytävä ulos kaupungista.⁷¹

Venäläisten joukkojen komentaja Tsetseniassa myönsi omien joukkojensa toiminnan aiheuttaneen siviiliuhreja, mutta hän syytti tsetsenialaisia tulen avaamisesta. Venäläiset arvioivat 267 siviilin kuolleen kaupungissa taisteluiden aikana, mutta venäläiset estivät kaikkien toimittajien ja avustusjärjestöjen pääsyn kaupunkiin koko joulukuun ajan, joten uhriluvut voivat olla epätarkkoja.⁷²

Silminnäkijöiden ja toimittajien arvioiden mukaan noin 40 prosenttia kaupungin rakennuksista olisi tuhoutunut tai vahingoittunut taistelun aikana. Kaupungin asukasluku oli ennen sotaa noin 58 000, joten kuolleen määrä olisi Venäjän arvion mukaan vähän alle 0,5 prosenttia asukasluvusta.⁷³

Uhrimääristä on kuitenkin mahdotonta saada varmoja lukuja, koska muslimien perinteiden mukaan löydetyt ruumiit pyritään hautaamaan välittömästi. Tammikuun alussa Pervomaiskojen kylä pommitettiin täysin maan tasalle kolmessa päivässä, eikä yksikään rakennus selvinnyt ilman vahinkoja. Siviilit olivat ehtineet paeta kylästä ennen pommituksia, mutta 32 ihmistä kuoli pommituksissa.⁷⁴

Maaliskuussa 1996 Samaskin kylä ja Sernovodskin kaupunki joutuivat raskaiden pommitusten kohteiksi, kun venäläisten mukaan niihin oli saapunut tsetsenitaistelijoita. Samaskissa epäillään kuolleen jopa 600 siviiliä, ja Sernovodskissa uhreja sanottiin olleen satoja. Uhriluvut vaikuttaisivat olevan hyvin epätarkkoja, eikä silminnäkijähavaintoja hyökkäyksistä ole, mutta kuitenkin ei ole syytä olettaa Amnestyn valehdelleen pommituksista.⁷⁵

Uhriluvuista puhutaan pahimman mahdollisen tilanteen pohjalta, joten todellinen lukema on mahdollisesti paljon pienempi. On epäselvää, oliko kylässä

⁷¹ Human Rights Watch/1.3.1996/D803.

⁷² Human Rights Watch/1.3.1996/D803.

⁷³ Human Rights Watch/1.3.1996/D803.

⁷⁴ Human Rights Watch/1.3.1996/D803.

⁷⁵ Amnesty International/1.4.1996/EUR/46/20/96.

ja kaupungissa tsetseenitaistelijoita vai oliko motiivina kostotoimenpiteet aiemmasta vastarinnasta. Etenkin Samaskin kylästä oli taisteltu sodan aikana jo kolmesti, joten kylän hallinta voidaan mieltää jopa arvovaltakysymykseksi.

YK totesi sodan loputtua, että siviilit ja siviilikohteet, kuten sairaalat, koulut ja moskeijat olivat systemaattisen kohdistuksen alla venäläisten toimesta koko sodan ajan.⁷⁶ Systemaattinen on sanavalintana YK:lta kiinnostava, sillä YK pyrkii perinteisesti olemaan mahdollisimman neutraali ja kantaa ottamaton. Yksi mahdollinen selitys YK:n sanavalinnalle on, että Venäjän sotarikokset ja yleinen piittaamattomuus siviilivahingoista olivat niin suuria, että YK:n oli reagoitava jollain tavalla.

Kiintoisaa on, etteivät venäläiset kuitenkaan turvautuneet raskaisiin pommikoneisiin, joilla kokonainen kylä olisi kyetty tuhoamaan yhdellä kertaa. Tsetseenien menettäessä yhä useamman kylän ja kaupungin hallinnan venäläisille, vain muutama kylä oli enää kokonaan tsetseenien kontrollissa. Venäläiset olisivat kyenneet tuhoamaan viimeiset tsetseenien hallinnassa olleet kylät raskailla pommikoneilla, mutta siihen ei kuitenkaan ryhdytty. Ilmeisesti Venäjän johto oikeasti ajatteli saavansa tsetseenit ajan kanssa rauhoitettua ilman äärimmäistä väkivaltaa.⁷⁷ Kokonaisten kylien totaalinen tuhoaminen ei tietenkään ole laillista tai hyväksyttävää, mutta sodan aikana venäläiset osoittivat, ettei siviiliuhreilla ole juuri merkitystä heille.

Helikopterit ja maataistelukoneet

Helikoptereita ja maataistelukoneita käytetään lähtökohtaisesti eläviä kohteita vastaan, koska raskaasti aseistetut ilma-alukset tarjoavat paljon nopeasti liikuteltavaa tulivoimaa vaikkapa käsiaseisiin verrattuna. Venäläiset lentokoneet ja helikopterit pystyivät suorittamaan tehtäviään suhteellisen rauhassa, sillä Tsetsenian auttamattomasti vanhentuneet ilmavoimat tuhottiin lentokentille jo ennen sodan alkamista eikä viitteitä ilmatorjuntaohjuksista ole löytynyt.⁷⁸ Ilma-aseen tarkoituksena olisi pehmittää kohteet ennen maajoukkojen

⁷⁶ UN Commission on Human Rights/23.12.1996/E/CN.4/1997/60/Add.1. 403.

⁷⁷ Lieven 1998, 129.

⁷⁸ Knezys 1999, 63–64.

hyökkäystä ja tukea maajoukkoja, mutta etenkin helikoptereita käytettiin paljon muuhunkin.

Joukko siviileitä joutui 3.1.1995 ilmahyökkäyksen kohteeksi odottaessaan bussia Groznyin ulkopuolella. Tuolloin hyvin matalalla lentänyt maataistelukone avasi tulen bussipysäkille tappaen useita siviileitä ja haavoittaen muita. Samoihin aikoihin Groznyin vieressä olevassa Argunissa tapahtui useita helikopterihyökkäyksiä, missä toistui aina sama kaava: Helikopteri havaitsee kohteen kadulta ja alkaa ampumaan kohdetta kohti, kunnes osuu tai kohde siirtyy piiloon sisätiloihin, jolloin helikopteri tuhoaa rakennuksen.⁷⁹

Punaisen Ristin työntekijät alkoivat työskentelemään pienen Vedenon kylän sairaalassa lähellä rintamaa maaliskuussa 1995. Venäläisille oli kerrottu Punaisen Ristin toimivan kylässä, mutta silti heitä peloteltiin pudottamalla pommeja lähelle heidän asuntoansa. Kylässä tehtiin havaintoja helikoptereista, jotka pudottautuivat asuintalojen tasolle ja kyydissä olevat sotilaat alkoivat heittelemään käsikranaatteja talojen ikkunoista sisälle. Myös läheisillä pelloilla leikkineet lapset joutuivat helikopterien tulituksen alle.⁸⁰

Ingusiassa sijaitsee Gazi-Yurtin kylä kukkulan päällä, joka on ison tien varrella, jonka kautta venäläiset joukot liikkuvat Groznyihin ja pois sieltä. Joulukuun puolivälissä 1994 kylää ammuttiin raketeilla helikoptereista. Paikalliset opettajat valittivat venäläisten ottaneen tavaksi ampua kylää kohden matkallaan takaisin tukikohtaansa Pohjois-Ossetiassa olevaan Mozdokiin. Ampumisia kylää kohti jatkui kuukausia ja kerran helikopteri avasi tulen koulua kohti.⁸¹ Venäläisillä oli tapana tiputtaa ylijääneet pommit matkalla tukikohtaansa, joten samanlainen toiminta näkyy myös tässä tapauksessa. Paluumatkalla suoritettu summittainen ammunta voisi kenties näyttäytyä eräänlaisena juhlintana, kun Groznyistä on selvitty ja päästään tukikohdan turvaan takaisin.

Samashkin taistelua paenneet siviilit piileskelivät läheisessä metsässä. Helikopterit ampuivat raketteja piileskeleviä ihmisiä kohti, mutta tarkasta

⁷⁹ Human Rights Watch/1.2.1995/D706.

⁸⁰ MSF 2014, 25.

⁸¹ Human Rights Watch/1.2.1995/D706.

uhriluvusta ei olla varmoja, koska ruumiita ei voitu viedä pois metsästä räjähtämättömien rakettien ja miinojen vuoksi.⁸²

Lokakuun alussa 1995 venäläiset pommittivat useita kyliä helikoptereiden ja maataistelukoneiden yhteistoiminnalla. Ensimmäisissä pommituksissa kuoli 28 siviiliä, kuuden päivän päästä suoritetuissa pommituksissa kuoli 17 siviiliä sekä 23 haavoittui. Huomionarvoisia näistä pommituksista teki se, että rauha oli teoriassa vielä voimassa – tosin kumpikaan osapuoli ei sitä oikeasti koskaan noudattanutkaan.⁸³

Ensimmäistä kertaa Venäjän sotilasjohto kiirehti kieltämään pommitukset, joiden sanottiin olleen Dudajevin aikaansaama provokaatio. Venäläisten mukaan Dudajevilla oli piilotettuna helikoptereita vuoristoon ja salainen lentokenttä maataistelukoneille Azerbaidzhanissa. Väitteitä ei juuri uskottu ja lopulta selvisi pommitusten takana olleen Venäjän ilmavoimat.⁸⁴ Uniikin näistä tapauksista tekee Venäjän johdon reaktio, kun se välittömästi antoi lausunnon lavastuksesta eikä vain väittänyt kylissä olleen sotilastoimintaa.

Gudermeksen taistelua pakenevat siviilit joutuivat jatkuvaan helikopteritulitukseen joulukuussa 1995. Kaupungista pääsi pois kolmea reittiä, joissa kaikissa oli partioivia helikoptereita. Siviilit pakenivat jalan ja vain kävelykyvyttömät otettiin autoihin sisälle. Juuri autoja kohti helikopterit keskittivät tulensa pohjoisella tiellä. Venäläiset eivät välittäneet tarkistaa autojen matkustajia, vaan kaikkia pakenevia autoja ammuttiin. Silminnäkijät kertoivat useammista kuolleista lapsista autoissa, jotka olivat syttyneet ampumisesta tuleen.⁸⁵

Itäinen tie vei pakenevat ihmiset pelloille ja sieltä vuorille. Ihmiset kahlasivat lumen keskellä karkuun helikoptereita, ja arvioilta 15 ihmistä kuoli 15.–18.12. pelloille. Silminnäkijöiden mukaan helikopterit kiersivät siviileiden ympärillä tulittaen heitä ja palaten yhä uudestaan tekemään kierroksen. Havaintoja oli myös hyvin matalalla lentävistä helikoptereista, joiden miehistö huusi, sylki

---

⁸² Knezys 1999, 139.

⁸³ Knezys 1999, 218.

⁸⁴ Knezys 1999, 218.

⁸⁵ Human Rights Watch/1.2.1995/D706.

ja nauroi pakeneville siviileille. Yhdessä tapauksessa miehistö teki potkuliikkeitä jalallaan ja yksi kenkä tippui jalasta.⁸⁶

Samashkin kylä joutui jälleen kostotoimenpiteiden uhriksi 16.3.1996. Aluksi tykistö alkoi moukaroimaan kylää, jonka jälkeen 11 helikopteria hyökkäsi kylään raketeilla ja sen jälkeen maataistelukoneet alkoivat pommittamaan kylää. Duuman jäsen Mironov kommentoi iskua sanoen, ettei näin julmaa rankaisua ole nähty sitten sodan alun.⁸⁷

Mikäli helikopterilla lennetään niin alhaalla, että huudot kuuluvat ja sylkemisellä voitaisiin osua, silloin on kyetty näkemään kohteet hyvin läheltä. Siviilien ympärillä kiertävät helikopterit toimivat kuin saalistajat ja jatkuvasta liikkeessä olemisesta on vaikea nähdä varsinaista hyötynäkökulmaa, jos kohteet liikkuvat jalan. Toiminta näyttäisi olleen jonkinlaista sadistista hupia sotilaille, jotka nauroivat pakeneville siviileille. Selkein motiivi toiminnalle olisi kosto Gudermeksen taistelussa kaatuneista ja ylipäättänsä siitä, että tsetseenit uskalsivat hyökätä vaalien alla.

Aseet, tapot ja murhat

Tässä kappaleessa käsittelen sotilaiden tekemiä sotarikoksia, joissa tekovälineet ja -tavat ovat monimuotoisia. Murhiksi lasken kaikki sellaiset tapahtumat, joissa on nähtävissä jonkinlainen harkinnanvaraisuus eli satunnaisia ampumisia en laske murhiksi. Teloitukset lasken myös murhien alle, koska sotilain mukainen teloitus vaatii oikeudellisen prosessin, eikä teosta kiinni jäämisestä seurannut talon taakse vieminen lukeudu juridisesti pitäväksi. Satunnaisia ja summittaisia ammuskeluja tapahtui hyvin paljon ja ammuskelut tapahtuivat hyvin pitkälti saman kaavan mukaan: kurittomat sotilaat ampuivat ympäriinsä ilman näennäistä tarkoitusta, osuen taloihin ja muuhun infrastruktuuriin.

Useat silminnäkijät kertoivat venäläisten tekevän pidätystilanteessa niin, että tutkittavan taskuihin pudotetaan hylsy. Sotilaat löytävät laittamansa hylsyn

⁸⁶ Human Rights Watch/1.2.1995/D706.

⁸⁷ Knezys 1999, 143.

tutkittavan taskuista, jonka jälkeen hänet ammutaan terroristina.⁸⁸ Toimintana tällainen kuulostaa uskomattomalta, mutta murhia tapahtui paljon sodan aikana, eikä tällainen toiminta olisi ennenkuulumatonta.

Samashkin kylän hautajaiset helmikuun alussa 1995 keskeytyivät tarkka-ampujien avattua tulen hautajaisväkeä kohti, mutta ainoastaan hautakiviin osui. Kuukautta aiemmin Groznyissä alkoholilta haisseet venäläissotilaat tarttuivat paikallista siviiliä rinnoista ja tivasivat häneltä, kuka on vastuussa heidän sodassa kuolleista ystävistään. Siviili kertoi olevansa itsekin venäläistaustainen ja ettei hänellä ole mitään osaa sotatoimiin. Tällöin sotilas sanoi, että heidät kaikki tulisi ampua koirien tavoin ja käski siviilin seinää vasten. Paikalliset naiset tulivat kuitenkin keskeyttämään tapahtuman huutamalla sotilaille, jotka poistuivat silminnäkijöiden saavuttua.⁸⁹

Sodan ensimmäinen dokumentoitu murha tapahtui Assinovskayan kylässä helmikuun alussa 1995. Paikallinen mies kertoi venäläissotilaiden alkaneen ampumaan summittaisesti ympäriinsä ja osa luodeista osui miehen taloon. Sotilaat ampui läpi yön kaikkea mahdollista. Aamulla miehen ystävä, joka oli itse venäläistaustainen, meni raivoamaan sotilaille, koska hän luuli sotilaiden tappaneen ystävänsä. Miehen ystävä oli tutustunut sotilaisiin ja juonut heidän kanssaan aiemmin, mutta seuraavana aamuna hän löytyi kuolleen talostaan. Miehen ystävä löytyi sängystään verisenä ja hänen niskassaan oli yksi luodinreikä, joten teko on selkeästi harkittu. Mies kertoi lopulta paenneensa kaupungista armeijan varusmiesten avustuksella, jotka auttoivat hänet OMONin tarkistuspisteen läpi. Huomionarvoista on, että kylän levottomuuksien sanottiin olevan vanhempien sotilaiden syytä, jotka olivat luultavasti sisäministeriön joukkoja ikänsä puolesta.⁹⁰

17.12.1994 joukko siviilejä pakeni autoletkassa Groznyistä pommitusuhkauksen vuoksi Ingusian puolelle, ja venäläiset pysäyttivät autot. Ensimmäiset seitsemän autoa päästettiin läpi, mutta kahdeksannen auton kohdalle letka

---

⁸⁸ Lieven 1998, 48.

⁸⁹ Human Rights Watch/1.2.1995/D706.

⁹⁰ Human Rights Watch/1.2.1995/D706.

pysäytettiin ja auton kuljettaja ammuttiin. Tämän jälkeen sotilaat alkoivat ampua jäljellä olevista autoista paenneita siviileitä.⁹¹

Uhriluvusta ei ole varmuutta, sillä silminnäkijöiden mukaan sotilaat siirsivät ruumiita paikalta ja ampuivat ingusialaisia pelastushenkilöitä, jotka pääsivät lopulta tapahtumapaikalle vasta 12 tunnin päästä tapahtumasta. Silminnäkijät kertoivat sotilaiden nauraneen heille. Venäjän viranomaiset kertoivat siviileiden joutuneen ristituleen, mutta päivien päästä FSK:n varajohtaja kertoi sotilaiden avanneen tulen ja tutkinnan tapahtumasta olevan avoinna.⁹²

Ingusian viranomaiset kertoivat Amnestylle, että Venäjän joukot olivat avanneet tulen useamman kerran siviilejä kohti. Tammikuun alussa matkalla ollut kolonna avasi tulen edessä olevaa autoa kohti tappaen kyydissä olleen siviilin. Silminnäkijöiden mukaan sotilaat olivat humalassa. Saman yksikön joukot avasivat myöhemmin samana päivänä tulen avoneuvoa kohti, mutta kuljettaja säilyi vahingoittumattomana. Maaliskuun alussa venäläiset ampuivat henkilöautoa ja bussia, jotka kuljettivat siviileitä pois konfliktialueelta. Seitsemän kuoli hyökkäyksessä, suurin osa naisia. Hyökkäyksestä selvinnyt nainen kertoi sotilaiden olleen vain 25–30 metrin päässä ajoneuvoista ja hän epäili hyökkäyksen olleen suunniteltu. Hyökkäyksestä selvinneet joutuivat odottamaan osissa tarkastuspisteistä tunteja haavoittuneina, koska sotilaat eivät suostuneet päästämään heitä läpi kohti sairaalaa. Myös muissa tapauksissa Amnestylle on kerrottu sotilaiden kieltäytyneen päästämästä haavoittuneita tarkastuspisteidensä läpi tai auttamasta heitä saamaan hoitoa haavoihinsa.⁹³

Huhtikuun alussa Samashkin kylän vanhimmat yrittivät neuvotella venäläisten kanssa pommitusten lopettamisesta ja tilanteen rauhoittamisesta. Venäläiset ilmoittivat vaativansa tietyn määrän aseita luovutettavaksi heille aikamääreeseensä mennessä tai kylää pommitettaisiin lisää. Tähän kylän vanhimmat eivät voineet suostua, koska kylässä ei ollut taistelijoita, joilta riisua aseet. Venäjän joukot hyökkäsivät kylään 8. huhtikuuta ja aloittivat kylän

⁹¹ Amnesty International/Amnesty International Report 1995 – Russia/1.1.1995 ja Amnesty International/1.4.1995/EUR/406/10/95.

⁹² Amnesty International/Amnesty International Report 1995 – Russia/1.1.1995 ja Amnesty International/1.4.1995/EUR/406/10/95.

⁹³ Amnesty International/1.4.1995/EUR/406/10/95.

puhdistamisen. Tapahtumasta saadut tiedot ovat siviileiltä, koska toimittajilta ja avustustyöntekijöiltä estettiin pääsy kylään useiden päivien ajaksi.⁹⁴

Punainen Risti arvio Samashkissa kuolleen ainakin 250 ihmistä, pääasiassa siviilejä. Eräs silminnäkijä kertoo hyökänneiden joukkojen tuhonneen vastaan tulleita taloja. Heidän talonsa kohdalla sama silminnäkijä kertoi huu-taneensa sotilaille, ettei kellarissa ole muita miehiä. Silti sotilaat heittivät kä-sikranaatteja kellariin ja tappoivat miehen kolme tytärtä.⁹⁵

Toinen silminnäkijä kertoi sotilaiden raahanneen hänen äitinsä ulos ja ampu-neen häntä rintaan. Tämän jälkeen sotilaat valelivat saman silminnäkijän vel-jen bensalla ja sytyttivät hänet palamaan sekä lopuksi sotilaat polttivat per-heen talon. Toimittajat löysivät kuusi tuoretta hautaa palaneen talon takaa, jonne silminnäkijä ohjasi heidät. Eräs nainen kertoo sotilaiden heittäneen hä-nen seitsemänvuotiaan poikansa panssariajoneuvon alle ja polttaneen hänen talonsa. Tämän kertomuksen todenmukaisuutta Amnesty ei tosin ole varmis-tanut.⁹⁶

Ruotsin lähetystö teki matkan Tsetseniaan ja Samashkin tapahtumat nousivat matkan suurimmaksi puheenaiheeksi. Ruotsalaiset keräsivät tietoa kylän ta-pahtumista haastatteleamalla pakolaisia ja Venäjän viranomaisia. Ruotsalais-ten saamien tietojen mukaan kylään hyökänneet joukot tulivat kahdessa ryh-mässä, joista ensimmäisen ryhmän varusmiehet varoittivat kylän asukkaita tulevasta ja heidän jälkeensä tulivat MDV:n joukot, jotka suorittivat kylän puhdistuksen. Sisäministeriön joukot olivat huomattavasti varusmiehiä van-hempia, noin 30–40-vuotiaita, ja käyttäytyivät hyvin aggressiivisesti siviili-väestöä kohti.⁹⁷

Sisäministeriön joukkojen kerrotaan tappaneen siviilejä, heitelleen kranaat-teja kellareihin, polttaneen joka toisen talon matkansa varrella ja teloittaneen kaikki taistelijoiksi määrittelemänsä miehet. Ruotsin lähetystö pelkäsi Tset-seenien kostavan Samashkin takia, ja ruotsalaisten mukaan Dudajevilla ei

⁹⁴ Amnesty International/1.4.1995/EUR/406/10/95.

⁹⁵ Amnesty International/1.4.1995/EUR/406/10/95.

⁹⁶ Amnesty International/1.4.1995/EUR/406/10/95.

⁹⁷ Ulkoministeriö/93/20996/21.4.1995.

ollut juurikaan kontrollia joukkoihin.⁹⁸ Alankomaiden ulkoministeriö vahvisti Ruotsin lähetystön havainnot tapahtumista omien tutkimustensa pohjalta ja piti kylän tuhoamista kosto-operaationa.⁹⁹

Samashkin operaatio oli ensimmäinen sisäministeriön itsenäisesti suunnittelema ja suorittama operaatio. Sisäministeriön joukot olivat olleet jatkuvien hyökkäysten alla ja menettäneet paljon miehiä. Suurimmat tappiot sisäministeriön joukot olivat kokeneet juuri Samashkin alueella. Sisäministeriön hyökkäävät joukot pitivät itseään eliittiyksikkönä, jonka tehtävänä oli hallita siviiliväestöä voimalla, eivätkä he olleet tottuneet kohtaamaan siviilien vastarintaa.¹⁰⁰

Eliittiyksiköt saattavat arvostaa omaa toimintaansa, sillä vain kovimmat yksilöt voivat suorittaa heidän tehtäviensä. Raaimpia tehtäviä suorittavat voivat ajatella, etteivät normaalit ihmiset edes kykenisi tekemään hirveimpiä asioita. Mikäli tehtävät muuttuvat liian koviksi ja joukon psyyke ei kestä niiden tekemistä, alkoholia ja huumeita on yleensä helposti saatavilla sotatoimialueilla.¹⁰¹

Miksi kylää kohti käytettiin niin ylimitoitettua voimankäyttöä, että on perusteltua puhua kansanmurhasta tai etnisestä puhdistuksesta? Yksi syy voi olla, että osa kylän asukkaista kuului samaan klaaniin Dudajevin kanssa, joten sisäministeriön joukot saattoivat mieltää kaikki kylän asukkaat samaan klaaniin kuuluviksi. Toinen mahdollisuus on kosto Groznyin tapahtumista, sillä Samashkin yksikkö osallistui Groznyin puolustamiseen.¹⁰² Kylästä oli taiselettu jo kuukausia, joten arvovaltakysymys oli myös yksi tekijä taustalla. Samashkin tapahtumat vahvistivat ihmisten mielikuvaa venäläisten motiiveista sotaan, jossa venäläiset eivät vain olleet sotimassa tsetseenitaistelijoita vastaan, vaan tuhoamassa koko Tsetsenian kansaa.¹⁰³

Arviot uhriluvusta heittelevät paljon lähteestä riippuen, mikä on ymmärrettävää, koska tilanne oli hyvin kaoottinen. Kiinnostavaa on, että Amnesty

---

⁹⁸ Ulkoministeriö/93/20996/21.4.1995.

⁹⁹ Ulkoministeriö/93/20996/28.4.1995.

¹⁰⁰ Knezys 1999, 140.

¹⁰¹ Chuter David. War Crimes: Confronting Atrocity in the Modern World. 2003. 54.

¹⁰² Knezys 1999, 141.

¹⁰³ German 2003, 139.

ilmaisi epäilynsä silminnäkijähavaintoa kohtaan, sillä muissa tapauksissa Amnesty ei ole suoraan kertonut epäilevänsä kertomuksen todenmukaisuutta. Muut lähteet eivät tukeneet Amnestyn väitettä, joten sen todenmukaisuuteen tulee suhtautua varauksella.

Tsetseenien mukaan Samashkiin saapui venäläisiä palkkasotureita, jotka olivat 35–45-vuotiaita, kun asevelvolliset yleensä olivat 18–21-vuotiaita. Venäjän asevoimat päätyivät joskus palkkaamaan täydennysjoukkoja suorittamaan sellaisia tehtäviä, joita asevelvolliset eivät uskaltaisi tai suostuisi tekemään. Epäilyjä on myös siitä, että venäläiset olisivat tuoneet Tsetseniaan erikoisosaston rikollisia suorittamaan tehtäviä.¹⁰⁴

Eräs nainen kertoi OMON:in tulleen vaatimaan häneltä nuoria tyttöjä sotilaille illaksi ja mikäli hän suostuisi vaatimukseen, hänen henkensä säästettäisiin ja taloansa ei tuhottaisi. Nainen ei suostunut antamaan 12-vuotiasta tyttärtään, jolloin sotilas ampui tyttärtä päähän naisen edessä.¹⁰⁵

Heinäkuun alussa 1995, kun sodan osapuolet neuvottelivat rauhasta, tuli esille useampia murhia, jotka katkaisivat rauhanneuvottelut tutkintojen ajaksi. Pervomaiskojen kylän lähettyvillä kolme siviiliä oli murhattu ja heidät oli poltettu sen jälkeen. Seuraavaksi tuli ilmi kahden venäläistaustaisen eläkeläisen murhat Groznyissä. Isoimman raivon tsetseeneissä aiheutti Prigorodjen kylässä tapahtunut murha, jossa koko seitsenhenkinen perhe löytyi murhattuna ja kuolleista kolme oli nuoria lapsia. Prigorodjen murhat saatiin tutkittua ja syylliseksi paljastuivat juopuneet venäläissotilaat.¹⁰⁶

Kahta muuta murhaa ei saatu ratkaistua, mutta ainakin ensimmäisessä murhassa oli viitteitä venäläisten toimintaan, sillä murhattujen ruumiita poltettiin myös Samashkissa. Venäläissotilaille ei myöskään siviilien etnisellä taustalla näyttänyt olevan väliä, sillä useammassa tapauksessa sotilaat eivät välittäneet, vaikka siviili kertoi heille olevansa itsekin venäläinen.

Teloituksista alkoi tulemaan Amnestylle tietoja, kuten Groznyissä, jossa Venäjän erikoisjoukot veivät tammikuun lopulla kaksi veljestä talon sisäpihalle

---

¹⁰⁴ Knezys 1999, 144.

¹⁰⁵ Knezys 1999, 187.

¹⁰⁶ Knezys 1999, 197.

ja teloittivat heidät, koska veljeksiä väitettiin taistelijoiksi. Tsetseeneiden kerrottiin teloittavan vangeiksi saamansa erikoisjoukkojen sotilaat ja säästävän muiden vangittujen sotilaiden hengen. Tsetseenit teloittivat 21.3. vangiksi saamansa venäläislentäjän, jota syytettiin Shalin kaupungin pommitusten järjestämisestä.¹⁰⁷

HRW kertoi tsetsenialaisten tekemistä teloituksista, että tsetseenit teloittavat summittaisesti kiinnisaamansa venäläiset lentäjät. Tsetseenit myönsivät teloittaneensa ainakin kahdeksan venäläistä sotavankia lentäjien lisäksi. Lisäksi heitä epäiltiin yhdysvaltalaisen katastrofiekspertin Frederick Cunyn, hänen mukanaan olleen kääntäjän ja kahden lääkärin murhista.¹⁰⁸ 20.3.1996 venäläiset laskeutuivat helikopterilla etsimään aseita maatilalta, mutta kun aseiden sijasta löytyi vain aseettomia työntekijöitä, työntekijät laitettiin riviin ja kaksi nuorinta ammuttiin.¹⁰⁹

Tsetsenia oli vaarallinen paikka toimittajille, jotka kertoivat kokeneensa paljon uhkailua, perusteettomia voimakeinoja, kidutusta ja pahoinpitelyitä. Glasnost Defence Foundation kertoo 14 toimittajan kuolleen sodan aikana. Useat toimittajat kertoivat venäläisten sotilaiden takavarikoineen tai tuhonneen video- ja ääninauhoja sekä estäneen toimittajien pääsyn konfliktialueille tai sensuroineen valmiita raportteja.¹¹⁰

Eräs toimittaja ammuttiin lähes välittömästi hänen päästyään tarkastuspisteen läpi, jonka läpimenoon hänellä oli lupa Venäjän armeijan edustajilta.¹¹¹ Sodan loppupuolella löytyi kadonnut toimittaja matalasta haudasta. Häntä oli jo aiemmin yritetty hiljentää uhkailemalla. Toimittaja oli julkaissut artikkeleita, jotka väittivät Venäjän valtiollisten joukkojen komentajien, Tsetsenian viranomaisten ja Tsetsenian joukkojen komentajien syyllistyneen rahojen varastamiseen jälleenrakennusbudjetista. Toimittajan ruumiissa oli merkkejä pahoinpitelystä, polvilleen pakottamisesta ja teloituksesta.¹¹²

¹⁰⁷ Amnesty International/1.4.1995/EUR/406/10/95.

¹⁰⁸ Human Rights Watch World Report 1996 – The Russian Federation/1.1.1996.

¹⁰⁹ Human Rights Watch/1.11.1996/D816.

¹¹⁰ U.S. Department of State Country Report on Human Rights Practices 1995 – Russia/30.1.1996.

¹¹¹ Committee to Protect Journalists/1/1996.

¹¹² Amnesty International/1.4.1997/EUR/46/04/97.

Tiedotusvälineiden pääsy sotatoimialueille on perinteisesti ollut rajattua. Myös vihollinen pääsee käsiksi uutisiin, joten on oman edun mukaista rajata toimittajien pääsy alueille. Toimittajat voivat nähdä ikäviä tai laittomia asioita, jotka saavat suuren yleisön mielipiteen sodasta kääntymään. Venäjän armeijan edustajat olivat sodan alusta saakka mediaa vastaan ja osa kenraaleista syytti mediaa suoranaisestä puolueellisuudesta Dudajevia kohti. Venäjällä lehdistönvapaus toimi ennen sotaa kohtalaisesti, kunhan lehtien kritiikki ei kohdistunut hallintoa tai vaikutusvaltaisia ihmisiä kohti. Useat toimittajat kertoivat kokeneensa systemaattista häirintää valtiollisten toimijoiden taholta Tsetseniassa.¹¹³

Vapaa media oli kuitenkin suhteellisen uusi asia Venäjällä, eikä ennen glasnostia voida puhua todellisesta lehdistön vapaudesta, joten lehdistön voimakkaat reaktiot sodan tapahtumiin tulivat yllätyksenä. Täytyy ottaa huomioon, että aiemmin oli harjoitettu vain neuvostoliittolaista tiedonvälitystä, johon ei kuulunut informaatio vaan propaganda ja joukkojen organisointi.¹¹⁴ Ei ole siis suuri yllätys, että Kreml koki useita nöyryyttäviä hetkiä, joissa se kuuli epäonnistumisista ensimmäistä kertaa seuraavan päivän lehdistä.¹¹⁵

Sergei Kovaljov oli sitä mieltä, että sotilaita ohjaa pelko joutumisesta vastuuseen teoistaan, joka selittäisi osaltaan tiedotusvälineiden kohtelun ja näennäisesti satunnaiset murhat. Kovaljovin mukaan väkivaltaisuuDET pahenivat armeijan poistuttua ja sisäministeriön joukkojen tultua heidän tilalleen. Kovaljov oli kuitenkin sitä mieltä, ettei presidentillä ole varaa erottaa häntä ihmisoikeusasiamiehen tehtävästä.¹¹⁶ Kovaljov jatkoi sotarikoksista puhumista ja maansa asevoimien toiminnasta raportoimista, joka johti hänen toimintansa estämiseen sekä suoriin tappouhkauksiin. Lopulta Kovaljov menetti ihmisoikeusvaltuutetun asemansa duumassa.¹¹⁷

Etenkin aseellisissa sotarikoksissa alkaa toistumaan samankaltainen kaava, missä armeijan joukot toimivat alueella omatoimisesti ja usein päihteiden vaikutuksen alaisena. Siviilien ampuminen autoihin ei ole perusteltavaa,

¹¹³ U.S. Department of State Country Report on Human Rights Practices 1994 – Russia/30.1.1995.

¹¹⁴ Sailas, Susiluoto, Valkonen 1996, 304.

¹¹⁵ Sailas, Susiluoto, Valkonen 1996, 159.

¹¹⁶ Ulkoministeriö/MOSB091/22.3.1995/.

¹¹⁷ Human Rights Watch World Report 1996 - The Russian Federation/1.1.1996.

mutta on mahdollista, että yksi sotilas avasi tulen ja muut liittyivät mukaan tulitukseen peloissaan.

Kovaljovin maininta sisäministeriön joukkojen väkivaltaisuudesta näyttää pitävän paikkansa, sillä Samashkin joukkomurha oli sisäministeriön joukkojen tekemä. Kiinnostavaa on, että varusmiehet varoittivat Samashkin asukkaita tulevasta eli sisäministeriön joukkojen raakuus oli varusmiehille tuttua.

Sisäministeriön joukkojen toiminta ei näytä oleellisesti muuttuneen NKVD:n toiminnasta Neuvostoliiton aikana: joukot oli nähtävästi koulutettu ja tarkoitettu hoitamaan sisäisen turvallisuuden takaavat toimet. Teloitukset näyttävät olleen molemmilla osapuolilla täysin mielivaltaisia, eivätkä heikko johtajuus ja sekalaiset ryhmittymät auttaneet tuomaan järjestystä taistelukentälle. Motiivina murhiin näyttäisi olleen osapuolesta riippumatta kosto. Venäläiset kostivat kaatuneet toverinsa ja kokemansa vastarinnan, ja tsetseenit kostivat heitä vastaan hyökänneille.

Aseelliset sotarikokset eivät näytä kohdistuneen erityisesti mihinkään tiettyyn ihmisryhmään, toisin sanoen venäläissiviileitä ei pyritty säästämään enempää. Sotilaiden käytös näyttäytyy hallitsemattomana ja satunnaisena, luultavasti alkoholista, päihteistä ja yleisestä suunnitelmallisuuden puutteesta johtuen. Mikäli Venäjä olisi pyrkinyt säästämään venäläistaustaisten siviilien henkiä, pommituksissa olisi toimittu varovaisesti. Kaupungeissa oli pitkälti vain venäläistaustaisia ihmisiä, koska tsetseenit olivat paenneet vuoristoihin sukulaistensa tai klaaninsa luokse.

Näyttää siltä, että kaikki Tsetseniassa asuvat ihmiset rinnastettiin taistelijoiksi taustoistaan huolimatta. Samashkin teurastus näyttää etniseltä puhdistukselta, mutta kranaattien heittäminen kellareihin ei toisaalta näyttäydy erityisen suunnitelmalliselta ja tiettyyn ihmisryhmään kohdistetulta toiminnalta. Sotarikokset olivat jatkuvia, mutta vakavimmat kostotoimenpiteet näyttävät tapahtuneen viiveellä, kuten Samashkin tapahtumat koston Groznyin vastarinnasta.

Haastateltavat ovat antaneet kuvauksensa tapahtumista eri järjestöille ja vaikka tapahtumia on ollut monenlaisia, yhdessäkään silminnäkijähavainnossa ei ole tullut esille kuvauksia tapahtumista, jotka olisivat muiden

lähteiden kanssa ristiriidassa. Ihmisen muisti on vaillinainen ja valikoiva, subjektiivisuudelle altis sekä ajan myötä muuttuva.¹¹⁸ Haastatteluja ei aina kyetty antamaan heti tapahtumien jälkeen, joten on mahdollista, että muistikuvat tapahtumasta ovat muuttuneet ajan myötä. Kuitenkin sotarikoksille on usein ollut useampia todistajia, jolloin olisi epäuskottavaa väittää kaikkien muistin muuttuneen samalla tavalla.

Määrällisesti vuosi 1995 oli huomattavasti väkivaltaisempi kuin vuosi 1996. Vuonna 1995 tapahtui aineistoni perusteella 39 murhaa ja 157 tappoa. Vuonna 1996 tapahtui 5 murhaa ja 32 tappoa. Luvut eivät kuitenkaan kerro koko totuutta, sillä uhrimäärästä ei pysty haarukoimaan kuolinsyitä ja osa tapoista olisi paremminkin rinnastettavissa murhaan, kuten käsikranaattien heittäminen kellareihin, joissa tiedetään olevan ihmisiä. Eri vuosien tilastot ovat selitettävissä sodan luonteen muuttumisella, sillä vuonna 1995 oli paljon raskaita taisteluita ja niistä seuranneita kosto-operaatioita.

Vuonna 1996 venäläisillä oli pitkälti näennäinen kontrolli kaupungeista, joten ei ollut syytä suorittaa puhdistusoperaatioita kyliin ja kaupunkeihin. Groznyin kaatuminen helmikuussa 1995 oli nähtävästi käännekohta väkivaltaisuuksissa, sillä sen jälkeen alkoi esiintyä murhia ja tappoja paljon suuremmassa mittakaavassa. Kehityskulku on looginen, sillä kesken taisteluiden ei ehdi tekemään sotarikoksia. Vasta kun tilanne on rauhoittunut, tulee tilaisuus kostaa muulle väestölle.

Sotarikokset näyttäytyvät satunnaisina ja suunnittelemattomina, lisäksi alkoholi näyttää olleen usein taustasyynä toiminnalle. Kosto ja yleinen välinpitämättömyys ihmishengestä toistuvat useimpien sotarikosten taustalla. Kurittomuus ja huono moraali olivat osasyinä joukkojen kurittomalle käytökselle, missä siviiliväestöä kohdeltiin mielivaltaisesti ja tulenkäyttöä ei säädelty mitenkään.

---

¹¹⁸ Perks Robert, Thomson Alistair. *The Oral History Reader*. 1997. 297.

2. Aseettomat sotarikokset

Tässä osiossa käyn läpi aseettomia sotarikoksia, joiksi lasken kidutukset ja pahoinpitelyt, ryöstelyt, raiskaukset sekä siviiliväestöön kohdistuneet toimet, joihin kuuluvat panttivankien ottaminen ja siviilien käyttäminen panttivankkeina. Määrällisesti aseettomien sotarikosten määrä kasvoi vuonna 1996, etenkin kidutusten ja pahoinpitelyiden osalta, kun taas ryöstelyä esiintyi vain vuonna 1995. Ryöstelyn esiintymättömyys sodan viimeisenä vuonna on ymmärrettävää, koska jo kertaalleen ryöstetyiltä ihmisiltä ei ole mahdollista ryöstää uutta omaisuutta.

Aseettomia sotarikoksia esiintyy paljon ja usein aseettomia sotarikoksia tapahtui samoille ihmisille useampia. Tyypillisin tilanne oli siviilin vangitseminen ja kuulustelu, missä häntä pahoinpideltiin ja kidutettiin sekä häneltä ryöstettiin omaisuutta vangitsijoidensa toimesta.

Aseettomat sotarikokset eivät rajoittuneet ainoastaan Venäjän joukkoihin, vaan Tsetsenian joukot suorittivat myös paljon aseettomia sotarikoksia. Sodan osapuolten aseettomat sotarikokset olivat ymmärrettävästi erilaisia, sillä tsetseeneillä ei ollut intressiä ryöstää tai kohdella kaltoin oman maansa asukkaita.

Aseettomia sotarikoksia ei käyty juuri ollenkaan läpi tutkimuskirjallisuudessa, ainoastaan satunnaisia viittauksia johonkin tapahtumaan oli. Panttivankikriisejä Knezys kuvasi kattavasti, mutta muuten aseettomien sotarikosten kuvaamiseen oli käytettävä arkistolähteitä. Ymmärrettävästi aiempi tutkimus on kuvannut muutakin kuin sotarikoksia, joten kaikkea ei ole saatu mahtumaan yhden tutkimuksen raameihin. Kidutuksesta ei esimerkiksi puhuttu juurikaan muissa tutkimuksissa, eikä ainakaan niin kattavasti ja kuvaavasti kuin minä tulen käymään.

2.1. Kidutus

”Meillä ei ole kidutusta täällä; se on kielletty laissa. Oikeastaan meillä ei ole harrastettu koskaan kidutusta Venäjällä. Täällä ei kiduteta.”¹¹⁹

Kiduttaminen on kuulunut sodankäyntiin ja kuulustelutoimintaan aikojen alusta saakka. Kiduttamisen käytännöllisenä ongelmana on, ettei sillä saatujen tietojen aitoudesta voida olla varmoja, koska kidutettava suostuu lopulta tunnustamaan tai kertomaan mitä tahansa saadakseen kidutuksen loppumaan.

Sotavangit nauttivat Geneven sopimusten alaista suojaa. Siviileitä puolestaan ei saa siirtää muualle tai vangita perusteetta. Yhdistyneiden kansakuntien kidutuksen vastainen sopimus CAT määrittelee kidutuksen: ”Tässä yleissopimuksessa ”kidutuksella” tarkoitetaan kaikkia tekoja, joilla aiheutetaan jollekulle tahallisesti kovaa kipua tai kovaa joko henkistä tai ruumiillista kärsimystä tietojen tai tunnustuksen saamiseksi häneltä.”¹²⁰ CAT-sopimus on ratifioitu lähes kaikissa maailman maissa, mukaan lukien Venäjällä.

Venäjän perustuslaki kieltää kidutuksen ja julman tai muuten epäinhimillisen kohtelun vankeja kohti, mutta vankien etujärjestöt ovat dokumentoineet väärinkäytöksiä runsaasti. Järjestön mukaan kidutus on yleistä tutkintavankeudessa, jossa hyödynnetään useita eri kidutusmenetelmiä tunnustuksen saamiseksi. Erästä pahamaineisimmista menetelmistä kutsutaan elefantiksi, jossa epäillyn päähän laitetaan kaasunaamari ja hapensaantia rajoitetaan, kunnes epäilty suostuu myöntämään rikoksensa. Jalkapohjien hakkaamista, pahoinpitelyä ja raiskauksia vartijoiden toimesta on myös esiintynyt. Tutkintavangit ovat aliravittuja ja vankilat alimitoitettuja, sillä laki vaatii 2,5 neliometriä vankia kohden, mutta esimerkiksi kaupunkien vankiloissa tilaa on vain 0,9 neliometriä vankia kohden.¹²¹

YK:n edustaja vieraili kahdessa venäläisessä vankilassa Moskovassa kesäkuussa 1994 ja kertoi olosuhteiden olevan epäinhimilliset. Tuhansilla vangeilla ei ollut sänkyjä, vaan he nukkuvat kolmessa vuorossa. Sellit olivat

¹¹⁹ Amnesty International, *Torture in Russia: This Man-made Hell*, 1 April 1997, EUR/46/04/97.

¹²⁰ Finlex 60/1989.

¹²¹ United States Department of State, *U.S. Department of State Country Report on Human Rights Practices 1995 - Russia*, 30 January 1996.

likaisia ja tuholaisten riivaamia, minkä vuoksi taudit, kuten tuberkuloosi ja syyhy, levisivät nopeasti. Eräessä tutkintavankilassa 140 vankia pidettiin 70 neliömetrin sellissä, joka oli suunniteltu 35 vangille.¹²²

Kidutusta esiintyi yleensä pidätyshetkellä ja kuulusteluissa, joissa poliisit pyrkivät pakottamaan epäillyn tunnustamaan tai antamaan tietoja. Usein kidutuksen kohteeksi joutuvat vähemmistöt ja etenkin Kaukasukselta kotoisin olevat. Kidutus oli myös yleistä asevoimissa, jossa vanhemmat asevelvolliset tai upseerit kiduttivat nuorempia sotilaita lyömällä tai eväämällä heiltä ruoan.¹²³

Ongelmat venäläisessä vankeinhoitolaitoksessa näyttävät olevan syvälle uurtuneita vankeinhoitokulttuuriin. Tunnustuksen saaminen kiduttamalla on helpompaa kuin rikoksen tutkiminen, etenkin, kun ketään ei ole tuomittu kaltoinkohteluista. Epäinhimillinen kohtelu oli tuttua asevelvollisille, joten he olivat voineet turtua sen näkemiseen, jolloin heidän oli helpompaa kohdella sotavankeja ilman tunnontuskia. Tutkintavankeus ja suodatusleirit olivat hyvin samankaltaisia paikkoja, joissa epäillyiltä pyrittiin saamaan tai hakkaamaan tunnustus, jonka jälkeen vanki voitiin siirtää pois omasta laitoksesta. Ottaen huomioon kuinka raa'asti Venäjällä kohdeltiin vankeja, ei ole yllättävää, että sotavankeja kohdeltiin vielä huonommin. Suodatusleireistä vastasi MVD, jonka vahvin osaaminen on juuri väestön hallinnassa, joten heillä on pitkät perinteet ihmisten kuulustelemisesta.

Sotilaat olivat turtuneita kidutukseen jo koulutuksestaan alkaen, koska Venäjän asevoimissa on pitkät perinteet simputuksessa. Periaatteena on ollut pitkään, että vanhempaa saapumiserää olevat sotilaat pahoinpitelevät ja nöyryyttävät nuorempia sotilaita. Simputuskulttuurin epäillään olevan suurin syy siihen, että asevelvolliset pyrkivät välttämään palvelukseen astumisen kaikin keinoin. Tuhansia varusmiehiä kuoli vuosittain kidutukseen tai simputuksen aiheuttaman häpeän vuoksi suoritettuun itsemurhaan. Sotilaita on myös

---

¹²² Amnesty International, *Torture in Russia: This Man-made Hell*, 1 April 1997, EUR/46/04/97.

¹²³ Amnesty International, *Torture in Russia: This Man-made Hell*, 1 April 1997, EUR/46/04/97.

tuomittu kuolemaan, kun he ovat kostaneet kärsimänsä simputuksen murhaamalla heitä kiduttaneet sotilaat.¹²⁴

Ottaen huomioon olosuhteet varusmiespalveluksessa Venäjällä, ei ole vaikea nähdä kausaliteettia asevoimien suorittamien sotarikosten kanssa. Koulutuksen tarkoituksena olisi saada aikaan yhtenäinen ja tehokas joukko, joten tuhannet kuolemat, itsemurhat ja murhat eivät johda haluttuun päämäärään. Simputus ja kidutus on hyvin todennäköisesti alkanut heti palvelukseen astumisen jälkeen. Osa asevelvollisista lähetettiin Tsetseniaan muutaman kuukauden koulutuksen jälkeen, joten koulutuksen sisällöstä iso osa oli vain päämäärätöntä simputusta.

Simputuksen aiheuttamaa haittaa yksikön koheesiolle ei voi väheksyä, etenkin kun simputuksen takia on murhattu oman yksikön jäseniä. Koheesio on merkittävä yksikölle, sillä koheesio muodostaa taistelumuotivaation, parantaa tehokkuutta ja vähentää taistelun aiheuttamia haitallisia reaktioita.¹²⁵ Koheesio puute näkyy suoraan Venäjän asevoimien toiminnassa huonona moraalina. Asevoimien yksiköistä osa oli myös koottu toisilleen tuntemattomista sotilasta miesvajakoukseen vuoksi, joten myöskään silloin koheesiota ei ole syntynyt.

Koheesio on taistelun jälkitilanteen hoidossa merkittävä, koska hyvä koheesio auttaa lievittämään tai poistamaan kokonaan taistelun aiheuttamat reaktiot. Koheesio ja yksiköiden sisäinen toimivuus olisivat mahdollisesti auttaneet hillitsemään kostonhalua taistelun jälkeen, jolloin osa sotarikoksista olisi voinut jäädä suorittamatta.

Suurin suodatusleiri oli Mozdokissa Pohjois-Ossetiassa Venäjän sotilastukikohdassa. Sodan ensimmäisen kolmen kuukauden aikana oli arviolta jopa 500 tsetseeniä vangittu ja viety suodatusleirille. Satunnaisesti pidätetyiltä siviileiltä oli viety omaisuus ja heitä oli pidetty junanvaunuissa vangittuina 70 henkeä vaunua kohden. Siviileitä käytettiin vaihtokaupassa venäläisiä

---

¹²⁴ Canada: Immigration and Refugee Board of Canada, *Selected Military Service Issues*, 1 May 1996.

¹²⁵ Salo Mikael, Sinkko Risto. *The Science of unit cohesion: its characteristics and impacts*. 2012. 37.

sotavankeja vastaan, vaikka lain mukaan vain taisteluihin osallistuneita sai vaihtaa keskenään.¹²⁶

Tsetseenitaistelijoiden kohtalo huolestutti avustusjärjestöjä, sillä kukaan ulkopuolinen ei ollut nähnyt tsetseenitaistelijoita suodatusleireillä, vaikka venäläisten mukaan he olivat saaneet 471 taistelijaa vangiksi. Huolta aiheutti myös Venäjän yleisesikunnan päällikön kommentti, jonka mukaan tsetseenitaistelijat voitaisiin ampua suoraan rosvoina.¹²⁷

23.1.1995 ingusialaiset sisäministeriön etsivät pysäytettiin OMONIN toimesta Ingusiassa, jossa heidän käskettiin ajaa OMONIN tukikohtaan. Siellä he näyttivät sotilaskorttinsa ja vetosivat päällänsä olleisiin uniformuihin, mutta heidät lastattiin välittömästi kuorma-autoon ja heidän päähänsä laitettiin huppu. Kuorma-auto ajoi muutaman kilometrin, ja heitä vastassa oli venäläinen televisioryhmä, joka kertoi miesten olevan Dudajevin taistelijoita poliiseiksi naamioituneina.

Juopuneet sotilaat alkoivat välittömästi pahoinpitelemään pidätettyjä aseenerillä, käsillä ja potkimalla. Seuraavana aamuna MVD:n upseeri kuulusteli heitä ja vaikka hän näki miesten nimen aktiivipalveluksessa olevien poliisien listalla, miehet kuljetettiin helikopterilla Mozdokiin. Helikopterimatkan aikana miehiä pahoinpideltiin, yhdeltä varastettiin sormus ja erään vanhan miehen jalkojen päälle hypittiin. Mozdokissa miehet laitettiin junanvaunuihin ja heille annettiin minimaalisesti vettä ja leipää sekä harvoin sardiineja. Miehiä kuulusteltiin lähes päivittäin FSK:n ja MVD:n toimesta. Viikon kulluttua heidät vapautettiin, kun he olivat allekirjoittaneet lausunnon, jonka mukaan heiltä ei varastettu mitään ja heillä ei ollut valittamista kohtelustaan. Päästyään takaisin tukikohtaan Ingusiaan miesten autosta oli varastettu kaikki irti lähtevä ja autoon oli kolaroitu BTR:llä. Poliisi sai vammoja pahoinpitelyistä kylkiluihinsa, vasempaan silmäänsä ja munuaisiinsa.¹²⁸

Samana päivänä ja samassa paikassa, missä poliisit pidätettiin, OMON pysäytti serkukset. Miehiltä vietiin rahat, sormukset ja vaatteita. Miehiä

¹²⁶ Human Rights Watch, *Russia: Three Months of War in Chechnya*, 1 February 1995, D706.

¹²⁷ Human Rights Watch, *Russia: Three Months of War in Chechnya*, 1 February 1995, D706.

¹²⁸ Human Rights Watch, *Russia: Three Months of War in Chechnya*, 1 February 1995, D706.

pidettiin vangittuna yön yli 17 muun kanssa ja aamulla heidät siirrettiin helikoptereilla Mozdokiin. Heti kun helikopteri nousi lentoon, pahoinpitely alkoi ja kesti koko tunnin lentomatkan ajan. Eräs mies kertoi kylkiluunsa murtuneen pahoinpitelyn seurauksena.¹²⁹

Mozdokissa miehiä pidettiin junanvaunuissa muiden kanssa vangittuina. Eräs aiemmin vangittu kertoi, että häntä oli roikotettu käsistään ja kidutettu sähköllä kuulusteluissa. Toinen serkku vapautettiin ennen kuulusteluja seuraavana päivänä, sillä venäläiset tarvitsivat yhden vangin lisää vaihtoon. Toinen serkuksista jäi suodatusleirille ja häntä pahoinpideltiin ennen ja jälkeen kuulustelujen. Häntä ei kuitenkaan pahoinpidelty itse kuulusteluissa, koska paikalla oli upseereita. Mies kertoi vapauduttuaan, että oli murtautunut useita kylkiluita pahoinpitelyiden vuoksi ja että vankeina oli myös vanhuksia.¹³⁰

Silminnäköijöiden kertomuksissa oli paljon samaa, kuten päivämäärä, OMON, junavaunut ja helikopterimatkan aikana tapahtuneet pahoinpitelyt. OMON on poliisin ja miliisin erikoisjoukko, mutta silti sekin turvautui varkauksiin. Toisaalta asevoimien palkat olivat myöhässä sodan alussa, joten helpon rahan saaminen saattoi olla motiivina. Kuulusteluiden rooli näyttää olleen toissijainen. Jos vanki vapautetaan ennen kuulusteluja, koska tarvittiin yksi ihminen lisää vaihtoon, uskottiinko vangitun syyllisyyteen ollenkaan?

Pahoinpitely näytti olevan korkeampi prioriteetti kuin kuulustelu, koska siviilien tai poliisien kuulustelut eivät luultavasti tuoneet haluttua tietoa. Motiivina siviilien vangitsemiselle oli luultavasti ollut heidän käyttämisensä vaihdossa omien sotavankien kanssa sekä siviiliväestön pelottelu, sillä uhka vangituksi joutumisesta oli voinut olla todellinen. Mahdollisesti oli vain päätetty päivät, jolloin pidätetään tietty määrä ihmisiä. Olisi melkoinen sattuma, että samana päivänä ja samassa paikassa pidätettäisiin useampia ryhmiä syyttömiä siviileitä.

Silminnäköijöiden mukaan vangittuina oli myös vanhoja ihmisiä. Tämä puhuisi sen puolesta, ettei vankeja juurikaan valikoitu, sillä vanhukset tuskin olivat taistelijoita. Kosto voisi olla yksi mahdollinen motiivi vanhusten

¹²⁹ Human Rights Watch, *Russia: Three Months of War in Chechnya*, 1 February 1995, D706.

¹³⁰ Human Rights Watch, *Russia: Three Months of War in Chechnya*, 1 February 1995, D706.

vangitsemisessa, koska Tsetseniassa arvostetaan eniten kylän vanhimpia, jotka pyörittävät kylän arkea.

Groznyissä asuva inguusi kertoi tulleen pidätetyksi humalaisten OMONin joukkojen toimesta tammikuun alussa. Pidättäjät sanoivat miehen olevan Dudajevin kannattaja, sillä heidän koko prikaatinsa oli tuhottu miehen naapurustossa. Sotilaat huomasivat miehen kultasormuksen ja kellon ja veivät miehen pihalle sitoen hänet puuhun käsiraudoilla. Tämän jälkeen OMONin mies sanoi, että täällä kaikki lopetetaan.¹³¹

Kun sotilaat alkoivat lataamaan aseitaan, paikalle saapui upseeri, joka vapautti miehen raudoista, laittoi hänet uudestaan rautoihin ja vei miehen panssariajoneuvossa tukikohtaan. Tukikohdassa olevat upseerit olivat myös humalassa ja alkoivat hakkaamaan miestä. Mies ja muita vankeja kuljetettiin kuorma-autoilla Mozdokiin, ja matkan aikana pieninkin liike johti pampulla lyömiseen.¹³²

Vankien saavuttua Mozdokiin pihalla oli odottamassa noin 30 miestä, jotka alkoivat pahoinpitelemään vankeja. Vangit vietiin junavaunuihin, jonka jälkeen naamioituneet vartijat sanoivat ampuvansa vangit tänään. Vangit vietiin yksitellen kuulusteluihin, missä mies kertoi käsiensä ja jalkojensa olleen sidotut. Kuulustelija tivasi häneltä, onko hän taistelija, jonka jälkeen miestä lyötiin pampulla polveen ja sanottiin jokaisen lyönnin vievän lihaa polvesta, kunnes luu näkyy. Mies kysyi kuulustelijalta vaihtoehtoistaan ja hänelle vastattiin, että jos hän tunnustaa olevansa sotavanki, hän saa 15 vuotta vankeutta ja jos hän tunnustaa olevansa rikollinen, hänet ammutaan. Pahoinpitely jatkui koko yön ja aina kun mies alkoi menettämään tajuntansa, hänen päällensä kaadettiin vettä. Mies vapautettiin viikon kuluttua vangitsemisesta. Sitä ennen hänet laitettiin allekirjoittamaan lausunto, jonka mukaan hänellä ei ollut valituksia vangitsijoitaan kohti.¹³³

---

¹³¹ Amnesty International, *Armed Conflict in the Chechen Republic: Seeds of Human Rights Violations Sown in Peacetime*, 1 April 1995, EUR/46/10/95.

¹³² Amnesty International, *Armed Conflict in the Chechen Republic: Seeds of Human Rights Violations Sown in Peacetime*, 1 April 1995, EUR/46/10/95.

¹³³ Amnesty International, *Armed Conflict in the Chechen Republic: Seeds of Human Rights Violations Sown in Peacetime*, 1 April 1995, EUR/46/10/95.

Toinen mies kertoi tullessa pidätetyksi 1.1.1995 Groznyissä ystävänsä kanssa. Miehiä syytettiin taistelijoiksi ja heidät vietiin pihalle, jonne sotilaat toivat laatikollisen alkoholia ja alkoivat pahoinpitelemään miehiä. Miehet pakotettiin kellariin, ja hyvin juopuneet sotilaat alkoivat ampumaan kellariin. Lopulta mies raahattiin takaisin pihalle, hänen suuhunsa laitettiin rätti ja häntä alettiin pahoinpidellä aseenerillä.¹³⁴

Mies ymmärsi sotilaiden keskustelusta, että tukikohdasta oli tullut määräys ampua heidät pihalle. Kahdesti heidät määrättiin ammuttavaksi, mutta lopulta heidät vietiin tukikohtaan. Tukikohdassa pahoinpitely jatkui. Ystävykset vietiin huoneeseen, joka oli täynnä upseereita. Nämä alkoivat huutamaan sotilaille vangeista, sillä he olivat antaneet käskyn ampua miehet edellisenä iltana. 5–6 miestä alkoi pahoinpitelemään toista vangeista niin rajusti, että välillä miehen taju lähti ja vanki lensi lasioven läpi.¹³⁵

Miehet vietiin muiden vankien joukossa kuorma-autoihin, joista toinen auto tuhoutui väijytyksessä. Tämän takia kaikki vangit mahdutettiin yhteen autoon. Vangit olivat päällekkäin autossa kahlittuina ja pinon alimmaisena olevat vangit alkoivat tukehtua. Lopulta Mozdokissa heitettiin miehen nähden 3–4 ruumista ulos autosta.¹³⁶

Miehet siirrettiin 16. tammikuuta junalla vankilaan Pjatigorskiin. Matkalla mies käskettiin käytävään, missä häntä alettiin pahoinpidellä pampuilla ja hänen kimppuunsa usutettiin koira, joka puri miestä jalkoihin. Pjatigorskissa vangit laitettiin juoksemaan kujan läpi ja vartijat löivät heitä vuorotellen pampuilla.¹³⁷

Kuulustelut ja pahoinpitelyt jatkuivat samalla kaavalla joka päivä. Vangit vietiin 19. tammikuuta Stavropoliin uuteen vankilaan, jossa pahoinpitelyt ja koiran hyökkäykset jatkuivat. Mies vapautettiin 15. helmikuuta Mozdokissa

---

¹³⁴ Amnesty International, *Armed Conflict in the Chechen Republic: Seeds of Human Rights Violations Sown in Peacetime*, 1 April 1995, EUR/46/10/95.

¹³⁵ Amnesty International, *Armed Conflict in the Chechen Republic: Seeds of Human Rights Violations Sown in Peacetime*, 1 April 1995, EUR/46/10/95.

¹³⁶ Amnesty International, *Armed Conflict in the Chechen Republic: Seeds of Human Rights Violations Sown in Peacetime*, 1 April 1995, EUR/46/10/95.

¹³⁷ Amnesty International, *Armed Conflict in the Chechen Republic: Seeds of Human Rights Violations Sown in Peacetime*, 1 April 1995, EUR/46/10/95.

15 muun vangin kanssa, joista 9 oli venäläisiä, 5 tsetseenejä ja mies itse oli inguusi. Kaikkia vankeja oli pahoinpidelty etnisyydestään huolimatta. Amnestyn lääkärit vahvistavat miehen vammojen sopivan hänen kuvaukseensa tapahtumista.¹³⁸

Sama kaava kuin aiemmissa tapauksissa toistui silminnäkijöiden kuvauksissa. Pahoinpitelyt näyttivät olevan systemaattisia, mutta kuulusteluilla halettiin vain tunnustus taisteluihin osallistumisesta. Mikäli tunnustaminen pakotettuna tuo 15 vuotta vankeutta, on ymmärrettävää, että kuulustelut eivät tuota tunnustuksia. Vankien kohtelu ei näyttänyt olevan riippuvainen siitä, oliko kyseessä suodatusleiri vai sotilasvankila, sillä pahoinpitelyt menivät samalla kaavalla paikasta riippumatta. Saapuvien vankien joukkopahoinpitely pampuilla kujassa tuo mieleen jonkinlaisen sadistisen pelin, jossa vartijoilla oli syvä viha vankeja kohti. Etnisyydellä ei näytä olleen väliä tässäkään asiassa, vaan kaikkia vankeja pahoinpideltiin ja kidutettiin taustastaan riippumatta tasavertaisesti.

Tilanne Groznyissä pysyi sekavana, sillä kaupunki oli täynnä tulevia ja meneviä pakolaisia. Venäläiset yrittivät saada tilanteen hallintaansa julistamalla pääkaupunkiin sotalain. Päivittäin venäläiset sotilaat ja OMON suorittivat etsintöjä ja pidättivät käytännössä kaikki miespuoliset 18–30-vuotiaat. Epäillyt vietiin suodatuspisteelle, jossa heitä kidutettiin fyysisesti, eväämällä heiltä ravinto ja uni sekä hyödyntämällä muita keinoja, joita erikoisjoukoissa oli kehitetty. Osa vangeista vapautettiin, kun heidän ei katsottu enää olevan uhka venäläisille. Osa vangeista vietti määrittelemättömän pitkän ajan vangittuina.¹³⁹

Kiduttaminen ja vankien yleinen kaltoinkohtelu nousi esille myös YK:n ihmisoikeuskomiteassa, joka kritisoi sitä, ettei ketään ole laitettu vastuuseen vankien epäinhimillisestä kohtelusta Venäjällä. Komitea ilmaisi huolestuneisuutensa suurista määristä julkitulleista kidutustapauksista ja kaltoin kohteluista suodatusleireiltä sekä siitä, että leireillä oli paljon siviileitä. Huolestumista herätti myös se, ettei Punaista Ristiä päästetty vierailemaan kaikilla

¹³⁸ Amnesty International, *Armed Conflict in the Chechen Republic: Seeds of Human Rights Violations Sown in Peacetime*, 1 April 1995, EUR/46/10/95.

¹³⁹ Knezys 1999, 151.

suodatusleireillä.¹⁴⁰ Myös YK:n rotusyrjinnän vastaisessa komiteassa ilmaistiin Punaisen Ristin pääsyn eväämisen suodatusleireille olevan vakava huolenaihe.¹⁴¹

Ingusialainen toimittaja kertoi joutuneensa kidutetuksi sähköshokeilla, joilla pyrittiin pakottamaan tunnustus siitä, että toimittaja olisi ollut taistelija. Venäjän ihmisoikeuskomissio myönsi siviilien joutuneen suodatusleireille ilman, että heitä olisi syytetty mistään tai että heidän vankeutensa olisi tunnustettu virallisesti.¹⁴²

Siviilien vangitseminen jatkui sodan loppuun saakka. Eräs mies kertoi hänen 76-vuotiaan isänsä tulleen vangituksi 24.8.1996 eli juuri ennen tulitaukoa, kun neuvottelut olivat jo loppusuoralla. Miehen isä oli valittanut ryöstelystä venäläisten esikuntaan ja pyrkinyt saamaan omaisuutensa takaisin, jonka jälkeen hänet oli vangittu.¹⁴³

Suurinta osaa vangituista tsetsenialaisista taistelijoista ei ole kirjattu muistiin, joten oli pelko siitä, että taistelijat oli viety muualle Venäjälle ja tuomittu siviilituomioistuimessa vankeuteen, ilman tietoa heidän läheisilleen. Tsetseenian armeijan komentaja Maskhadov myönsi mahdollisuuden, että tsetsenialaiset perheet pitivät venäläisiä sotavankeja omissa taloissaan turvakuina, kunnes heidän läheisensä ovat palanneet kotiin.¹⁴⁴

Eräs mies pidätettiin ja vietiin Khankalaan kuulusteluihin, missä häntä kidutettiin 12 päivää pahoinpitelemällä ja työntämällä neuloja hänen kynsiensä alle. Kidutuksen vuoksi mies menetti tajuntansa useasti, mursi neljä kylkiluuta ja sai useita aivotärähdyksiä. Kuulustelijat olivat peittäneet kasvonsa naamioilla ja vaativat miehen tunnustavan olevansa tsetseenikomentaja. Yhdessä vaiheessa vanhempi venäläinen upseeri kävi katsomassa vankia, jolla

¹⁴⁰ UN Human Rights Committee (HRC), *Report of the UN Human Rights Committee*, A/50/40 1996, 63.

¹⁴¹ UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD), *Report of the UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination*, 30 September 1996, 27.

¹⁴² Amnesty International, Brief Summary of Concerns About Human Rights Violations in the Chechen Republic, 1 April 1996.

¹⁴³ Human Rights Watch, *Chechnya: Report to the 1996 OSCE Review Conference*, 1 November 1996, D816.

¹⁴⁴ Human Rights Watch, *Chechnya: Report to the 1996 OSCE Review Conference*, 1 November 1996, D816.

oli selkeästi jälkiä kidutuksesta, mutta upseeri ei tehnyt mitään lopettaakseen kidutusta tai rangaistakseen kuulustelijoita.¹⁴⁵

Toinen mies kertoi tullessa pahoinpidellyksi päivittäin 13 päivän vankeutensa aikana Khankalassa. Miehellä oli tehty valeteloitus ja hänen reittänsä oli leikattu veitsellä. Mies vaihdettiin venäläisiin sotavankeihin. Samassa vaihdossa annettiin kaksi tsetsenialaisten ruumista, joissa oli merkkejä ulkoisesta väkivallasta.¹⁴⁶

Kidutus näyttää raaistuneen vuoden 1996 aikana, sillä pahoinpitelyiden lisäksi alettiin leikkaamaan lihaa jaloista ja työntämään neuloja kynsien alle. Valeteloitus oli mahdollisesti tehokkain psykologinen kidutusmuoto, koska vanki luulee kuolevansa, jolloin pelon tunne ottaa vallan ihmisestä. Kidutusmenetelmät ammattimaistuvat sodan edetessä. Valeteloitukset ja neulojen käyttö viittaisivat kuulustelijoiden ammattimaisuuteen, eikä enää turvaututtu juopuneiden sotilaiden suorittamiin joukkopahoinpitelyihin. Toisaalta valeteloituksia oli suoritettu jo sodan alussa, kun siviili laitettiin seinää vasten ja hänen ympärilleen ammuttiin aseella. Tämä tapaus kuitenkin vaikuttaa hetkelliseltä päähänpistolta ilman suurempaa suunnitelmallisuutta.

Tsetseenien ainoa keskitetty vankileiri perustettiin tammikuussa 1996, mutta sitä siirrettiin 17 kertaa sodan aikana pois venäläisten joukkojen läheisyydestä. Tsetseenit pitivät sotavankejaan sekä eri komentajien hallussa että yksityisten perheiden hallussa. Tsetsenian joukkojen komento oli hyvin hajautettua, joten myöskään sotavankeja ei hoidettu keskitetysti. Vankileirillä olosuhteet olivat huonot ja noin kolmannes leirin 150 vangista ei selvinnyt pahoinpitelyistä. Myös tsetseeneillä iso osa sotavangeista oli siviileitä. Lisäksi venäläisiä sotilaita oli paljon kateissa ja epäiltiin, että joukkohaudoissa olisi myös venäläisten ruumiita.¹⁴⁷

Vuoden 1996 alussa tsetsenialaiset vangitsivat kaksi venäläistä pappia, joista toinen vapautui 160 päivän jälkeen ja toinen oli kateissa. Pappi kertoi

---

¹⁴⁵ Human Rights Watch, *Chechnya: Report to the 1996 OSCE Review Conference*, 1 November 1996, D816.

¹⁴⁶ Human Rights Watch, *Chechnya: Report to the 1996 OSCE Review Conference*, 1 November 1996, D816.

¹⁴⁷ Human Rights Watch, *Russia/Chechnya: A Legacy of Abuse*, 1 January 1997, D902.

joutuneensa kidutetuksi kuulusteluiden yhteydessä ja että tsetseeneillä oli kymmeniä siviilipanttivankeja, joista osa oli rakennustyömiehiä ja insinöörejä. Venäläinen sairaala vahvisti papin kehon olleen täynnä märkiviä haavoja, jotka olivat tulleet ruoskista ja pampuista.¹⁴⁸

Yksi syy siviileiden vangitsemiseen oli se, että tsetseenitaistelijat harvoin antautuivat, joten ainoastaan vakavasti haavoittuneet saatiin vangeiksi taistelun jälkeen. Venäläiset tarvitsivat vankeja vaihtokauppaan omia sotilaitaan vastaan, joten jostakin oli saatava tarvittava määrä vankeja. Sodan lopulla tsetsenialaisilla oli toimittajien laskujen mukaan melkein 300 venäläistä sotilasta vankeina, joista osa halusi pysyä vangittuna sodan loppuun saakka, koska vangittuna oleminen säästäisi heidät taisteluihin osallistumisesta ja olisi turvallisempaa. Spekulaatioita oli myös siitä, että osa kateissa olevista venäläisvangeista piileskeli siviilien seassa, eivätkä suinkaan olleet tsetseenien vankeina.¹⁴⁹

Kidutus ei näytä olleen erityisen suunnitelmallista siinä mielessä, että olisi pyritty saamaan tietoja vangeilta. Suurin osa tapauksista näyttää menneen samalla kaavalla: vankia on pahoinpidelty ja kidutettu, eikä hänen tiedoistaan olla oltu kovin kiinnostuneita. On ainoastaan pyritty saamaan pakotettu tunnustus. Useammassa tapauksessa oli aikaa pahoinpidellä, muttei kuulustella, ja jopa silminnäkijät ihmettelivät tätä toimintaa.

Kidutusten taustalla näyttää useimmin olleen valta ja sadismi, sillä kidutuskeinot muuttuvan sodan aikana raaemmiksi. Sota alkoi venäläisten kannalta suhteellisen hyvin, kun Groznyi saatiin vallattua melko nopeasti. Mitä pidemmälle sota meni, sitä vähemmän venäläisillä oli motivaatiota sotia. Hyvin todennäköisesti sodan aiheuttama pelko ja epävarmuus kostettiin siviiliväestölle kidutuksen muodossa. Tällöin venäläisillä oli kerrankin sodan aikana vallan tunne itsellään, eikä väijytystä suunnittelevilla tsetseeneillä.

On mahdollista, että kuulusteluille on annettu tietty kiintiö tunnustuksissa ja kiintiöön on pyritty pääsemään kiduttamalla tunnustus ihmisestä. Kosto on yksi hyvin todennäköinen motiivi kidutusten taustalla, sillä

---

¹⁴⁸ Amnesty International, *Torture in Russia: This Man-made Hell*, 1 April 1997, EUR/46/04/97.

¹⁴⁹ Knezys 1999, 200.

kostomentaliteettia on esiintynyt runsaasti sodassa. Kuulustelutilanteessa ei ole ulkopuolisia katsomassa, joten kostotoimenpiteet voi suorittaa rauhassa ja ajan kanssa.

Kurittomuus näkyi sotilaiden käytöksessä, kun vankeja pahoinpideltiin matkojen aikana. Joissakin tapauksissa pahoinpitelyt jätettiin pois kuulustelutilanteesta, mutta pahoinpitelyitä jatkettiin sen jälkeen. Alkoholi nousi jälleen osaksi toimintaa, sillä silminnäkijät kertoivat sotilaiden ja upseereiden olleen usein selkeästi humalassa kuulustelu- tai kiinniottotilanteessa. Pahoinpiteleminen matkan aikana saattoi olla myös tarkoituksellinen asia, jolla pyrittiin pelottelemaan vankia, jotta hän murtuisi kuulusteluissa helpommin.

Ihmetystä silminnäkijöiden kertomuksissa herättää se, että pidätetyt siviilit tiesivät niin hyvin heidät vanginneiden sotilaiden arvon ja yksikön. Venäläisten varustus Tsetseniassa oli niin sekalaista, että joukot näyttivät enemänkin maantierosvoilta.¹⁵⁰ Kylissä asuneet maanviljelijät tunsivat ilmeisen hyvin Venäjän asevoimien eri yksiköt, koska kaiken kokemansa kidutuksen jälkeenkin he osasivat kertoa, minkä yksikön tai viraston joukot olivat vastuussa heidän kaltoinkohtelustaan, vaikka joukoilla ei ollut yhtenäisiä asuja. Mahdollista on myös se, että siviileitä haastatelleet tahot ovat ehdottaneet, minkä ryhmän joukot olivat heidät pidättäneet.

Kiintoisa tapaus tapahtui sodan alussa, kun upseerit käskivät useampaan kertaan ampumaan vangit ja suuttuivat sotilaille, kun nämä eivät totelleet käskyä. Sotilaat olivat vahvassa humalassa ja pahoinpitelivät vankeja, mutta eivät kuitenkaan suostuneet ampumaan heitä. Kenties sotilaille moraalilla ei antanut periksi teloittaa siviileitä, vaikka heidän pahoinpitelemisensä ja heitä kohti ampuminen oli vielä hyväksyttävää. On myös mahdollista, että sotilaiden moraalikoodisto ei antanut periksi teloittaa aseettomia vihollisia.

Suodatusleirien toiminta näyttäytyy tehokkuudeltaan parhaimmillaankin välttävänä. Ihmisiä toki vangittiin paljon, mutta osaa ei koskaan edes kuulusteltu, vaan keskityttiin ainoastaan pahoinpitelemään ja kiduttamaan heitä. On uskottavaa, etteivät tsetseenitaistelijat antautuneet vapaaehtoisesti, joten suodatusleirien tarkoituksena olisi se, että saataisiin vangituilta siviileiltä tietoja

---

¹⁵⁰ Human Rights Watch, *Russia: Three Months of War in Chechnya*, 1 February 1995, D706.

taistelijoista ja heidän liikkeistään. Yksi mahdollisuus on myös se, että eri sotilasyksiköillä olisi ollut kiintiö vangittujen määrästä. Tämä selittäisi yritykset pakottaa siviilit tunnustamaan, että he olisivat taistelijoita.

2.2. Ryöstöt

Siviiliomaisuuteen kajoaminen on Geneven sopimusten mukaan kiellettyä, mutta ryöstelyä esiintyi runsaasti sodan aikana. Koska Venäjän armeijan palkat olivat myöhässä ja joukoilta puuttui paljon tarvikkeita, palkat ja ruoka vietiin siviileiltä väkivalloin. Sotavankien tapauksissa ilmeni useita kertoja, että siviileiltä oli ryöstetty arvoesineitä tai niinkin arkipäiväisiä asioita kuin päällystakki. Sotavankien kohdalla ryöstely näyttäytyy systemaattisena, sillä useimmat silminnäkijät kertoivat tullessaan ryöstetyksi ja pakotetuksi allekirjoittamaan lausunto, jonka mukaan heiltä ei ole viety mitään.

Sodan ensimmäisten kuukausien perusteella HRW osasi todeta ryöstelyiden olleen venäläisten taholta systemaattisia ja sotilaiden käytöksen olleen sekasortoista. HRW:n tapaamat venäläissotilaat näyttivät enemmänkin maantierosvoilta kuin sotilailta, koska armeijan varustus oli niin sekalaista ja osa sotilasta joutui käyttämään sadevaatteita asusteinaan.¹⁵¹

Siviilit kertoivat HRW:lle sotilaiden pyytäneen heiltä ruokaa, koska olivat aliravittuja. Venäläissotilaat olivat kateellisia tsetseeneille, jotka usein asuivat isoissa monelle sukupolvelle suunnitelluissa taloissa, kun taas monet venäläissotilaat olivat tottuneet ahtaisiin kaksioihin teollisuuskaupungeissa. Kateellisuuden lisäksi useimpien sotilaiden etniset ennakkoluulot saivat aikaan tilanteen, jossa siviiliomaisuutta ei juuri arvostettu.¹⁵²

Helmikuun alussa Venäjän oikeusministeri Kovalev sanoi, etteivät Venäjän joukot ole suorittaneet yhtään ryöstöä sodan aikana. Muutaman viikon päästä sisäministeriön puhemies sanoi, että joukoille on annettu varoitus ryöstelystä ja muutama tutkinta on aloitettu ryösteleviä sotilaita kohti.¹⁵³

¹⁵¹ Human Rights Watch, *Russia: Three Months of War in Chechnya*, 1 February 1995, D706.

¹⁵² Human Rights Watch, *Russia: Three Months of War in Chechnya*, 1 February 1995, D706.

¹⁵³ Human Rights Watch, *Russia: Three Months of War in Chechnya*, 1 February 1995, D706.

Venäjämielinen Tsetsenian oppositiokin tuomitsi sotilaiden suorittamat ryöstöt ja kiristykset. Opposition edustajat kertoivat ryöstelyn riistäytyneen käsisistä tammikuun alussa, kun päivittäin pidätettiin kymmeniä ryhmiä sotilaita. Eräs opposition jäsen totesi, ettei voi enää sietää MVD:n jatkuvaa ryöstelyä, sisäministeriön joukot ryöstävät kaiken, tappavat viattomia ihmisiä ja siirtävät päivittäin ryöstösaalistaan pois kaupungeista.¹⁵⁴

HRW:n tapaamat siviilit kertoivat taistelujoukkojen käyttäytyneen hyvin ja pitäneen ryöstelyn minimissä, mutta heidän jälkeensä saapuneet reservijoukot alkoivat nopeasti ryöstelemään. Ryöstely Groznyissä tammikuun alussa oli sekasortoista: asunnot käännettiin ympäri arvotavaroita etsiessä ja loput asunnon irtaimistosta yleensä tuhottiin. Asuntoihin tunkeuduttiin voimalla tuhoamalla ovi, minkä jälkeen irtaimisto hajotettiin ja kaappien sisällöt tyhjennettiin lattialle arvotavaroita etsiessä. Osaa asunnoista oli myös käytetty käymälöinä. Oli useita tapauksia, missä sotilaat tunkeutuivat asuntoihin varastaen kaiken ruuan ja tuhoten silmittömästi irtaimiston.¹⁵⁵

OMON ja erikoisjoukot olivat kiristäneet siviileiltä tarkastuspisteillä kultakoruja. Eräässä tapauksessa sotilaat sanoivat suoraan, että antamalla kultakorunsa ihminen selviää hengissä. Sotilaat sanoivat ruokavarkailta eräälle siviilille ihmisten kuolevan Moskovassa nälkään ja teidän elävän näin hyvin täällä. Osa sotilaista myi kaupungeissa varastettua elektroniikkaa, nähtävästi tarkoituksenaan ostaa saaduilla rahoilla vodkaa. Mikäli sotilaat eivät päässeet asuntoon hajottamalla ovea, sisään heitettiin käsikranaatti.¹⁵⁶

Ryöstely ei näyttäydä erityisen suunnitelmallisena, ainoastaan ruokaa ja arvoesineitä etsittiin tarkoituksellisesti ja muu irtaimisto tuhottiin. Varastetun elektroniikan myyminen takaisin siviileille rahaa vastaan oli nähtävästi ollut keino rahoittaa päihneiden käyttö tai tienata hieman rahaa myöhässä olevien palkkojen takia. Sotilaiden kateus ja ennakkoluulot tsetseenejä kohti olivat todennäköisin syy asuntojen silmittömään ja satunnaiseen tuhoamiseen.

¹⁵⁴ Human Rights Watch, *Russia: Three Months of War in Chechnya*, 1 February 1995, D706.

¹⁵⁵ Human Rights Watch, *Russia: Three Months of War in Chechnya*, 1 February 1995, D706.

¹⁵⁶ Human Rights Watch, *Russia: Three Months of War in Chechnya*, 1 February 1995, D706.

Köyhistä oloista kotoisin olevalle sotilaille oli kulttuurishokki nähdä tsetseenien tilavammat ja isommat asunnot, etenkin, jos ennakko-oletuksena oli se, että kaikki tsetseenit ovat rikollisia. Asuntojen tuhoaminen ja niiden käyttäminen käymälöinä oli yksi koston muoto. Erityisesti asuntojen silmitön ja päämäärätön tuhoaminen näyttäytyy kostotoimenpiteenä.

Herää jälleen kysymys, miten siviilit tiesivät, ketkä heidät ryöstivät. Venäläisten sotilaiden kerrotaan näyttäneen maantierosvoilta sadevaatteissaan, mutta kuitenkin tsetsenialaiset siviilit pystyivät kertomaan ryöstäjien yksikön. Mahdollisesti on tiedetty tiettyjen joukkojen ylläpitävän tarkastuspisteitä, joten on oletettu ryöstäjien olleen samaa porukkaa.

Joulukuussa 1995 Gudermeksen taistelun aikana ja jälkeen esiintyi runsaasti ryöstelyä. Eräs siviili kertoi venäläissotilaiden ajaneen hänen talonsa eteen BTR-vaunulla ja kysyneen hymyillen, mitä hänen talossaan ja pihallaan olisi tarjolla. Sotilaat käskivät siviilin olla hiljaa tai hänelle kävisi huonosti. Tämän jälkeen sotilaat veivät talosta ja pihalta kaiken irtaimiston mukanaan. Toinen siviili kertoi Punaisen Ristin antaneen hänen äidilleen lääkkeitä, jotka venäläissotilaat varastivat häneltä kotietsinnän yhteydessä.¹⁵⁷

Kaupungin ryöstelyiden epäiltiin olevan venäläisten palkkasotureiden tekoisia, sillä tyypillisesti palkkasotilaiden kierto oli 45 päivää rintamalla, minkä jälkeen heidät vietiin takaisin Venäjälle. Siviilit kertoivat palkkasotureiden alkavan tuhoamaan ja ryöstelemään juuri ennen lähtöään pois Tsetseniasta, eikä ryöstösaaliin laadulla näyttänyt olevan väliä; kaikki irti lähtevä irtaimisto vietiin mukana sotasaaliina. Palkkasoturit olivat tunnettuja myös siviiliomaisuutta kohti osoittamastaan välinpitämättömyydestä, koska taustasta riippumatta ihmisten omaisuutta vietiin ja tuhottiin vahvasti päihteiden vaikutuksen alaisuudessa.¹⁵⁸

Venäläiset yrittivät kiristää rajatarkastuksessa Punaiselta Ristiltä ruiskuja. Tämä viittaisi joko lääkinnällisten tarvikkeiden huomattavaan puutteeseen tai suonensisäisten huumeiden käyttöön. Punainen Risti kertoi

¹⁵⁷ Human Rights Watch, *Russian Federation: Caught in the Cross Fire: Civilians in Gudermes and Pervomayskoye*, 1 March 1996, D803.

¹⁵⁸ Human Rights Watch, *Russian Federation: Caught in the Cross Fire: Civilians in Gudermes and Pervomayskoye*, 1 March 1996, D803.

venäläissotilaiden tulleen pyytämään heiltä apua luteiden ja haavojen kanssa, sillä sotilaiden oma hygieniataso oli huono. Punainen Risti myös ilmaisi huolensa venäläisten palkkasoturien käytöksestä, mitä he pitivät pelottavana.¹⁵⁹ Pitkin sotaa Punaisen Ristin työntekijöitä ryöstettiin aseella uhaten, pidettiin panttivankeina tai yritettiin ryöstää aseella uhaten. Tekijöistä ei ole varmuutta, sillä ryöstäjät olivat naamioituneita.¹⁶⁰

Venäläisten edetessä pitkin Tsetsenian maaseutua, lukuisille kylille tarjottiin rauhansopimusta, jossa kylän asukkaiden tuli antaa sotilaille rahaa ja aseita. Sotilaat saartoivat kylän ja aloittivat pommituksen, jonka jälkeen siviileille tarjottiin humanitääristä käytävää ulos kylästä rahaa vastaan. Poispääsyä kylästä oli tarjottu vain naisille ja lapsille, koska yli 13-vuotiaat pojat ja miehet vietiin kylästä pois autoilla.

Samanlainen käytäntö oli toistunut lukuisissa kylissä, ja pommitusten jälkeen kylissä alkoi ryöstely. Punainen Risti oli nähnyt useita Venäjän asevoimien kuorma-autoja täynnä varastettua tavaraa ja karjaa, mikä vietiin myytäväksi Ossetian toreille.¹⁶¹ Ossetia ei ole yllättävä valinta ryöstösaaliin kauppapaikaksi, sillä venäläisten tukikohta Mozdok oli Ossetiassa.

Sodan aikana ryöstely alkoi saamaan niin suuret mittasuhteet, että osa asukkaista laittoi oveensa lapun, jossa pyydettiin olla ryöstämättä heitä enää, koska heidät oli ryöstetty jo kolmesti. Tilanne Groznyissä muuttui niin hallitsemattomaksi, että maaliskuun alussa 1995 venäläinen erikoisyksikkö kävi useamman päivän mittaisen raskaan taistelun paikallisen isohkon mattovaraston hallinnasta venäläisen maahanlaskuyksikön kanssa.¹⁶² Taistelu mattovarastosta kuvastaa hyvin sodan luonnetta ja Venäjän asevoimien johtoa. Oikea sota ei kiinnostanut, vaan ryöstösaaliista oltiin valmiita taistelemaan omien joukkojen kesken.

Mahdollista on myös se, että yksiköt valitsivat ryöstösaaliinsa statuksensa pohjalta. Maahanlaskujoukot ovat perinteisesti olleet arvostettuja Venäjän asevoimissa ja erikoisyksiköt koostuvat erikoisjoukkojen sotilaista.

---

¹⁵⁹ MSF 2014, 24.

¹⁶⁰ MSF 2014, 36.

¹⁶¹ MSF 2014, 46.

¹⁶² Knezys 1999, 187.

Tavallisesti armeijan sotilaat tyytyivät ryöstämään siviiliomaisuutta ja asuntojen irtaimistoa, mutta mattovarasto oli ainut tapaus, josta kilpailtiin.

Ryöstely näyttäytyi koko sodan ajan kaoottisena, kontrolloimattomana ja satunnaisena. Irtaimistoa ja karjaa varastettiin suuria määriä, mistä osa myytiin jo paikan päällä ja osa vietiin muualle. Rahan tarve oli todennäköisin motiivi ryöstelyiden taustalla, sillä armeijan palkat olivat myöhässä kuukausia, joten sotilaat turvautuivat ottamaan omatoimisesti palkkansa siviiliväestöltä. Armeijan valmistautuminen hyökkäyssotaan näyttää olleen vielä huonompi kuin oli aluksi luultu, kun sotilaat joutuivat kerjäämään ja varastamaan ruokaa sekä pyytämään ulkopuolisilta lääkinnällistä apua.

Yksi mahdollinen syy ryöstelylle on myös päihteidenkäytön rahoittaminen, koska etenkin alkoholia kului silminnäkijähavaintojen mukaan runsaasti. Ryöstökohteen etnisyydellä ei näytä olleen väliä, vaan kaikki irti lähtevä pyrittiin varastamaan kaikilta siviileiltä.

2.3. Raiskaukset

Raiskaus on yksi nöyryyttävimmistä ja tehokkaimmista siviiliväestön peloteltuun tähtäävistä toimista. Islaminuskoisille raiskaus on etenkin tehokas pelote, koska heille avioliiton ulkopuolinen seksi on tuomittavaa ja naisilta odotetaan siveellistä käytöstä. Nämä seikat huomioon ottaen on mahdollista, että venäläiset käyttivät raiskausta yhtenä koston muotona heille vihamielisiä yhteisöjä kohti. Toisaalta sodan luonteen huomioon ottaen on myös mahdollista, että juopuneet sotilaat toimivat oma-aloitteisesti lihallisten himojensa mukaan. Tsetseniassa naisia arvostettiin, mutta raiskattu nainen menettää oikeutensa elää ja hänet tapetaan tai hänen tulee tehdä itsemurha.¹⁶³

Venäläisiä sotilaita kohti esitettiin useampia syytöksiä raiskauksista sodan aikana. Esimerkiksi tammikuussa 1995 neljä naamioitunutta sotilasta

---

¹⁶³ Knezys 1999, 145.

murtautui naisen kotiin tuhoten asunnon ja joukkoraiskaton asunnon omistajan. Tiedettävästi syytökset eivät kuitenkaan johtaneet tutkintoihin.¹⁶⁴

Lokakuussa 1995 nuori pakolaisnainen joutui päihtyneiden venäläissotilaiden kaappaamaksi ja raiskaamaksi. Havaintojen mukaan oli ollut useampia tapauksia, jossa raiskausta oli käytetty rangaistuksena niiden kylmien asukkaita kohti, joiden oli uskottu tukeneen tsetseenitaistelijoita. Venäjän armeijan joukot ja sisäministeriön joukot olivat käyttäneet raiskauksia rangaistuskeinoina, joten kaikkia raiskaustapauksia ei voida pitää humalaisten päähänpistoina. Osassa tapauksista on nähtävissä selkeä tarkoituksellisuus taustalla.¹⁶⁵

Shalissa vangiksi jäänyt venäläissotilas kertoi tsetseeneille tapauksesta, jossa kaksi upseeria ja neljä aliupseeria raiskasi ja sen jälkeen teloitti useita tsetseeninaisia. Raiskausta oli seuraamassa koko komppania muodossa seisoen. Yksi video näytti, kuinka venäläiset sotilaat Groznyissä raiskasivat tsetseeninaisia näiden aviomiesten ja isien edessä, minkä jälkeen naiset ammuttiin. Venäläiset myös vaativat erään kerran kylän naisia antamaan heille nuoria tyttöjä illaksi, mutta heidän vaatimuksiinsa ei suostuttu. Tähän tapaukseen liittyen eräs 12-vuotias tyttö ammuttiin äitinsä edessä, koska hän ei suostunut antamaan tyttärtään OMON-joukoille.¹⁶⁶

Kosto näyttäytyy jälleen vahvana motiivina raiskauksille, etenkin kun raiskaus tehdään uhrin perheen edessä. Kiinnostavaa on, että myös eliittiyksiköt kuten OMON vaativat siviileiden tyttäriä pitämään heille seuraa iltaisin. Eliittiyksiköt toimivat siis samalla tavalla kuin kurittomista asevelvollisista koostuneet normaalit yksikötkin. Toiminnassa tapahtui selkeää raaistumista, koska aiemmin sodassa ei raiskauksen jälkeen teloitettu uhria.

Raiskauksia sodan aikana voidaan pitää eräänlaisina symboleina voittajalle ja toisaalta hävinneen osapuolen häpäisynä. Sodankäynti muuttui lopullisesti

---

¹⁶⁴ Amnesty International, *Amnesty International Report 1996 - Russia*, 1 January 1996.

¹⁶⁵ Amnesty International, *Brief Summary of Concerns About Human Rights Violations in the Chechen Republic*, 1 April 1996, EUR/46/20/96.

¹⁶⁶ Knezys 1999, 187.

toisen maailmansodan aikana, kun alkoi totaalinen sodankäynti, jossa kaikki vastustajan yhteisön edustajat ovat kohteita.¹⁶⁷

Aiemmistä sodista otettiin mallia, ja siviiliuhrien määrä suhteessa sotilaisiin onkin kasvanut aina toisesta maailmansodasta lähtien. Toisaalta sotien luonne on muuttunut, sillä suursodista on siirrytty pitkälti epäsymmetriseen sodankäyntiin, jossa vihollinen näyttää siviililtä ja hyökkäävä osapuoli on usein siviilien keskuudessa etsien vihollisiaan.

Sotilaat syyllistyvät sodassa useita kertoja todennäköisemmin raiskauksiin, kun taas rauhan aikana sotilaat syyllistyvät siviileihin verrattuna harvemmin rikoksiin ja raiskauksiin.¹⁶⁸ Yhdysvalloissa Vietnamin veteraanit sotaa vastaan -järjestön tutkimuksessa sotilaat kertoivat useista raiskaustapauksista, jotka olivat melkein yhtä tavallisia kuin sotavankien kaltoinkohtelut.¹⁶⁹

Venäläisten toiminta Tsetseniassa ei siis ollut mitenkään epätavallista muihin sotiin verrattuna ja samat kaavat näyttävät toistuvan myös venäläisten toiminnassa. Raiskaus näyttäisi olleen sodan aikana enemmänkin strateginen valinta, koska dokumentoidut raiskausten määrät ovat suhteellisen vähäisiä. Suoranaisesta systemaattisesta raiskauskulttuurista on vähän näyttöä.

Raiskauksia sodan aikana voi pitää strategisina siinä mielessä, että esimerkiksi Amnesty oli havainnut, että raiskauksia kohdistettiin kostotoimenpiteinä vihollisia tukeneisiin yhteisöihin. Yksi syy, miksi systemaattisilta raiskauksilta vältyttiin sodassa, voi olla se, että venäläiset pyrkivät pysymään tukikohtiensa sisällä turvassa tsetseenitaistelijoilta. Näin siviilinaisten kaappaaminen jäi vähäiseksi.

Raiskauksia esiintyi sodan aikana määrällisesti vähän muihin sotarikoksiin verrattuna. Yksi mahdollinen tekijä on, että raiskauksista ei uskallettu kertoa eteenpäin häpeän tai pelon vuoksi. Raiskauksista puhuminen ulkopuolisille vaatii suurta rohkeutta, etenkin kun ottaa huomioon tsetseenien uskonnollisuuden.

---

¹⁶⁷ Weaver Gina. Ideologies of forgetting rape in the Vietnam War. 1980. 1–2.

¹⁶⁸ Waver 1980, 3.

¹⁶⁹ Weaver 1980, 54.

Kosto oli useimmiten motiivina raiskausten taustalla. Toinen mahdollinen tekijä on valta, sillä raiskaustilanteessa raiskaajalla on valta uhriinsa nähden. Venäläinen sotilas ei ollut sodassa useinkaan vallassa, vaan jatkuva pelko piiloutuneen vihollisen hyökkäyksistä oli läsnä aina. Oman elämän ollessa käytännössä toisten käsissä ihmisillä ei ole edes valtaa omaan elämään. On hyvin mahdollista, että omaa menetettyä valtaa haettiin muilta väkisin. Sotilasympäristössä on mahdollista, etteivät sotilaat olisi halunneet tehdä hirveitä tekoja, mutta ryhmäpaine ja pelko ulkopuoliseksi jäämisestä saivat toimimaan itselle epämieluisalla tavalla. Joukkoraiskausten osuus raiskausten kokonaismäärästä voi olla merkki joukkopaineen seurauksista.

2.4. Panttivangit ja ihmiskilvet

Panttivankien ottaminen on lähes aina painostuskeino, jolla pyritään samaan aikaan neuvottelu tai antamaan etu neuvotteluissa. Panttivankien ottaminen on lähtökohtaisesti viimeinen epätoivoinen keino saada aikaan rauha, sillä kansainvälisesti panttivankien ottamista ei katsota hyvällä. Useimmin panttivankien ottaminen on terroristien suosima keino, koska muuten heitä ei otettaisi neuvotteluihin. Tsetseeneillä oli vaikea tilanne, kun sotaväsymys alkoi näkymään taistelujoukoissa ja aikaa oli saatava ostettua joukkojen uudelleenjärjestelyyn. Tsetseenit olisivat halunneet neuvotella rauhasta ja saada aikaan tulitauon, mutta Venäjä vaati mahdottomia ehtoja, kuten aseistariisumista ja ehdotonta antautumista.

Sota alkoi näyttämään tsetseenien kannalta heikolta, sillä venäläiset olivat juuri vallanneet heidän tärkeimmät strategiset kohteensa ja Venäjän sotilasjohto näki voiton olevan lähellä. Dudajev myönsi venäläisten vallanneen kohteita, mutta samalla totesi:

”Taistelu ei ole päättynyt, se on vain muuttanut muotoaan”.

Seuraavaan päivään mennessä Dudajevin sanat konkretisoituivat, kun tsetseenit tekivät jotain odottamatonta ja ottivat panttivankeja Venäjän alueella.¹⁷⁰

14.6.1995 joukko tsetseenejä komentajansa Shamil Basayevin alaisuudessa hyökkäsi Budjonnovskin kaupunkiin Stavropolissa Venäjän alueella. Tsetseenien kerrotaan tappaneen ainakin 40 siviiliä ja ottaneen noin 1000 panttivanhiksi paikalliseen sairaalaan. Tsetseenien kerrotaan toimineen omatoimisesti ja ilman Dudajevin lupaa operaatiolle sekä käyttäneen siviileitä ihmiskilpinä, kun venäläiset yrittivät ottaa sairaalan takaisin haltuunsa vastahyökkäyksellä.¹⁷¹

Tsetseenit naamioivat autonsa näyttämään Venäjän armeijan autoilta ja maalasivat kuorma-autojen kylkeen tekstin ”lasti 200”, joka tarkoitti ruumisautoja. Myös kuljettajiksi valittiin slaavilaisia kasvonpiirteitä omaavia. Tsetseenit pysäytettiin läpikulkumatkallaan Budjonnovskissa ja heiltä kysyttiin tarkastuspisteellä dokumentteja. Tsetseenit tarjoutuivat menemään kaupungin keskustaan miliisin toimistoon selvittämään dokumenttien puutetta ja asemalle päästyään tsetseenit ampuivat miliisit. Tämän jälkeen tsetseenit alkoivat nopeasti valtaamaan hallintorakennuksia sekä paikallisen pankin.¹⁷²

Käytännössä kaikki kaupungin virkamiehet otettiin panttivangeiksi. Useita siviileitä kuoli kaupungin keskustassa tsetseenien silmittömään tulitukseen. Venäläisten joukot alkoivat siirtymään kaupunkiin läheisistä tukikohdista, minkä vuoksi tsetseenit päättivät vallata kaupungin sairaalan ja viedä saamansa panttivangit sairaalaan. Sairaalassa oli noin 950 potilasta ja henkilökunnan jäsentä. Heidän lisäksi tsetseenit veivät matkalta ottamansa noin 300 panttivankia sairaalaan, joten panttivankien määrä oli yhteensä suunnilleen 1200 ihmistä.¹⁷³

Tsetseenit linnoittautuivat sairaalaan ja veivät kaksi raskasta konekivääriä sairaalaan katolle, joilla he alkoivat ampuu satunnaisesti ympäriinsä. Kuusi siviiliä kuoli bussiin. Tsetseenit teloittivat sairaalassa olleita miliisin jäseniä

---

¹⁷⁰ Knezys 1999, 158.

¹⁷¹ Amnesty International, *Amnesty International Report 1996 - Russia*, 1 January 1996.

¹⁷² Knezys 1999, 159.

¹⁷³ Knezys 1999, 160–161.

sekä sotilaslentäjiä. Tsetseenien operaation alkuvaihe oli kestänyt alle kolme tuntia, jonka aikana 40 ihmistä oli kuollut ja 69 haavoittunut.¹⁷⁴

Sisäministeriön joukot saapuivat kaupunkiin ja saartoivat sairaalan, mutta hyökkäystä ei uskallettu tehdä, sillä kaappaajien lukumäärästä ja heidän tavoitteistaan ei ollut tietoa. Tsetseenit antoivat vaatimuksensa Venäjän johdolle. He vaativat neuvottelujen aloittamista Dudajevin kanssa, sodan lopettamista Tsetseniassa sekä Venäjän armeijan vetäytymistä Tsetseniasta. Neuvottelut alkoivat, ja tsetseenit saivat median edustajat paikalle uhkaamalla teloittaa panttivankeja. Kaappaajia komentanut eversti Basajev kertoi medialle Moskovan olleen heidän kohteenaan, mutta lahjusrahojen vähäisyys esti heitä pääsemästä Moskovaan saakka.¹⁷⁵

Venäläiset päättivät ratkaista tilanteen voimalla, ja erikoisjoukot lähetettiin valtaamaan sairaala takaisin hyvin rajoitetuilla valmisteluilla. Alkuun kaikki näytti menevän suunnitelman mukaan, kunnes tsetseenit avasivat tulen ja pakottivat venäläiset joukot perääntymään. Tsetseenit käyttivät siviileitä ihmiskilpinä, jolloin venäläiset päättivät keskeyttää hyökkäyksen. Venäläiset yrittivät kuitenkin vain viiden tunnin kuluttua uutta rynnäkköä, mikä keskeytettiin lähes heti. Taistelussa sairaalasta useita ihmisiä kuoli molemmilta osapuolilta. Basajeville tarjottiin lentoa valitsemaansa kohteeseen sekä rahaa, mutta Basajev pysyi aiemmissa vaatimuksissaan.¹⁷⁶

Basajev kertoi toimittajille 30 panttivangin kuolleen kahdessa epäonnistuneessa rynnäkössä ja että tsetseenit olivat teloittaneet 11 panttivankia. Neuvotteluissa päästiin sopimukseen, jonka mukaan kaikki sotatoimet lopetetaan välittömästi Tsetseniassa, rauhanneuvottelut aloitetaan ja Basajevin turvallinen pääsy Tsetseniaan taataan.¹⁷⁷ MVD:n mukaan panttivankikriisissä kuoli 124 venäläistä.¹⁷⁸

Kiintoisaa on, että Budjonnovskista puhuttiin aineistossa ainoastaan muutama rivin verran, vaikka se kuitenkin oli sodan käännekohta ja ensimmäinen

---

¹⁷⁴ Knezys 1999, 161.

¹⁷⁵ Knezys 1999, 162 ja 164.

¹⁷⁶ Knezys 1999, 167.

¹⁷⁷ Knezys 1999, 160.

¹⁷⁸ Knezys 1999, 173.

panttivankikriisi. Kenties Amnestyllä ei ollut muuta tietoa tapahtumasta tai sitten Amnesty tarkoituksella mainitsi tapahtumasta ohimennen. Muuten en havainnut Amnesty taholta puolueellisuutta, mutta Budjonnovskin käsittely yllättää, kuten pelkkä toteamus siitä, että ainakin 40 siviiliä kuoli. Mahdollista on, että Amnestyllä oli sympatioita tsetseenejä kohtaan heihin kohdistettujen sotarikosten takia ja kenties Amnestyssä ajateltiin tsetseenien olleen oikeutettuja iskemään takaisin. Todennäköisintä on kuitenkin, että Amnesty ei päässyt Venäjälle haastattelemaan paikallisia siviileitä.

Budjonnovskin panttivankikriisi toistettiin Kizljarin kaupungissa Dagestanissa 9.1.1996. Aamulla noin 200 tsetseenin joukko hyökkäsi useampaan kohteeseen kaupungissa, minkä jälkeen tsetseenit siirtyivät kaupungin torille ottaen noin 2000 panttivankia ja vieden heidät kaupungin sairaalaan. Venäläisten arvioiden mukaan hyökkäyksessä kaupunkiin kuoli 32 ihmistä, joukossa siviileitä. Seuraavana päivänä tsetseenit vapauttivat kaikki paitsi 160 panttivankia, jotka otettiin mukaan ihmiskilviksi. Tsetseenien matka pysähtyi venäläisten hyökkäyksen vuoksi Pervomaiskojen kylään. Tsetseenit valtasivat kylän ja pakottivat panttivangit kaivamaan taisteluhautoja. Venäläiset aloittivat 15. tammikuuta kylän massiivisen pommituksen tuhoten suurimman osan taloista ja tappaen samalla 16 panttivankia.¹⁷⁹

Venäläisten suunnitelmana oli tuhota tsetseenien kulkue heidän vapautettuaan panttivangit. Heti kun tsetseenit olivat ylittäneet rajan takaisin Tsetseniin, venäläiset avasivat helikopteritulen ajoneuvoja kohti. Venäläiset onnistuivat ainoastaan tuhoamaan panttivankeja kuljettaneiden bussien saattueajoneuvon, jota kuljettaneet miliisit pääsivät karkuun. Hyökkäyksen vuoksi tsetseenit kääntyivät välittömästi ympäri ja hajaantuivat nopeasti Pervomaiskojen kylään. Oli lähellä, ettei katastrofi tapahtunut Venäjän armeijalle. Kaksi laskuvarjokomppaniaa oli pudotettu keskelle peltoa suorittamaan väijytys tietä kohti vain 50 metrin päähän tiestä. Tsetseenit olivat niin ihmeissään venäläisten tyhmyydestä, etteivät avanneet tulta laskuvarjojoukkoja kohti.¹⁸⁰

---

¹⁷⁹ Human Rights Watch, *Russian Federation: Caught in the Cross Fire: Civilians in Gudermes and Pervomayskoye*, 1 March 1996, D803.

¹⁸⁰ Knezys 1999, 239.

Kylässä oli 35 miliisiä, jotka olivat aikeissa puolustaa kylää, mutta MVD:n upseerit kielsivät miliisejä taistelemasta. Tsetseenit ottivat miliisit vangeiksi ja saivat heidän aseensa sekä panoksensa täydennyksiksi. Venäläiset aloittivat 15. tammikuuta hyökkäyksen massiivisella tykistön ja helikoptereiden tulituksella. Erikoisjoukot pyrkivät etenemään kylää kohti, mutta joutuivat perääntymään omien joukkojensa epätarkan tulituksen vuoksi. Uusi hyökkäys tehtiin ja se päättyi jälleen oman epäsuoran tulen aiheuttamiin tappioihin. Hyökkäävät venäläiset kokivat enemmän tappioita oman epäsuoran tulen kuin tsetseenien luotien takia.¹⁸¹

Pervomaiskojen kylään tehtiin 22 rynnäkköä, kunnes 17. tammikuuta venäläiset totesivat kaikkien panttivankien olevan luultavasti kuolleita, ja venäläiset aikoivat tuhota koko kylän raketinheittimillä. Tsetseenit kuitenkin pääsivät murtautumaan yöllä piirityksestä läpi ja pakenivat kylästä. Seuraavana aamuna venäläiset suorittivat puhdistusoperaation kylään, jossa kaikkea liikkuva ammuttiin ja operaatiossa kuoli 16 panttivankia. Uhrien todellisesta lukumäärästä ei ole tarkkaa tietoa, mutta venäläisten mukaan 82 panttivankia onnistuttiin lopulta vapauttamaan. Tosin panttivangit oli jätetty kylään tsetseenien poistuttua.¹⁸²

Kizljarin panttivankikriisistä ei myöskään puhuttu juurikaan Amnestyn tai HRW:n dokumenteissa, vaikka panttivankikriisit ovat isoja tapahtumia. Panttivankikriisin kuvaukset olivat hyvin lyhyitä ja sisällöltään mitänsanomattomia, joten joko silminnäkijöitä ei löytynyt haastateltavaksi tai tapahtumista raportoitiin tarkoituksellisesti varovaisesti.

Pervomaiskojen tapahtumat saivat aikaan useampia panttivankien ottamisia, joissa kymmeniä rakennusmiehiä otettiin panttivangeiksi ympäri Tsetseniaa. Venäläiset vastasivat panttivankien ottamiseen pommittamalla Nozhai Jurtin aluetta, jossa 17. tammikuuta kuoli noin 70 siviiliä torille tehtyyn pommitukseen.¹⁸³

---

¹⁸¹ Knezys 1999, 239, 244 ja 245.

¹⁸² Knezys 1999, 245–246.

¹⁸³ Knezys 1999, 249–250.

Ihmiskilpien käyttö sodan aikana ei ollut kovin yleistä, mutta muutamia tapauksia tuli ilmi. Venäläiset pakottivat siviileitä istumaan heidän joukossaan BTR:n kannella, kun venäläiset matkustivat kylän halki. Toinen tapaus oli sodan lopussa Groznyissä, kun venäläiset hakivat suojaa tulitukselta paikallisesta sairaalasta. Sairaalassa venäläiset rakensivat asemia pitkin sairaalaa ja pakottivat sairaalan henkilökunnan ja potilaat saattamaan heidät asemiinsa.¹⁸⁴ Tsetseenit käyttivät myös periaatteessa ihmiskilpiä silloin, kun taistelijat piileskelivät siviilien joukossa pommisuojuissa.

Panttivankien ottaminen oli lopulta ratkaiseva tekijä tsetseenien voitossa, sillä ilman Budjonnovskin panttivangeilla ostettua rauhaa Venäjä olisi luultavasti voittanut sodan. Rauhan tarve oli ilmeisen kriittinen tsetseeneille, koska he olivat valmiita terroritekoihin, jotta saatiin aikaa huoltaa taisteluissa väsyneet joukot. Kiintoisa kysymys onkin, syyllistyivätkö tsetseenit panttivankien ottamisillaan terrorismiin vai pelkästään tavallisiin sotarikoksiin. Osapuolten kannat olivat arvattavasti hyvin erilaiset: Venäjä syytti tsetseenejä terroristeiksi ja tsetseenit väittivät operaation olleen tavallinen sotilasoperaatio. Tsetseenien kanta tapahtumaan on ymmärrettävää, sillä leimautumalla terroristeiksi tsetseenit olisivat menettäneet ulkopoliittisesti saamansa sympatian.

Basajevin mukaan Budjonnovskin tapahtumat olivat oikeutettuja, koska venäläiset eivät välittäneet yhdestäkään sodan moraalisäännöstä. Basajevin mukaan, jos venäläiset saavat käyttää kaikkia mahdollisia aseita ja uhkauksia, silloin myös tsetseenit saavat. Basajev oli myös vihoissaan kansainväliselle yhteisölle, joka ei ollut auttanut heitä millään tavalla.¹⁸⁵

Panttivankien ottamisella oli suuri vaikutus tavallisten venäläisten kuvaan sodasta. Sota saapui myös Venäjän alueille, eikä ollut vain Kaukasuksen sisäinen konflikti. Toinen panttivankikriisi puolestaan oli suurimmaksi osaksi vain ensimmäisen kopiointia ja koston motivoimaa, sillä kriisi saatiin ratkaistua jo päivän aikana ja lopputulos oli huono molemmille osapuolille. Venäjän toiminta aiheutti panttivankikriiseissä paljon uhreja, mutta toisaalta

---

¹⁸⁴ Human Rights Watch, *Chechnya: Report to the 1996 OSCE Review Conference*, 1 November 1996, D816.

¹⁸⁵ Lieven 1998, 33.

tsetseenien ehtoihin suostuminen suoriltaan olisi ollut niin suuri arvovaltatappio, ettei siihen olisi koskaan suostuttu maan johdossa.

Aseettomia sotarikoksia tapahtui määrällisesti ja laadullisesti paljon, mutta perimmäiset syyt sotarikosten taustalla olivat hyvin samankaltaiset aseellisten sotarikosten taustasyiden kanssa. Huono moraalinen puutteellinen koulutus, olematon koheesio ja yleinen päihteiden käyttö saivat asevoimiin sellaisen kulttuurin, missä siviiliuhreista ei välitetty. Myöhästyneet palkat haettiin voimalla siviiliväestöltä ja omat sotatraumat pyrittiin purkamaan siviileihin kidutuksen muodossa.

2.5. Sodan luonne

Ensimmäinen Tsetsenian sota oli lopputulemaltaan hyvin erikoinen sota, mutta tapahtumilta ajalleen hyvinkin tyypillinen konflikti. Siviiliuhrien määrä, julmuudet siviileitä kohti ja suoranainen välinpitämättömyys siviiliuhreista eivät ole mitenkään epätyypillisiä asioita maailmansotien jälkeisissä sodissa. Sissisodankäynti ja yleisemmin epäsymmetrinen sodankäynti on julmaa siviiliväestöä kohti. Kummatkin osapuolet tarvitsevat siviiliväestön apua. Siviilit ovat valtava voimavara, mitä voi hyödyntää ja estää toista hyödyntämästä.

Ensimmäinen Tsetsenian sota on hyvin samankaltainen Vietnamin sodan kanssa: suurvallan on odotettu tuhoavan huomattavan alivoimaisen vastustajansa nopeasti ja vaivattomasti. Kummassakin sodassa siviiliuhrien määrät olivat suuria ja pommituksia tehtiin välittämättä siviiliuhreista. Molemmissa sodissa tapettiin aseettomia siviileitä silmittömästi.

My Lain verilöyly on Vietnamin sodan tunnetuin sotarikos, jossa on hyvin paljon samaa Samashkin tapahtumien kanssa. Yksikön komentaja Barker sanoi haluavansa My Lain rakennukset tuhottavan ja kylän eläimet tapettavaksi. Hyökkäys alkoi varoittamattomalla tykistötulella ja helikoptereiden hyökkäyksellä, minkä jälkeen sotilaat jalkautuivat kylään. Kylässä ei ollut lainkaan vastarintaa, ja sotilaat alkoivat käymään taloja läpi tappaen jokaisen vastaan tulijan iästä riippumatta. Sotilaat polttivat taloja ja tuhosivat kivisiä

rakennuksia räjähteillä. Osa kylän asukkaista piileskeli bunkkereissa, mihin heitettiin käsikranaatteja.¹⁸⁶

My Lai on tapahtumiltaan käytännössä täysin sama Samashkin kanssa, jossa sotilaat hyökkäsivät kylään tuhoamistarkoituksessa kohtaamatta kylän asukailta minkäänlaista vastarintaa. Menetelmät hyökkäyksessä ovat samanlaiset, jossa kaikkea liikkuvaa ammutaan ja piileskelevien siviilien keskelle heitetään käsikranaatteja. Venäläiset eivät kuitenkaan menneet Samashkissa aivan yhtä groteskeihin mittasuhteisiin, koska esimerkiksi skalpeeraamisesta ja joukkoraiskauksista ei ole havaintoja.

Kaksi teurastusta tapahtuivat eri vuosikymmenillä, erilaisissa asemissa olleiden valtioiden toimesta ja erilaisissa sisäpoliittisissa tilanteissa, mutta silti lopputulos oli lähes identtinen. Myös hyökkäyksen valmistelut olivat samanlaiset eli tykistöllä ja helikoptereilla alettiin pommittamaan kylää ilman varoitusta, jolloin siviilit eivät päässeet pakenemaan.

Vietnamin sota oli psykologisesti raskasta sotilaille, jotka kulkivat päiviä näkemättä vihollista, mutta menettivät ystäviä väijytyksiin, ansoihin ja tarkkaampujille. Jatkuva pelko ja vihollisten puute, jolle kostaa ystävien menetykset saivat aikaan sen, että hiljalleen koko Vietnamin väestöstä tuli pelon ja vihan kohde sotilaiden keskuudessa. Vihaa ja kostonhalua on vaikea kontrolloida ja kun vihollinen näyttää siviililtä, useat sotilaat omaksuivat asenteen, että kaikki ovat vihollisia.¹⁸⁷ Tässäkin mielessä Tsetsenia oli hyvin samanlainen: jatkuva pelko ja epävarmuus saivat sotilaiden psyyken heikkenemään ja altisti heidät lokeroimaan kaikki tsetsenialaiset vihollisiksi. Venäläiset sotilaat halusivat kostaa kaatuneet toverinsa, mutta ainoa saatavilla oleva koston kohde oli siviiliväestö.

Vietnamissa oli ongelmia joukkojen moraalien kanssa sekä vakava päihdeongelma. Joukkojen kurinalaisuuteen vaikutti myös se, että miesvajausta pyrittiin täydentämään täyttämällä yksiköitä huono-osaisilla nuorilla sekä älyllisesti vajavaisemmilla miehillä. Uusilla täydennysjoukoilla esiintyi

¹⁸⁶ Hagopian Patrick. *American Immunity: War Crimes and the Limits of International Law*. 2013. 67.

¹⁸⁷ Guenter Lewy. *America in Vietnam*. 1980. 310.

kuriongelmia tuplasti muita joukkoja enemmän.¹⁸⁸ Moraaliongelmät ja käsisistä riistäytynyt päihteidenkäyttö olivat arkipäivää myös Tsetseniassa. Toisaalta päihteitä käytetään sodissa paljon, koska ihmisen mieli ei normaalisti kestä sotatilaa.

Moraaliongelmiin vaikutti Tsetsenian ja Vietnamin sodissa se, että armeija koostui osaksi asevelvollisista, joilla oli lyhyt koulutus allaan ennen sotaan lähtemistä. Sota tuskin oli asevelvollisten mielestä kovin tärkeä, sillä molemmissa sodissa välimatka kotoa sota-alueelle oli pitkä. Toki Tsetsenia oli käytännössä osa Venäjää, mutta maantieteellisesti Tsetsenia on periferiaa. Perusrivimies tuskin näki sodan tärkeyttä, ja tämä näkyi joukkojen moraalissa.

Lopulta Tsetsenian ja Vietnamin tapahtumat ovat erittäin samanlaiset ja vertailukelpoiset. Sotien tapahtumat ja joukkojen ongelmat eivät ole mitenkään uusia, vaan moraalij- ja päihdeongelmia on esiintynyt sodissa aina. Päihteitä käytetään sotatilanteessa paljon, koska ihminen ei tunne olevansa oikeutettu tappamaan toisia ihmisiä. Tarkoituksellisesti toisen tappamista pidetään pahimpana asiana, mitä ihminen voi toiselle tehdä.¹⁸⁹

Hyökkäyssodassa sodan tarkoituksen perusteleminen on vaikeaa, etenkin jos sota käydään kaukana, jolloin moraalialkaa heikkenemään. Samat sotarikokset toistuvat kummassakin sodassa, vaikka Yhdysvallat ja Venäjä ovat allekirjoittaneet Geneven sopimukset.

Venäjän toiminta Tsetseniassa oli tyypillistä sodankäyntiä, jossa siviiliuhreilla ei ollut merkitystä isossa kuvassa. Venäläiset ja tsetseenit suorittivat erilaisia sotarikoksia, joissa kosto oli useimmin motiivina. Amerikkalaisten motiivina oli myös usein kosto, joten kostomentaliteettia on näkynyt muissakin sodissa. Teknologinen ylivoima vastustajaan nähden mahdollisti molempien suurvaltojen massapommitukset ja muun epäsuoran tulen käytön siviilikohteita vastaan, mikä osaltaan selittää siviiliuhrien korkean määrän.

Kosto näyttäytyy motiivina kaiken takana, mutta miksi? Luontevin selitys on, että sota on henkisesti raskasta ja oman joukon sotilaiden käsiin on kyettävä luottamaan oma henkensä. Ystävyyden rooli korostuu sotatilanteessa,

---

¹⁸⁸ Guenter 1980, 160.

¹⁸⁹ May Larry. War Crimes and Just War. 2007. 147.

joten oman ystävän kuoleminen taistelussa on raskas kokemus. Sissisodassa näkymätön vihollinen pyrkii aiheuttamaan tappioita ja poistumaan paikalta ennen kuin itse kärsii tappioita. Mistä tahansa talon raunioista saattoi vihollinen ampua kohti, mutta tuleen ei voi vastata, koska vihollinen on jo kadonnut. Jos omia ystäviä on kuollut väijytyksessä, eikä vihollistaistelijalle ole mahdollista kostaa, ainoa mahdollinen koston kohde on siviiliväestö. Venäläisillä oli ennakkoluuloista johtuen tapana pitää kaikkia tsetseenejä rikollisina ja epäluotettavina; venäläisten silmissä ero vihollistaistelijan ja siviilin välillä oli häilyvä. Ulkonäöllisesti oli mahdotonta erottaa siviiliä ja taistelijaa keskenään, joten kostaminen saattoi näyttäytyä sotilaiden mielestä oikeutulta.

Tsetsenialaiset taistelivat maansa itsenäisyyden puolesta, joten heidän moraalisensa pysyi koko sodan ajan korkealla. Useissa eri tapauksissa tsetseentaistelijat mielsivät kuolevansa kotimaansa puolesta, eivätkä niinkään Dudajevin puolesta. Tsetseeneillä on pitkä historia kapinoista ja kansannousuista Venäjää vastaan sekä tarinat Samilin taisteluista ylivoimaista vihollista vastaan.

Tsetsenian oppositiossa oltiin kuitenkin sitä mieltä, että aina puhutaan Samilin perinteistä, mutta mitä hän oikeastaan teki Tsetsenialle. Samil toi opposition mukaan vain vuosikymmeniä turhaa sotimista, puolet väestöstä kuoli, eikä hän ollut edes tsetseeni. Samil tuli Dagestanista saarnaamaan vihaa venäläisiä kohtaan sekä hullua uskonnollista fanatismiaan, ja tsetseenit seurasivat häntä tuhoonsa.¹⁹⁰

---

¹⁹⁰ Lieven 1998, 304.

Loppulause

Ensimmäisessä Tsetsenian sodassa tehtiin määrällisesti paljon ja monenlaisia sotarikoksia, joskin todellinen määrä on vielä paljon suurempi. Sotarikosten esiintyvyys pysyi suhteellisen stabiilina koko sodan ajan, mutta tiettyjä sotarikoksia esiintyi enemmän eri aikoina. Ymmärrettävästi esimerkiksi ryöstelyä esiintyi hyökkäysvaiheen jälkeen, mutta sodan loppua kohden ryöstelytapaukset loppuivat, koska suurin osa ryöstettävästä irtaimistosta oli jo viety.

Sotarikokset esiintyivät jatkuvina siinä mielessä, että Venäjän asevoimien toiminnassa korostuivat massapommitukset ja hyvin liberaali tulenkäyttö, mikä aiheuttaa väistämättä siviiliuhreja ja siviiliomaisuuden tuhoutumista. Minimaalisilla siviilitappioilla pitäisi kyetä operoimaan, mutta jopa Venäjän upseerit totesivat heidän hyödyntävän poltetun maan taktiikkaa.

Sytä suurelle määrälle sotarikoksia oli doktriinien lisäksi se, että Venäjän asevoimat oli hyvin heikosti johdettu, varusteltu ja koulutettu kaupunkisodankäyntiin. Koska asevoimien palkat olivat myöhässä pahimmilleen kuu-kausia ja ruoasta lähtien kaikesta oli pulaa, sotilaat ryöstivät tarvitsemansa tarvikkeet siviileiltä. Ryöstely lähti kuitenkin nopeasti käsistä. Venäläiset sotilaat alkoivat ryöstämään kaikkea myytäväksi kelpaavaa, jota myytiin tai vaihdettiin paikallisten kanssa vodkaan ja muihin päihteisiin tai vietiin Tsetsenian ulkopuolella myytäväksi.

Huono moraalit ja epäsuosittu sota saivat aikaan myös sen, että sotilaat eivät kokeneet sota tarpeelliseksi, jolloin joukot pyrkivät pysymään tukikohdissaan ja voittamaan sodan epäsuoralla tulella. Tämä toiminta johti osaltaan siihen, miksi sodassa syntyi niin paljon siviiliuhreja.

Päihteidenkäyttö kasvoi sodan aikana melkoiseksi ongelmaksi Venäjän puolella. Sota ei ollut erityisen suosittu edes armeijan sisällä. Sodan alun epätie-toisuus sekä informaation puute maan johdolta romahduttivat armeijan moraalin jo alussa, eikä moraalit oleellisesti parantunut sodan kuluessa. Armeija joutui paikkaamaan henkilöstövajaustaan täyttämällä joukkojaan asevelvolisilla, jotka eivät olleet lainkaan valmiita sotaan.

Heikko moraalinen ja liberaali päihdekulttuuri johtivat siihen, että upseerit pysyivät mieluummin tukikohdassa käyttämässä päihteitä kuin pitämässä joukkojaan kurissa. Miehistö puolestaan toimi pitkälti kurittomana joukkona, jonka alkoholinkäyttö riistäytyi nopeasti käsistä. Päihteidenkäyttöä rahoitettiin monin keinoin, joista tyypillisin oli aseiden ja ammusten vaihtaminen vodkaan tsetseenien kanssa. Räikeimmät tapaukset olivat panssarivaunun myyminen ja pankkiryöstö tsetseenien kanssa.

Sotavankien ottaminen ja heidän kuulustelemisensa oli alusta saakka organisoimatonta ja vailla näennäistä päämäärää. Yleisesti ottaen sotavangeiksi valittiin satunnaisia ihmisiä, koska tsetseenitaistelijoita saatiin hyvin harvoin elävinä vangeiksi ja venäläiset tarvitsivat vankeja vaihtokauppaan tsetseenien kanssa. Useissa tapauksissa sotavankien kuulusteleminen jätettiin tekemättä ja keskityttiin vain heidän mielivaltaiseen kiduttamiseensa ilman, että olisi oikeasti pyritty saamaan vangeilta tietoja.

Sotarikokset esiintyivät useimmin suunnittelemattomina tekoina, missä yksittäiset sotilaat toimivat mielivaltaisesti siviiliväestöä kohtaan. Suurin yksittäinen motiivi sotarikoksille oli kosto. Koska venäläiset eivät kyenneet kostamaan tsetseenitaistelijoille, koston kohteeksi valikoituivat siviilit. Suurimmat yksittäiset sotarikokset eli Samashkin joukkomurha ja molemmat panttivankikriisit olivat pitkälti kostomentaliteetin aiheuttamia.

Sotarikokset eivät olleet kohdistettuja tiettyihin ihmisryhmiin, vaan etenkin venäläiset kohtelivat kaikkia siviilejä samalla tavalla taustasta huolimatta. Joissain tapauksissa siviilit kertoivat suoraan venäläisille olevansa itsekin venäläisiä, johon sotilaat vastasivat kaikkien olevan tsetsenialaisia heille. Tsetseenien sotarikokset kohdistuivat venäläisiä kohtaan, mutta toisaalta oman maan kansalaisten ottaminen panttivangeiksi olisi tuskin saanut Venäjää neuvottelemaan aselevosta ja rauhasta.

Tsetseenien suorittamat sotarikokset olivat määrällisesti huomattavasti vähäisempiä kuin venäläisten tekemät. Tsetseenien sotarikoksiin kuului murhia, panttivankien ottamista ja siviiliväestön käyttämistä ihmiskilpinä; syytöksiä on myös kidutuksesta ja pahoinpitelyistä. Venäläisten sotarikokset puolestaan olivat hyvin runsaslukuisia ja monimuotoisia. Venäläiset

rikkovat sodassa lähes kaikkia Geneven sopimusten artikla 85/pöytäkirja 2/1977:n kohtia.

Sotarikokset muuttuivat sodan kuluessa paljon, sillä sodan alussa oli lähinnä ainoastaan siviiliväestön pommitusta ja siviiliomaisuuden tuhoamista. Kun hyökkäysvaihe oli saatu lopetettua ja asutuskeskukset olivat venäläisten hallussa, ryöstely ja ihmisten vangitseminen alkoivat, koska kesken kiivaimpien taisteluiden ei ollut aikaa ryöstää tai vangita siviileitä. Kidutuksia ja pahoinpitelyitä esiintyi suhteellisen tasaisesti koko sodan ajan, kun taas ryöstely ja siviilikohteiden pommitus loppuivat lähes täysin sodan loppua kohden.

Eri yksiköt syyllistyivät erilaisiin sotarikoksiin. Armeijan sotilaat syyllistyivät usein ryöstöihin, pahoinpitelyihin ja satunnaiseen silmittömään ampumiseen. Sisäministeriön joukot olivat vastuussa raaemmista sotarikoksista, kuten Samashkin puhdistuksesta ja sotavankien kidutuksista. Useissa tapauksissa silminnäkijät eivät ole kyenneet erottamaan joukkoja toisistaan, joten on hyvin mahdollista, että kaikista joukko-osastoista löytyi syyllisiä sotarikoksiin. Eräät silminnäkijät kertoivat armeijan käyttäytyvän hyvin ja sisäministeriön joukkojen olevan vaarallisia, kun taas toiset kertovat armeijan joukkojen pahoinpidelleen ja uhkailleen heitä.

Lähdeaineisto ja silminnäkijähavainnot pitävät hyvin tarkasti paikkansa muihin lähteisiin verrattuna, joten ei ole ilmennyt syytä epäillä lähteiden luotettavuutta. Muutamissa tapauksissa silminnäkijähavaintoihin ei ole löytynyt vahvistusta muista lähteistä, mutta kyseiset tapahtumat eivät ole eronneet merkittävästi muista tapahtuman kuvauksista. Amnesty ja HRW käsitelivät sotaa aineistossaan hyvin puolueettomasti, joskin Budjonnovskin panttivanrikriisistä puhuttiin raporteissa hämmentävän vähän.

Jatkotutkimusmahdollisuuksia olisi useita. Poliittinen aspekti jäi kokonaan käsittelemättä tässä työssä, vaikka Venäjän hallinnossa käytiin jatkuvaa keskustelua sodasta eri osapuolten välillä. Sodan aloittaminen ja Venäjän Tsetsenia-politiikka olivat vaikeita poliittisia kysymyksiä, joihin Jeltsin joutui vastaamaan. Kansainvälinen reaktio jäi hyvin vähäiselle tarkastelulle. Etenkin EU joutui vaikeaan tilanteeseen sodan myötä, koska EU:lla ja Venäjällä oli keskinäisiä kauppasopimuksia, jotka uhkasivat rikkoutua sotarikosten

takia. Tsetsenian sisäinen kehitys ja toinen sota ovat myös mielenkiintoisia jatkotutkimusaiheita, etenkin ensimmäisen sodan loputtua saapuneen radikaali-islamin aiheuttama muutos Tsetseniassa.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

1. Painamattomat lähteet

ULKOMINISTERIÖ, Helsinki (UM)

Poliittinen osasto

UM MOSB 379/16.12.1994

UM 93/20996/21.4.1995

UM MOSB091/22.3.1995

GENEVEN YLEISSOPIMUSTEN LISÄPÖYTÄKIRJAT

II/artikla 85. 1977

HUMAN RIGHTS WATCH (HRW)

HRW 1.2.1995/D706

HRW World Report 1995 – Russia/1.1.1995

HRW D701/1.1.1995

HRW 1.3.1996/D803

HRW World Report 1996 – The Russian Federation/1.1.1996

HRW 1.11.1996/D816

HRW Russia: Three Months of War in Chechnya, 1 February 1995, D706

HRW Chechnya: Report to the 1996 OSCE Review Conference, 1 November 1996, D816

HRW 1. Human Rights Watch, Russia/Chechnya: A Legacy of Abuse, 1 January 1997, D902

HRW 1. Human Rights Watch, Russian Federation: Caught in the Cross Fire: Civilians in Gudermes and Pervomayskoye, 1 March 1996, D803

UNITED STATES (US)

Department of State

US Country Report on Human Rights Practices 1994 – Russia, 30.1.1995

US Country Report on Human Rights Practices 1995 – Russia/30.1.1996

US Country Report on Human Rights Practices 1994 – Russia/30.1.1995

US Country Report on Human Rights Practices 1995 - Russia, 30 January 1996

AMNESTY INTERNATIONAL (AI)

AI 1.4.1996/EUR/46/20/96

AI Report 1995 – Russia/1.1.1995 ja Amnesty International/1.4.1995/EUR/406/10/95

AI 1.4.1995/EUR/406/10/95

AI 1.4.1997/EUR/46/04/97

AI Torture in Russia: This Man-made Hell, 1 April 1997, EUR/46/04/97

AI Armed Conflict in the Chechen Republic: Seeds of Human Rights Violations Sown in Peacetime, 1 April 1995, EUR/46/10/95

AI Brief Summary of Concerns About Human Rights Violations in the Chechen Republic, 1 April 1996

AI Report 1996 - Russia, 1 January 1996

UNITED NATIONS (UN)

Commission on Human Rights

UN 23.12.1996/E/CN.4/1997/60/Add.1. 403

UN Report of the UN Human Rights Committee, 1996,
A/50/40

Committee on the Elimination of Racial Discrimination

Report of the UN Committee on the Elimination of Racial
Discrimination, 30 September 1996

COMMITTEE TO PROTECT JOURNALISTS (CPJ)

CPJ 1/1996

FINLEX

60/1989 Asetus kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen
tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleisso-
pimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräi-
den määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta

CANADA (CAN)

Immigration and Refugee Board

CAN Selected Military Service Issues, 1 May 1996

2. Sanoma- ja aikakauslehdet

1. Helsingin Sanomat 2.2.1995

3. Tutkimuskirjallisuus

Alasuutari Pertti: *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino. Tampere.
2011

Chuter David: *War Crimes: Confronting Atrocity in the Modern World*. Lynne Rienner Publishers. Colorado. 2003

Cornell Svante E: *Small nations and great powers a study of ethno-political conflict in the Caucasus*. Curzon. 2001

Dunlop John B: *Russian Confronts Chechnya*. Cambridge University Press. 1998

Fingerroos Outi, Haanpää Riina, Heimo Anne, Peltonen Ulla-Maija: *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki. 2006

German Tracey. C: *Russia's Chechen war*. RoutledgeCurzon. London. 2003

Hagopian Patrick: *American Immunity: War Crimes and the Limits of International Law*. University of Massachusetts Press. 2013

Jonsson Oscar: *The Russian Understanding of War: Blurring the Lines Between War and Peace*. Georgetown University Press. 2019

Knezys Stasys: *The war in Chechnya*. Texas A&M University Press. 1999

Kostiainen Mikko: *Epäsymmetrinen sodankäynti Tsetseniassa vuosina 1994–1996 ja 1999–2000*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki. 2009

Leitzinger Antero: *Caucasus and an unholy alliance*. Leitzinger Books. Helsinki. 1997

Lewy Guenter: *America in Vietnam*. Oxford University Press. 1978

Lieven Anatol: *Chechnya Tombstone of Russian Power*. Yale University Press cop. 1998

May Larry: *War Crimes and Just War*. Cambridge University Press. 2007

Medicins Sans Frontieres: *War Crimes and Politics of Terror in Chechnya 1994–2004*. 2014

Perks Robert, Thomson Alistair: *The Oral History Reader*. Abington, Oxon. Routledge. 2016

Sailas Anne, Susiluoto Ilmari, Valkonen Martti: *Venäjä – jättiläinen tuuliajolla*. Edita. Helsinki. 1996

Salo Mikael, Sinkko Risto: *The Science of unit cohesion: its characteristics and impacts*. Maanpuolustuskorkeakoulu. 2012

Weaver Gina: *Ideologies of forgetting rape in the Vietnam War*. State University of New York Press. 2010

Opinnäytetyön julkaisusopimus

Opinnäytetyöt ovat julkisia, joten hyväksytyt opinnäytetyön elektroninen versio tiivistelmineen tulee olemaan selailtavissa ja tulostettavissa Oulun yliopiston kirjastossa ja arkistossa. Opinnäytteen tekijä voi sen lisäksi valita, haluaako hän opinnäytteensä myös avoimeen tietoverkkoon.

☛ Haluan, että opinnäytteeni tiivistelmineen on selailtavissa, tulostettavissa ja tallennettavissa myös avoimesti verkossa. Opinnäytetyö saa pysyvän urn-osoitteen, jota voi jakaa, ja siihen voi viitata.

☐ En halua, että opinnäytteeni on myös julkisesti verkossa. Ainoastaan opinnäytetyön metatiedot tallennetaan Jultika-julkaisuarkistoon ilman työn kokotekstiä. Opinnäytetyön kokoteksti on luettavissa kirjaston toimipaikoissa [e-gradutyöasemilla](#).

Tekijä tallentaa opinnäytetyön sähköiseen opinnäytejärjestelmään järjestelmän edellyttämässä muodossa.

Opinnäytetyön tekijänoikeudet

Opinnäytetyön tekijänoikeudet kuuluvat tekijälle. Tekijä vastaa itse opinnäytetyön sisällöstä ja oikeuksistaan siihen ja vakuuttaa, että hänellä on kuvien, taulukoiden tai muun aineiston käyttöön tarvittavat oikeudet. Mahdollisista kolmansien osapuolien vaateista vastaa tekijä. Opinnäytetyöhön ei saa sisällyttää tietoja, jotka ovat viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/199) nojalla salassa pidettäviä.

Opinnäytetyön lisensointi

Valitse, mitä oikeuksia annat opinnäytetyösi lukijoille. Oulun yliopiston vastuullisen tutkimuksen julistus suosittelee opinnäytetyön avointa julkaisemista CC-BY 4.0 -lisenssillä. CC-BY 4.0 -lisensioitua teosta saa kopioida, levittää, esittää ja muuttaa vapaasti, myös kaupallisiin tarkoituksiin. Tekijän nimi on aina mainittava asianmukaisesti eikä tekijän nimeä, kuvaa tai logoa saa muuttaa. CC BY on yleisin avoimien sisältöjen lisenssi ja se on erittäin tehokas tapa saada paljon lukijoita tai yleisöä. Lisenssillä varustettua aineistoa voi esimerkiksi käyttää opetuksessa, kunhan tekijä mainitaan.

☛ Kaikki oikeudet pidätetään. Opinnäytetyön yksityiskäyttö on sallittu.

☐ CC BY 4.0 (Nimeä 4.0 Kansainvälinen). Tieto lisenssistä on liitettynä opinnäytteen kansilehteen.

Suostumus plagiointitunnistukseen (Turnitin)

☛ Suostun, että työni tallentuu plagiointitunnistusjärjestelmän tietokantaan. Turnitin Similarity – järjestelmä sijaitsee EU:n alueella. Työtäni verrataan tietokannan muihin dokumentteihin, sähköisiin tiedejulkaisuihin, hakuteoksiin ja avoimen internetin tietosisältöihin. Oulun yliopistolla on myös oikeus siirtää työni toiseen tallennuspaikkaan plagiointitunnistusjärjestelmän vaihtuessa.

☐ En anna suostumustani opinnäytetyöni tallennukseen Turnitin Similarity – plagiointitunnistusjärjestelmän tietokantaan.

Suostumus plagiointitunnistukseen (Ürkund)

Olen lukenut Urkund-sopimuksen (<https://libguides oulu.fi/opinnaytteet/urkund>) ja

antanut luvan opinnäytteeni lähettämiseen analysoitavaksi ja tallennettavaksi Urkund-järjestelmään.

en ole antanut lupaa opinnäytteeni lähettämiseen analysoitavaksi ja tallennettavaksi Urkund-järjestelmään.

Oulun yliopiston vastuut

Oulun yliopisto huolehtii opinnäytetyön rekisteröimisestä kirjastoluetteloihin ja tarjoaa pääsyn opinnäytetyöhön tekijän tekemien valintojen mukaan. Oulun yliopisto julkaisee tekijänoikeuden alaisen aineiston käyttöoikeuksiin liittyvän huomautuksen palvelun yhteydessä. Oulun yliopistolla on oikeus arkistoida opinnäytetyö tarkoituksenmukaisena pitämällään tavalla, ja sillä on lisäksi tarvittaessa oikeus muuttaa opinnäytetyön tallennusmuotoa pitkäaikaisen säilyttämisen varmistamiseksi.

Oulun yliopisto ei suorita tekijälle korvausta opinnäytetyön käytöstä. Oulun yliopisto ja tekijä eivät peri yleisöltä maksua tai korvausta opinnäytetyön verkkokäytöstä.

Olen tutustunut yllä mainittuihin ehtoihin ja hyväksyn ne.

Opiskelijan nimi: Juuso Fränti

Tiedekunta ja tutkinto-ohjelma: HuTK, HIKUVIE

Opinnäytetyön otsikko (suomi/eng): Kostotoimenpiteitä, välinpitämättömyyttä ja sotarikoksia – Sotarikokset ensimmäisessä Tsetsenian sodassa 1994–1996

Opinnäytetyön ohjaaja(t): Kari Alenius

Opinnäytetyön tarkastaja(t): Kari Alenius, Matti Mäntylä

Opinnäytetyön hyväksyjä(t): Kari Alenius, Matti Mäntylä

Kurssikoodi: 700431S

Opinnäytetyön tyyppi (kandintyö/pro-gradu/DI-työ): Pro gradu

Tutkinto-ohjelma: HIKUVIE

Ala: Historia

Tiedekunta: HuTK

Hyväksymispäivämäärä: 25.10.2021

Allekirjoitus: Juuso Fränti